

Čtenář

časopis pro knihovny

2025 / číslo
ročník 77
cena 95 Kč

3

Téma: **Knihovny a demokracie**

- Globální perspektiva z pohledu IFLA
- Rozhovory s Annou Freimanovou a Roelem van der Sigtenhorstem
- Zákazy knih v USA
- Zkušenosti z Francie, Kolumbie, Německa, Norska a Slovenska

Využití nových technologií:

Cesta do budoucnosti hybridních knih

Knihovny v novém:

Využití principu upcyklace v Kladně

Ze zahraničí:

Česká knihovna v Paříži

JSEM VKURZU .CZ

E-mail, excel, videohovory?

Technologie už Vás
v práci nezaskočí!

Vyberte si dotované
vzdělávací kurzy
do výše 50 000 Kč.*

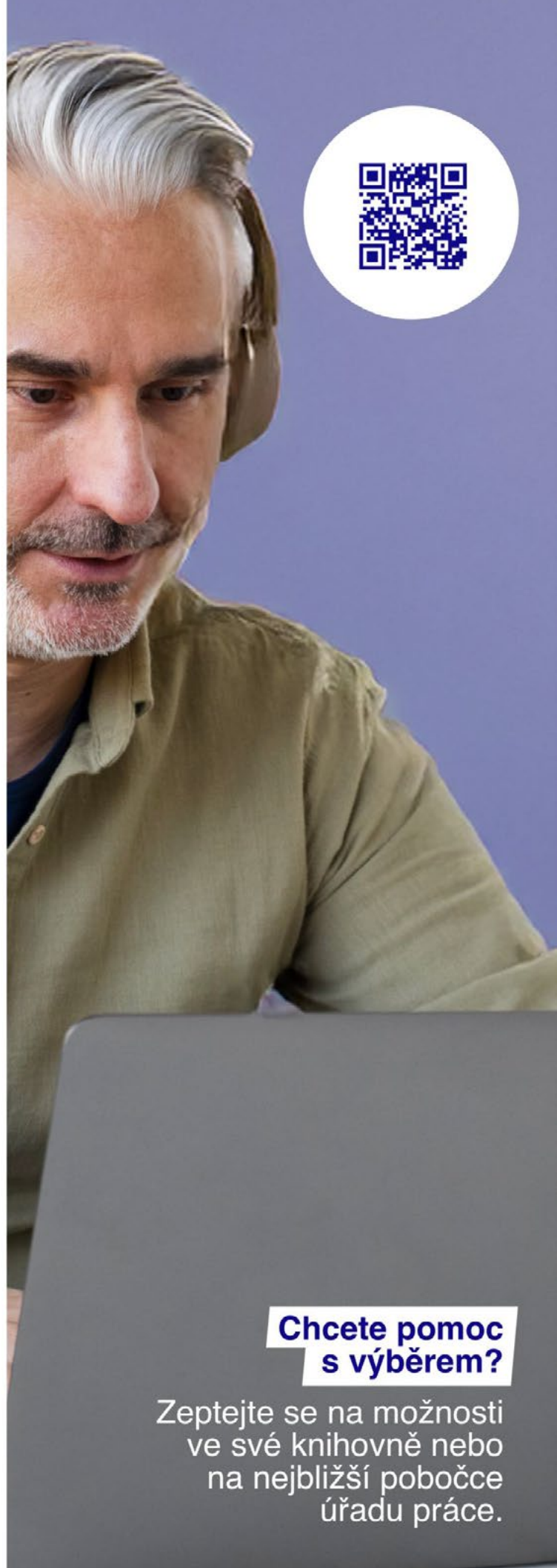
Úřad práce ČR

* limit na 3 roky

**Chcete pomoc
s výběrem?**

Zeptejte se na možnosti
ve své knihovně nebo
na nejbližší pobočce
úřadu práce.

Milé čtenářky, milí čtenáři,

třetí číslo letošního Čtenáře se dvěma třetinami svého rozsahu věnuje knihovnám ve vztahu k demokracii. Jak nám jednotlivé články do redakce přicházely, bylo zřejmé, že kdyby byl rozsah časopisu dvojnásobný nebo kdybychom ve stejném tématu pokračovali i příště, pořád by bylo o čem psát a nad čím uvažovat. Najdete tu příspěvky informující o situaci „shora“ a odkazující na koncepční materiály, dále zamyšlení více či méně filozofická i příklady konkrétního naplňování demokratických principů v knihovnách v Česku i zahraničí. V článcích se skloňují pojmy jako důvěryhodnost, otevřenost, inkluze, nestrannost, přístupnost, komunitní role, platforma pro setkávání, diskuse... Vyzdvihují se hodnoty knihoven spjaté s kulturou, vzděláváním i životem místních komunit, píše se o jejich pružnosti a potenciálu do budoucna. Je toho tolik... A zajímavého! Ráda bych upozornila alespoň na popsané zkušenosti ze zahraničí – ze Slovenska, Německa, Francie, Norska a dokonce Kolumbie. Poslední jmenovaný příspěvek mě velmi překvapil a potěšil zároveň. Jeho autor Jan Kamenický v něm popisuje téměř neuvěřitelnou proměnu kolumbijského města Medellín z města plného

nebezpečí a sociálních nerovností na město přátelské ke svým obyvatelům, přičemž knihovny hrají při této transformaci důležitou roli.

Dovolte mi tentokrát pominout ostatní konkrétní články a být osobní. Část svého profesního života jsem věnovala práci v neziskové organizaci a rodinám sociálně znevýhodněným s dětmi předškolního a mladšího školního věku. Měla jsem možnost pravidelně tyto rodiny navštěvovat a věnovat se jejich vzdělávání. Ve chvílích, kdy jsem zpozorovala zájem, chuť a motivaci se vzdělávat, první, co mě napadlo udělat, bylo zajít s rodinou do dětského oddělení místní knihovny. Knihovnu totiž vnímám jako šanci pro všechny. I pro ty, kteří doma třeba nemají nejlepší podmínky pro vzdělávání. Kulturní prostředí, barevné, voňavé knížky, usměvavá, laskavá knihovnice, zajímavé, hravé aktivity...

Osobní tón neopustím ani v následujícím odstavci. Je to už dekáda, co jsem vyměnila dynamiku terénní práce za teplo redakční kanceláře. A tuto kancelář už dekádu sdílím s šéfredaktorem Čtenáře Jaroslavem Císařem. Až budete číst tenhle úvodník, bude už správnější psát „sdílela“. Je namístě poděkovat šéfovi a kolegovi za těch deset let, kdy měsíc co měsíc vycházel časopis pod jeho vedením a směrem ke mně velkoryse laskavým velením. Takže za sebe, za celou redakční radu i knihovnickou čtenářskou obec jedno velké DĚKUJEME, které platí i odcházející člence redakční rady, neúnavné, obětavé a srdečné Zlatě Houškové.

Ať je ve vašich knihovnách i domácnostech vždycky vůle k otevřenosti a dialogu, vám za redakci přeje

PAVLA VLKOVÁ

Čtenář 3/2025

Vydává: Středočeská vědecká knihovna
v Kladně, příspěvková organizace,
Generála Klapálka 1641, 272 01 Kladno

Evid. č. časopisu MK ČR E 485
ISSN 0011-2321 (Print)
ISSN 1805-4064 (Online)

Šéfredaktor: PhDr. Jaroslav Císař
Redaktorka: PhDr. Pavla Vlková
Grafická úprava a sazba: studio Datle
Ilustrace: Anežka Součková / studio Datle

Tisk: TISKÁRNA PROTISK, s. r. o.,
Rudolfovská tř. 617
370 01 České Budějovice

Středočeský kraj

Sídlo redakce (příjem inzerce a objednávky
na předplatné): Středočeská vědecká
knihovna v Kladně, p. o., Gen. Klapálka 1641,
272 01 Kladno, tel.: 312 813 154
Jaroslav Císař / cisar@stredoceska knihovna.cz
Pavla Vlková / vlkova@stredoceska knihovna.cz

Redakční rada: Mgr. Roman Hájek (předseda),
Bc. Kateřina Bajo, Mgr. Jana Bednářová,
Mgr. Michaela Dombrovská, Ph.D., Mgr. Lenka
Dostálová, PhDr. Klára Ehrlich, Ph.D.,
Mgr. Zlata Houšková, Mgr. Martina
Košanová, PhDr. Renáta Krejčí Salátová,
PhDr. Radek Liška, Mgr. Lucie Macháčková,
Mgr. Petra Miturová, Mgr. Michaela Mrázová,
PhDr. Marie Otavová, PhDr. Vít Richter,
Mgr. et BcA. Kristýna Volná

Distribuce: Rozesílání časopisu zajišťuje
První novinová společnost, a. s., Paceřická 1/2773,
193 00 Praha 9 – Horní Počernice,
tel.: 725 438 406, e-mail: jan.hofman@pns.cz;
MONITOR CZ, s. r. o.; SUWECO CZ, spol. s r. o.

Cena jednoho čísla 95 Kč
Roční předplatné 570 Kč

Předplatné pro Slovensko:
Heršlová Dana, L. K. Permanent, spol. s r. o.,
Hattalova 12, 831 03 Bratislava,
tel.: 00421-02 49 111 203,
e-mail: herslova@lkpermanent.sk

Cena jednoho čísla 4,6 €
roční předplatné 27,3 €

Časopis vychází s podporou dotace
z programu MK ČR Knihovna 21. století.

Vydavatel si vyhrazuje právo zveřejnit
publikované materiály i na internetu.
Nevyžádané rukopisy se nevracejí.

Číslo odevzdáno k tisku 9. 5. 2025,
vyšlo 22. 5. 2025.

Obsah

Knihovny v pohybu

- 4 U nás / připravil ROMAN HÁJEK
- 6 Za humny / připravil ROMAN HÁJEK

Téma: Knihovny a demokracie

/ sestavili: JAROSLAV CÍSAŘ, LENKA DOSTÁLOVÁ,
ROMAN HÁJEK, KLÁRA EHRLICH

- 8 Demokracie a veřejné knihovny v globální perspektivě / ELIN GOLTEN, PETER BJÖRKMAN a MARTIN MEMET KÖNICK
- 9 Jsme jakými strážci a šířiteli odkazu Václava Havla: Rozhovor s paní Annou Freimanovou / JAROSLAV CÍSAŘ
- 12 Kultivujeme demokratické kultivary / IRENA ŠTASTNÁ
- 14 Do černého: Konference o demokracii a její obraně / ZDENĚK CHALOUPKA
- 15 Knižnice jako ostrovy demokracie / ROMAN VEČEREK
- 18 Knihovny se musí naučit, že je legitimní prosazovat své zájmy: Rozhovor s Milanem Štefancem / ROMAN HÁJEK
- 22 Land.schafft.Demokratie: Knihovny posilují soudržnost ve venkovských regionech / KATHRIN HARTMANN, KRISTIN BÄSSLER
- 24 Veřejná knihovna ve Francii jako pilíř občanské společnosti / JIŘÍ HNILICA
- 27 Knihovní parky jako nástroj demokratizace aneb O sociálním urbanismu Medellínu / JAN KAMENICKÝ
- 30 Politika zákazů knih v USA / DENISA KRÁSNÁ
- 34 O čtenářích a knihovnách ve výzkumech CVVM mnoho není: Rozhovor s Paulínou Tabery / JAROSLAV CÍSAŘ
- 35 Norové hledají cesty, jak vrátit dětem i dospělým radost ze čtení / BARBORA GREČNEROVÁ

- 38 Mizející regionální média a role radničních periodik / ŠÁRKA ZVĚŘINA TRUNKÁTOVÁ, MARIE KRUTIŠOVÁ
- 40 Knihovny mají budoucnost jako platformy přispívající k řešení společenských výzev: Rozhovor s Roelem van der Sigtenhorstem / ROMAN HÁJEK
- 43 Jak hravě dostat téma demokracie do knihoven? Volte zvířata! / BARBORA ČERNOHORSKÁ

Děckaři děckařům: Obrázkové knihy pro děti

- 46 TOP knihy k tématu / vybrala PAVLÍNA LIŠOVSKÁ
- 47 Tipy na deskové hry / vybrala a doporučuje TEREZA HŘIBOVÁ

Události

- 48 Ohlédnutí za Festivalem Krajinou příběhů / PAVLÍNA LIŠOVSKÁ

Využití nových technologií

- 49 Cesta do budoucnosti hybridních knih: Příběh Publi / PAVEL HANOUSEK

Historická periodika

- 51 *Tvorba* – list pro literaturu a kritiku / KATEŘINA SPURNÁ
- 52 *Osvěta lidu* a její pestrá životní dráha / MARTINA OPRŠALOVÁ DAŠKOVÁ

Malé malým

- 53 Jak lidi zaujmout? / LIBUŠE VONTOROVÁ

Ze zahraničí

- 54 Česká knihovna a české knihy v Paříži / JIŘÍ HNILICA

Medailonky nadějných

- 55 Představy měnící se v realitu / PAVLÍNA LENGHARTOVÁ

Knihovny v novém

- 57 Proč jsme to neudělali nové? Využití principu upcyclace při rekonstrukci Středočeské knihovny / ROMAN HÁJEK

Z Knihovny knihovnické literatury

- 60 Zajímavé zahraniční novinky / BARBORA PROCHÁZKOVÁ

- 61 **Ze světa** / ROMAN GIEBISCH

- 63 **Literární výročí**

červen–červenec / MILAN VALDEN

Contents

Libraries in motion

- 4 Over here / compiled by ROMAN HÁJEK
- 6 Over there / compiled by ROMAN HÁJEK

Topic: Libraries and democracy

- / compiled by: JAROSLAV CÍSAŘ, LENKA DOSTÁLOVÁ, ROMAN HÁJEK, KLÁRA EHRlich
- 8 Democracy and public libraries in a global perspective / ELIN GOLTEN, PETER BJÖRKMAN and MARTIN MEMET KÖNICK
- 9 We are something like guardians and promoters of Václav Havel's legacy: Interview with Anna nFreimanová / JAROSLAV CÍSAŘ
- 12 Cultivating democratic cultivars / IRENA ŠTASTNÁ
- 14 Bull's eye: Conference on democracy and its defence / ZDENĚK CHALOUPKA
- 15 Libraries as islands of democracy / ROMAN VEČEREC
- 18 Libraries must learn that it is legitimate to promote their interests: Interview with Milan Štefanec / ROMAN HÁJEK
- 22 Land.schafft.Demokratie: Libraries strengthen their cohesion in rural regions / KATHRIN HARTMANN, KRISTIN BÄSSLER
- 24 Public libraries in France as a pillar of civil society / JIŘÍ HNILICA
- 27 Library parks as a tool of democratization: Medellín's social urbanism / JAN KAMENICKÝ
- 30 Book banning policy in the USA / DENISA KRÁSNÁ
- 34 Not much about readers and libraries in Public Opinion Research Centre polls: Interview with Paulína Tabery / JAROSLAV CÍSAŘ
- 35 Norwegians look for ways to bring the joy of reading back to children and adults / BARBORA GREČNEROVÁ
- 38 Disappearing regional media and the role of town hall periodicals / ŠÁRKA ZVĚŘINA TRUNKÁTOVÁ, MARIE KRUTIŠOVÁ
- 40 Libraries have a future as platforms contributing to the solution of social challenges: Interview with Roel van den Sigtenhorst / ROMAN HÁJEK
- 43 How to playfully bring the topic of democracy into libraries? Vote for animals! / BARBORA ČERNOHORSKÁ

Child specialists to child specialists:

Picture books for children

- 46 TOP books on the topic / selected by PAVLÍNA LIŠOVSKÁ
- 47 Tips on board games / selected and recommended by TEREZA HŘIBOVÁ

Events

- 48 Looking back at the Landscape of Stories Festival / PAVLÍNA LIŠOVSKÁ

Using new technologies

- 49 The road to the future of hybrid books: The Publi story / PAVEL HANOUSEK

Historical periodicals

- 51 Tvorba [Creation] – A periodical on literature and criticism / KATEŘINA SPURNÁ
- 52 Osvěta lidu [Education of the People] and its colourful career / MARTINA OPRŠALOVÁ DAŠKOVÁ

Little ones to little ones

- 53 How to engage people? / LIBUŠE VONTOROVÁ

From abroad

- 54 Czech library and Czech books in Paris / JIŘÍ HNILICA

Promising profiles

- 55 Ideas turning into reality / Pavlína Lenghartová

Libraries afresh

- 57 Why didn't we make it new? Applying the principle of upcycling in the reconstruction of the Central Bohemian Library / ROMAN HÁJEK
- 59 Statement from the Libraries Building and Reconstruction Methodology Centre / LENKA DOSTÁLOVÁ

From the library of librarians' literature

- 60 Interesting new books / BARBORA PROCHÁZKOVÁ
- 61 **From the world** / ROMAN GIEBISCH
- 63 **Literary anniversaries** June–July / MILAN VALDEN

STALO SE PŘED UZÁVĚRKOU

Nejkrásnější české knihy roku se otevírají slovenským

Jubilejní 60. ročník ročníku soutěže Nejkrásnější české knihy roku bude vyhlášen 2. června 2025. „S obavami v posledním roce sledujeme vývoj v oblasti kultury na Slovensku. V této mimořádné situaci jsme se rozhodli dát prostor slovenské knižní kultuře v kontextu aktuálního ročníku NČKR. Otevíráme tímto možnost přihlášení slovenských knih do nesoutěžní sekce, jejímž garantem bude Památník národního písemnictví," uvedl tiskový mluvčí PNP Ivan Adamovič.

U nás

připravil: ROMAN HÁJEK

České knihovny poprvé součástí kampaně Týden17

Z iniciativy Sdružení knihoven ČR se letos Česko připojilo ke třetímu ročníku mezinárodní knihovnické kampaně na podporu Cílů udržitelného rozvoje Týden17 / Week17. Týden17 vznikl jako společná celostátní kampaň knihoven v Dánsku s názvem UGE17 a s myšlenkou spojit pod jednou hlavičkou aktivity související s naplňováním 17 globálních Cílů udržitelného rozvoje OSN. Letos 17. týden v roce připadl na 21.–27. dubna, do prvního českého ročníku se zapojily desítky knihoven. ●

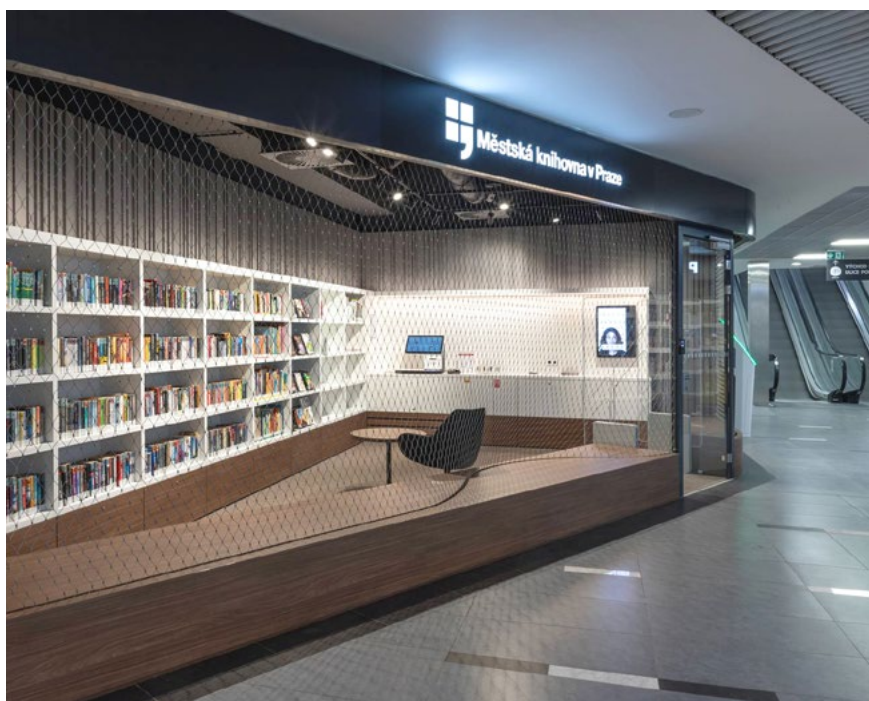
Bibliotheca inspirans 2025 netradičně

Ocenění pro inspirativní knihovny, které každoročně vyhlašuje Nadace OSF, letos nezvykle nebude hodnotit aktivity knihoven realizované v minulosti, ale originální nápady zaměřené na budoucnost. Knihovny, jejich pracovníci nebo profesní spolky mohli do poloviny května posílat své vize o tom, jak budou vypadat knihovny za 25 let – ať už z pohledu používaných technologií, nabízených služeb nebo rozvíjených aktivit. Forma příspěvků byla stanovena velmi volně – od textu přes komiks až po videa.

S výstupy budeme mít možnost se seznámit v září v Jihlavě na konferenci *Knihovny současnosti 2025*. ●

Praha má druhý samoobslužný Kiosek, vybaven je AI asistentkou

Městská knihovna v Praze otevřela 24. 3. 2025 v obchodním centru DBK přímo na metru C Budějovická svůj druhý Kiosek, samoobslužnou půjčovnu knih přístupnou po načtení čtenářského průkazu. Rozšiřuje tak koncept, který před dvěma lety otevírala v obchodním centru Černý Most. Součástí knihovny o ploše 28 m² je volný výběr s asi tisícovkou knihovních jednotek, selfcheck, koutek k sezení a Wi-Fi. Místo knihovníka čtenářům poradí knihovní asistentka Aia, chatbot natrénovaný na velkém jazykovém modelu (viz *Čtenář* č. 2/2025, s. 48–50). V případě nouze je možné se spojit také s živým knihovníkem. Realizace pobočky včetně projektu a vybavení vyšla na 2 866 000 Kč. ●

Znojemská knihovna v kampani pro místní referendum

Netradiční zkušenost se zviditelněním významu knihovny v rámci svého působení má za sebou Městská knihovna Znojmo. Město na březen 2025 vyhlásilo referendum, v němž od občanů chtělo znát názor na využití jednoho ze svých objektů – bývalých městských lázní. Jednou ze zvažovaných variant bylo jejich přebudování na moderní knihovnu s komunitním centrem. V poměrně krátkém čase zvládl tým knihovny připravit komunikační kampaň, představující podrobně přínos knihovny pro město i potenciál jejího rozvoje v novém prostoru. Referendum nakonec kvůli nízké účasti nebylo platné, záměr přebudovat městské lázně na knihovnu byl ale hned druhým nejúspěšnějším po záměru přetvořit budovu ve sportovní halu. ●

Zelená pro Černou kostku

Stavba nového sídla Moravskoslezské vědecké knihovny v Ostravě (MSVK) může začít. Projekt známý jako Černá kostka byl ohrožený kvůli stížnosti na průběh veřejné zakázky. Tu ale v březnu zamítl Úřad pro ochranu hospodářské soutěže. Osmipatrová budova s fasádou z černého skla realizovaná podle projektu architekta Ladislava Kuby bude domovem nejen pro více než 1,2 milionu knih, ale také místem, kde se budou lidé moci setkávat, vzdělávat a tvořit. Nabídne coworkingové prostory, moderní studovny, experimentální kino, makerspace laboratoře a špičkově vybavená digitalizační pracoviště, včetně virtuální reality a 3D technologií. ●

Vizualizace budoucího sídla MSVK v Ostravě

Výroční konference Eblida v roce 2026 bude v Praze

Pravidelná konference evropské knihovnické profesní organizace se 20.–22. dubna 2026 odehraje v Praze. Hostitelskou organizací bude Sdružení knihoven ČR; konference proběhne ve spolupráci s Městskou knihovnou v Praze a Národní knihovnou ČR. České knihovnictví tak dostane šanci posílit své mezinárodní kontakty. ●

Digitalizace knihoven v hledáčku Nejvyššího kontrolního úřadu

Ministerstvo kultury směřovalo v letech 2017–2023 peněžní prostředky na reálné potřeby knihoven v oblasti digitalizace knihovnických fondů a elektronických informačních zdrojů a výsledky kontrolovaných projektů mají pozitivní přínos pro služby poskytované sítí knihoven ČR. To je pozitivní část hodnocení Nejvyššího kulturního úřadu (NKÚ), který se v uplynulých měsících zaměřil na efektivitu čerpání veřejných prostředků na digitalizaci. NKÚ ale zároveň poukázal na dílčí nedostatky ze strany ministerstva: například vágně nastavené parametry pro hodnocení dopadu finanční podpory nebo nedostatek veřejnosprávních kontrol. Úřad také upozornil na chybějící institut elektronického povinného výtisku. ●

Knihovna Milana Kundery rozjela čtenářský klub

Moravská zemská knihovna od února rozšířila nabídku programů Knihovny Milana Kundery o čtenářský klub, který vede Filip Komberec z Pedagogické fakulty Univerzity Karlovy. V rámci klubu mají účastníci možnost detailně probrat klíčová Kunderova díla – jednotlivé jejich aspekty nebo třeba srovnání s filmovými adaptacemi. ●

Tomáš Sedláček ředitelem Knihovny Václava Havla

Vedením knihovny rozvíjející odkaz Václava Havla se 3. března ujal ekonom, filozof a spisovatel Tomáš Sedláček, který působil jako Havlův ekonomický poradce v jeho posledním prezidentském období. Podle svých slov chce Tomáš Sedláček v nové funkci vrátit do veřejného prostoru havlovský optimismus a jeho hodnoty – ať už prostřednictvím inspirativního programu knihovny, nebo dalším rozvojem online platformy Havel Channel. ●

Odebírání grantů knihovnám je bezcitné kdykoli, ale zvlášť kruté v době, kdy je pro mnoho Američanů čím dál těžší vyjít s penězi,

reagovala na přístup federální vlády Spojených států prezidentka American Library Association (ALA) Cindy Hohl. Administrativa Donalda Trumpa vydala 14. března nařízení, které vyzvalo federální Institut muzejních a knihovnických služeb (Institute of Museum & Library Services) ke zrušení všech agend, které nejsou přímo určené zákonem, a propuštění nadbytečných zaměstnanců. To mimo jiné znamenalo zrušení řady grantových programů na podporu rozvoje čtenářské gramotnosti, přístupu k vysokorychlostnímu internetu, letních čtenářských programů, nákupů knih pro lidi se zrakovým postižením atd. Začátkem dubna vyšlo najevo, že v některých státech byla zastavena i ta část finanční podpory, která je garantována zákonem. ALA označila snahu o rozložení Institutu muzejních a knihovnických služeb za nelegální a podala na Trumpovu administrativu soudní žalobu. Na podporu knihoven proběhla řada happeningů a demonstrací. ●

EBLIDA má nového šéfa

Mikkela Christoffersena, s nímž měli možnost se potkat účastníci konference Knihovny současnosti 2024, vystřídal po roce působení v čele evropské knihovnické organizace EBLIDA Andrew Cranfield. Christoffersen nastartoval vnitřní organizační transformaci organizace, na niž chce Andrew Cranfield navázat. EBLIDA se má pod jeho vedením otevřít novým příležitostem a iniciativám. ●

Foto: EBLIDA.org

Polské vrásky z historicky první komplexní zprávy o knižním trhu

Jeszcze książka nie zginęła? Název čerstvé zprávy o polském knižním trhu a knižní kultuře provokativně naráží na slova polské hymny. A ne nadarmo má na konci velký otazník. Zpráva vzniklá z iniciativy Institutu knihy (Instytut Książki) totiž poukazuje na řadu dosud přehlížených problémů. Jako první podobná studie v Polsku se také věnuje všem důležitým aktérům knižního trhu – tvůrcům, vydavatelům, distributorům, knihkupcům, knihovnám i čtenářstvu. „Polský knižní trh je ve strukturální krizi,“ konstatují autoři studie. Výrazná koncentrace v oblasti knižní distribuce vede k systematickému vytlačování menších nakladatelů, kteří ztrácejí schopnost konkurence, což v konečném důsledku dopadá na všechny zmíněné aktéry. Z hlediska knihoven je podle studie nutné řešit otázku digitalizace, zpřístupnění digitálního obsahu, ale i klesajícího počtu výpůjček, který má dopady na akviziční politiku a zprostředkovaně i na distributory a vydavatele. ●

Knihovny a demokracie

**„Snad žádné místo v obci není tak demokratické jako knihovna.
Jedinou podmínkou pro vstup do ní je zájem.“**

Různé variace citátu někdejší americké první dámy Lady Bird Johnsonové potvrzují výjimečnost knihoven jako institucí stojících na demokratických principech. Na následujících stránkách si ale možná ještě o něco naléhavěji klademe otázky, jaká je role knihoven v demokratické společnosti a jak mohou knihovny přispět k posilování demokratických hodnot. Věříme, že přestože je téma také leitmotivem několika letošních knihovnických konferencí, najdete zde řadu podnětů a inspirace pro vaši knihovnu.

Téma sestavili:
JAROSLAV CÍSAŘ
LENKA DOSTÁLOVÁ
ROMAN HÁJEK
KLÁRA EHRLICH

Demokracie a veřejné knihovny v globální perspektivě

ELIN GOLTEN, PETER BJÖRKMAN a MARTIN MEMET KÖNICK

Sekce veřejných knihoven IFLA představuje v rámci světového knihovnictví aktivní platformu pro rozvoj a popularizaci veřejných knihoven. Její členové založili pracovní skupinu pro veřejné knihovny a demokracii, jež obhazuje jednu z klíčových funkcí veřejných knihoven (která je zároveň řešením současné společenské výzvy) – ochranu demokracie prostřednictvím podpory uvědomělého občanství, občanské participace a sociálního začleňování.

Pracovní skupina se v současnosti snaží získat potřebné podklady pro příručku o tom, jak pracovat s otázkami demokracie a participace ve veřejných knihovnách. V polovině roku 2024 byl knihovnickým asociacím rozeslán dotazník s prosbou o upřímné odpovědi. Zjištění byla představena a diskutována na mezinárodní knihovnické konferenci *Kultura, znalosti a komunita* v Barceloně v říjnu 2024.

Současná situace a výzvy

Výsledky průzkumu ukazují, že většina odpovídajících má zkušenosti s tím, že veřejné knihovny v jejich zemi plní demokratickou roli v tom smyslu, že (v mírné, velké nebo velmi velké míře):

1. podporují volný přístup k informacím, myšlenkám a tvárným dílům bez cenzury a omezení;
2. podporují participaci, sociální začlenění a aktivní zapojení občanů do společnosti;
3. podporují veřejnou diskusi a dávají prostor různým názorům na společenské záležitosti;
4. podporují rozhodovací procesy ve společnosti, například v souvislosti s volbami;
5. zlepšují dostupnost informací pro všechny obyvatele se zvláštním zřetelem na příslušníky menšin a zranitelné skupiny.

U každé z otázek se však našly i odpovědi, že tyto otázky nejsou pro knihovny v jejich zemi relevantní nebo že se knihovny těmto otázkám týkají v malé míře či vůbec. I když je těchto odpovědí málo, názorně ukazují odlišný kontext, v němž se knihovny při práci s demokratickými otázkami ocitají. V odpovědích respondentů zaznívala také slova cenzura a autocenzura, a to i v jemné, nenápadné formě, často související s postoji k LGBTQI.

Zjištění jsou výzvou pro veřejné knihovny, aby se zaměřily na plnění své demokratické role v souvislosti s tématy, jako jsou omezené zdroje (finanční), pracovní priority, rozdílné formy angažovanosti, chybějící místo pro opoziční politiku, různá míra informovanosti a osvěty, neutralita, vyhýbání se politickým otázkám a intelektuální svoboda.

Jak mohou veřejné knihovny čelit těmto výzvám?

Veřejné knihovny mohou upevňovat základy demokracie. Bojovat proti dezinformacím poskytováním důvěryhodných zdrojů informací a programů mediální gramotnosti, které učí kritickému myšlení a hodnocení, čímž umožňují občanům orientovat se ve složitém prostředí moderních informací. Knihovny vytvářejí prostor pro občanský dialog pořádáním komunitních fór, debat a diskusí, které překonávají ideologické

rozdíly a snižují polarizaci. Prostřednictvím rozsáhlých knihovních fondů a dalších informačních pramenů zajišťují veřejné knihovny občanům přístup ke zdrojům potřebným pro kvalifikované rozhodování.

Veřejné knihovny hrají důležitou roli v občanském vzdělávání, nabízejí semináře a programy o demokratických procesech, volebním právu a veřejné politice. Poskytováním bezplatného přístupu k internetu, moderním technologiím a školením digitálních dovedností překonávají digitální propast

a podporují spravedlivou občanskou participaci. Kromě toho se veřejné knihovny snaží zapojit vyloučené skupiny obyvatel tím, že nabízejí vícejazyčné materiály, služby pro přistěhovalce, pro osoby se zdravotním postižením a specializované programy pro skupiny obyvatel s omezenou péčí.

A dál?

Výsledky průzkumu ukazují, že veřejné knihovny působí v různých podmínkách a souvislostech. Sekce veřejných knihoven IFLA chce zkoumat veřejné knihovny a demokracii na celém světě, ale zastoupení odpovědí z evropských zemí je mnohem početnější než z jiných částí světa, málo reakcí je z Asie a Oceánie, Latinské Ameriky a Karibiku, subsaharské Afriky a Severní Ameriky. Pokračovat v získávání poznatků a zajistit zastoupení všech regionálních oblastí světa bude náročným, ale důležitým aspektem při práci na vytvoření příručky o tom, jak pracovat s otázkami demokracie a participace ve veřejných knihovnách v celosvětovém měřítku. ●

Překlad: Lenka Prucková

ELIN GOLTEN, PETER BJÖRKMAN a MARTIN MEMET KÖNICK (viz foto) jsou členy stálého výboru Sekce veřejných knihoven IFLA a vůdčí osobnosti pracovní skupiny pro veřejné knihovny a demokracii.

Jsme jakýmisi strážci a šířiteli odkazu Václava Havla

Rozhovor s Annou Freimanovou

JAROSLAV CÍSAŘ / cisar@stredocesaknihovna.cz

Za Václava Havla jste působila na Pražském hradě mj. jako jeho tajemnice, dnes pracujete v knihovně nesoucí jeho jméno. Cítíte nějak vliv étosu jeho jména na činnost obou tak odlišných institucí?

S Václavem Havlem jsem spolupracovala už v době disentu. Na Hrádečku jsem mu pořádala knihovnu. Všichni jsme si tehdy prostě pomáhali. Později po revoluci jsem mu vyřizovala

agendu, která nějak souvisela s nakladatelstvími, s divadly a podobně. To ovšem bylo ještě na půl úvazku v soukromém zaměstnání u něj. Potom na Hradě ve státním úvazku jsem se zabývala hlavně těmi věcmi, které směřovaly spíše do společenské oblasti. Na Pražském hradě jsem měla na starosti hlavně kulturní záležitosti, související především s Václavem Havlem a jeho tvorbou. Prostě jsem byla úřednice. Jsem sice knihovnice vzděláním, ale s tím jsem skončila v roce 1989. S Václavem Havlem nás spojovaly knížky a hlavně zájem o divadlo. A taky můj manžel Andrej Krob, který byl jeho sousedem na chalupě na Hrádečku. Byli kamarádi. Poznali se už na vojně,

Foto: Karel Pazderka

ANNA FREIMANOVÁ je původním povoláním knihovnice. Známa je především jako tajemnice prezidenta Václava Havla a zvláště jako editorka a komentátorka jeho literární tvorby. Po svém působení v tiskovém odboru České televize pracuje od roku 2012 v Knihovně Václava Havla. Prošla jí rukama většina jeho textů.

později se setkali v Divadle Na zábradlí, kde inscenovali jeho hry. Étos je asi příliš nadnesené slovo. Já bych řekla, že jsme byli prostě kamarádi. On byl dramatik, mě zajímalo divadlo a jeho psaní. Měl zajímavé myšlenky, zajímavé cíle, zajímavé lidi kolem sebe. To dalo do jisté míry mému životu směr a náplň. Měla jsem moc ráda i Olgu Havlovou. Jsem pyšná na to, že mohu říct, že jsme byly kamarádky.

Knihovna Václava Havla však není čistě knihovnickou institucí, byť se tak jmenuje. Vznikla ještě za jeho života a chvíli také trvalo, než našla své stálé sídlo, rovněž její právní forma se nějaký čas formovala. Jak se vyvíjela její činnost za života Václava Havla a po jeho smrti?

Nedokážu to posoudit. Byli jsme přátelé, ale poté, co Václav Havel skončil na Pražském hradě, pracovala jsem nějakou dobu v České televizi, bylo to asi osm-deset let. Stále jsme však byli v kontaktu a připravovala jsem pro něj knížky. Někdy

na jaře 2011 jsme se s Václavem domluvili, že koncem roku do knihovny nastoupím. Mezitím Václav Havel zemřel... Ředitelem knihovny byl tehdy Martin Palouš. Domluva však platila, a tak jsem nastoupila, i když už Václav nežil.

Činnost Knihovny Václava Havla je poměrně široká – od udělování různých cen především se vztahem k lidsko-právní oblasti až po působení mezi mladou generací na školách. Které z těchto aktivit považujete za zásadní?

Především jsme jakýmsi strážci a šířiteli odkazu Václava Havla. A to je vrostlé do všech oblastí, které jste zmiňoval. Mám to štěstí a díky svým zkušenostem i tu možnost účastnit se na projektech v různých oblastech činnosti knihovny. Samozřejmě tam, kde mohu přispět svými vzpomínkami a zkušenostmi.

Nejvíce se zabývám přípravou různých knih – většinou tematických výborů z díla Václava Havla. Nejprve jsem připravila publikaci *Václav Havel o divadle*, v níž jsem soustředila všechny texty, které autor na toto téma napsal. Některé byly u nás publikovány poprvé. Vždy se snažím knihu doplnit texty, v nichž se zabývám různými souvislostmi vzniku toho či onoho díla. Většinu publikací připravujeme pro mladé čtenáře, studenty, a proto je vybavujeme výběrovými bibliografiemi, krátkým životopisem Václava Havla apod. Ještě bych chtěla upozornit na svazek rozhovorů do roku 1989 *Má to smysl!*, což je zase jiná forma vlastního autorova vyprávění o jeho životě, o jeho minulosti a o tom, jak přemýšlí, o Chartě.

Z naší činnosti je hrozně důležité vzdělávání, které tady funguje velmi dobře. Například kolegyně Grečnerová má stovky aktivních kontaktů na školy, je s učiteli v čilém styku, posílá jim informace k výročím, zve je na workshopy a pořádá webináře. A ti učitelé jsou opravdu vděční! A to mi dělá velkou radost, že můžeme dál předávat to, co o Václavu Havlovi víme, a také se na tom snažíme co nejvíce podílet.

Domnívám se, že je to hodně důležité pro naši budoucnost. Zásadní je samozřejmě i náš archiv, který průběžně převádíme do digitální podoby, takže si ho každý může najít na stránkách Knihovny Václava Havla (<https://archive.vaclavhavel-library.org/>). Obsahuje tisíce dokumentů, ze kterých je možno čerpat. Tím rozšiřujeme i povědomí o Havlových myšlenkách dál mezi staršími i mladšími badateli.

Pak také ve spolupráci s Radou Evropy organizujeme konferenci v souvislosti s předáváním Ceny Václava Havla za lidská práva, která má mezinárodní přesah, a to je podle mě velmi důležité. Rovněž si myslím, že s osobou nového ředitele Tomáše Sedláčka se také rozšíří naše zahraniční působení.

Když už to připomínáte... Ve vedení vaší knihovny se již od roku 2004 vystřídal šest ředitelů. Od začátku března letošního roku má nového, a to ekonoma Tomáše Sedláčka. Každý knihovně vtiskl pečeť své osobnosti. Jaké proměny lze očekávat tentokrát?

Myslím si, že s Tomášem sem přišla energie, protože je to člověk výrazně mladší než většina těch předchozích. On je energetická bomba! Důležité je, že není úplným nováčkem, prostředí už zná. Byl to můj mladý kolega na Hradě. Je sice ekonom, ale zabývá se také filozofií a humanitními vědami. Má široké spektrum zájmů. Za tři týdny je obtížné hodnotit [pozn. red.: Rozhovor proběhl v polovině března 2025.], ale doufáme, že pod jeho vedením knihovna nabere zase trochu jiný směr. Všechny nové věci můžou vždycky otevřít nová okénka, nová dvířka. A na to se těšíme.

V současnosti jste editorkou Knihovny Václava Havla. Jak rozsáhlé jsou její vydavatelské aktivity a na které ediční počiny byste zvláště ráda upozornila?

Jsou rozsáhlé tak, jak nám dovolí finance. Spolupracuji na tom s naším vydavatelem Pavlem Hájkem. V Knihovně Václava Havla nefunguji pouze jako editorka ve smyslu nakladatelském, ale v jistém smyslu se podílím i na jejím obsahu. Usiluji o to, abychom společně osobnost Václava Havla přiblížili čtenářům co nejplastičtěji a také, pokud možno, z různých úhlů pohledu. Nevydali jsme například *Dálkový výslech* nebo *Prosím, stručně*, což jsou známé počiny Karla Hviždaly, které už vyšly několikrát.

Kolik Knihovna Václava Havla vydá za rok titulů?

Tak dva-tři tituly ročně. Kromě Havlových děl máme možnost také vydávat třeba pozůstalost filmového režiséra a spisovatele

Pavla Juráčka nebo Filipa Topola. To má na starost právě kolega Pavel Hájek.

K naší knižní produkci bych ještě ráda dodala, že se hodně zaměřujeme na mladé lidi. Míříme na ně vydáváním řady esejů i projevů Václava Havla. Jeho projevy jsou vlastně také eseje čili texty k zamyšlení. Náš nejčerstvější titul se jmenuje *Péče o stát*. Jde o projevy, které Václav Havel psal jako první prezident samostatné České republiky. Ono se řekne: projevy, to je nuda. Ale není to tak, je to celkem poučná zpráva o tom, jak Václav Havel budoval nový stát. Já jsem právě tou knihou mířila hlavně na mladé politiky. Na ty lidi, kteří se třeba chystají kandidovat. Étos, dikce těch projevů, způsob, jak prezident Havel své posluchače oslovuje, jak přemýšlí o své práci, o politice a o vztahu morálky a politiky. To je podle mého názoru to podstatné, čeho bych byla ráda, aby si zvláště mladí lidé všimli.

Samozřejmě se věnujeme také Havlovi dramatikovi. Zatím jsme vydali dvě útlé knížky. Vždycky jedna divadelní hra nebo dvě, které doplňuje bibliografie, životopis a podobné studijní zdroje – například Havlova ikonická první hra *Zahradní slavnost* nebo aktovky *Audience* a *Vernisáž*. Jak už jsem říkala, ten, kdo si knížku koupí, se dozví také něco o Václavu Havlovi a o jeho životě, o situaci, v jaké hra vznikla. Vždy zařadíme i text Václava Havla, který se k tématu vztahuje.

Můj poslední tip je kniha *Síla věčnosti*. To je kniha, kterou jsem uspořádala ze vzpomínek různých lidí na Olgu Havlovou. A to taky přispívá k poznání Václava Havla i Olgy, protože tam se čtenář dozví mnohé o jejich světě.

Jméno Václava Havla jistě zavazuje, aby tahle instituce stále působila na demokratických pozicích a principech. Jak vidíte její budoucnost?

Hodně jde o peníze. Máme sice z nadace manželů Bakalových nějaký základní vklad, ale na většinu projektů musíme peníze různě získávat, jak to dělají ostatní – z grantů a od dalších sponzorů. A to je v dnešní době velmi složité a náročné, protože takových neziskovek, jako jsme my, je hodně.

Velký potenciál má náš klub, sice malý, nicméně vylouplo se z něj pražské kulturní, často debatní centrum, o kterém lidé vědí a chodí sem rádi. Vyjíždíme také na různé akce i mimo Prahu. Teď se zrovna připravujeme na cestu do Trutnova, kde budeme působit dva dny. Vezeme tam malou výstavu, připravili jsme dvě fotoshow s debatami, budeme prodávat naše knížky a kolegyně budou pořádát workshopy pro školy. Prostě takový náš jakýsi soustředěný útok na Trutnov! ●

PhDr. JAROSLAV CÍSAŘ byl po listopadu 1989 mj. ředitelem odboru literatury, knižní kultury a knihoven Ministerstva kultury, založil časopis *Knižní novinky* a *Biblio*, obnovil časopis *Knihkupec a nakladatel*, téměř deset let (2016–2025) vedl jako šéfredaktor časopis *Čtenář* a v Památníku národního písemnictví založil „Portál literárních muzeí“, v současnosti jednu z nejpopulárnějších agend této instituce u veřejnosti.

Kultivujeme demokratické kultivary

IRENA ŠŤASTNÁ / statna@kmo.cz

Text se věnuje posilování role knihoven jakožto sebevědomých demokratických institucí i s ohledem na podtitul Odvaha bránit demokracii u konference Long Story Short 2025, jejímž cílem je upozornit na kultivaci demokratických hodnot skrz příběhy lídrů nejen z kulturního sektoru.

Zážitek

Byl to olomoucký Červený kostel zdejší vědecké knihovny, který v květnu 2023 poskytl vystupujícím prvního ročníku konference Long Story Short¹ své prostory. Bylo nás dvánáct a znali jsme se navzájem pouze z jednoho přípravného workshopu. Přesto nás ještě něco spojovalo. Tím pojídlem byla chuť hovořit veřejně o hodnotách a sdílet je offline, tedy při setkání s lidmi, jež láká snad totéž či přinejmenším alespoň určitá soudržnost s tématem.

Podtitul konference zněl „Odvaha posouvat hranice“. Věřte, že právě ta tři slova v sobě měla magii urychlit mé vlastní rozhodnutí a ucházet se o možnost být mezi speakery. Tím spíše, že zde byla možnost učit se od kapacity, jakou v českém prostoru ztělesňuje Martin Vasquez.² Celodenní skupinový a následně individuální mentoring k rétorickým dovednostem napojeným na formát TED, to pro mě osobně bylo významné lákadlo.

Připouštím, nyní se malinko odchyluji od pravdy, neboť právě TED formát³ představoval v mém případě skutečně více než 50 % paliva pro rozhodnutí k účasti. Celoživotně totiž preferuji stručná a výstižná sdělení. Proto možnost získat know-how, jak se připravují ti, kteří následně vystoupí na setkáních TED v mnoha zemích světa, a k tomu si moci zlepšit dovednost vyhmátnout podstatu sdělení i um vše dobře předat publiku, to znělo jako předem odsouhlasená výzva.

Nevím, s jakými dojmy odjíždělo po konferenci publikum, nevím, jaké počítky měli další vystupující, i po dvou letech si však pamatuji ten svůj. Byla to euforie v napojení na přesvědčení, že knihovny v České republice potřebují přesně takovou výživovou sondu. Mním tím nutnost redukovat a strukturovat občasnou mnohomluvnost. Projasnit a opřít o validní data

někdy užívanou dojmologii. Především však připomenout si a osvěžit ty zásadní důvody existence. Jak sobě samým (knihovnám, jejich představitelům i všem zaměstnancům), tak externistům, jimiž míním nejen politické představitele (primátor, náměstek pro kulturu, starosta, další lidé z odborů kultury, ale stakeholdery v obecnějším smyslu slova (dárce, sponzoři, dobrovolníci, lídři ze spolupracujících organizací, pedagogové, lokální hybatelé aj.).

Kultivace

Ve vztahu k okolnímu světu i celospolečenskému kontextu je velmi užitečné, domnívám se na základě osobní zkušenosti, neopomíjet hovořit o sdílených hodnotách opakovaně. Vlastních – já jednotlivec, firemních – naše knihovna (máte je ve vaší knihovně zjištěny?, znají je zaměstnanci?, jsou skutečně souhrnem jejich názorů?) i oborových – knihovnictví v ČR, v EU, celosvětově. Řezů a cest k tématu je nespočet.

V aktuální *Koncepci rozvoje knihoven v České republice na léta 2021 až 2027 s výhledem do roku 2030*⁴ je uvedeno: „Knihovna patří k pilířům fungování demokratické společnosti a je symbolem svobodného myšlení. Je přirozenou součástí komunit. Síť knihoven představuje tisíce míst v celé ČR, která slouží přímému naplňování principů demokracie poskytováním rovného přístupu k informacím i prostoru pro diskuse a setkávání.“

Zní to velkolepě, ale vraťme se nohama na zem. Jak konkrétně takový cíl naplňovat? Které z aktuálně probíhajících aktivit ve vaší knihovně by se vám zde smyslně vešly? Jsou to kurzy češtiny pro Ukrajince, je to dlouhodobá práce s dobrovolníky nebo třeba programy pro děti s poruchami sluchu? Jistě. Patří sem besedy o LGBT tematice pro žáky

Z vystoupení Adama Langeru, ředitele a dramaturga Sladovny Písek, na konferenci TED TALKS

základních škol, výtvarné kroužky pro romské děti v sociálně vyloučených lokalitách nebo promítání filmů s lidskoprávním obsahem? Či snad sousedské slavnosti a čtenářské kluby pro lokální komunitu? Jednoznačně.

A zkuste můj výběr z portfolia aktuálních programů Knihovny města Ostravy, v níž pracuji, rozšířit o ten svůj podle aktuálního spektra právě vaší knihovny. Považuji za nesmírně přínosné si nad tím v klidu zapřemýšlet v intencích: co děláme už nyní pro podporu demokracie a co můžeme ještě udělat?

Co chybí? Jsem toho názoru, že je třeba umět uvažovat s nadhledem a v kontextu. Uvědomit si, k čemu je zapotřebí opakovaně podobné aktivity, a tedy i kultivaci těchto hodnot, provazovat. Je nezbytné o tom také mluvit. Nejen před zřizovateli. Nejen do veřejnoprávních médií. Také veřejnosti je žádoucí opakovaně a neúnavně sdělovat nejen to, že výše uvedené konáme, ale také proč. Je to jako předávat dárek v krásném obalu a se stuhou! Pak stoupá jeho hodnota, je celistvý, takto má větší smysl.

Odvaha

V okamžiku, kdy jsem byla oslovena organizátory konference Long Story Short, tedy Sdružením knihoven ČR (SDRUK), konkrétně Martinou Wolnou a Veronikou Chruščovou, zda bych se připojila k organizačnímu týmu pro letošní rok, neváhala jsem. Tím spíše, když jsem zjistila letošní podtitul *Odvaha bránit demokracii*. Možnost spoluutvářet a rozvíjet hodnoty, na nichž

knihovny stojí, byla lákavá a nadějeplná. Výsledek? 21. května 2025 se můžeme vidět ve Studijní a vědecké knihovně v Hradci Králové. I tentokrát opětovně s podporou Nadace OSF⁵, jež pečuje o demokracii v Česku již třicet let, během kterých se snaží o podporu hrdé občanské společnosti.

Oslovili jsme lídry, kteří nás mohou inspirovat slovy i osobním příběhem. Společně s nimi si chceme zvědomit hrdost na život ve svobodě. Budeme mít společně možnost zjistit, jak posilovat vlastní odolnost i získat povzbuzení pro vlastní práci. Očekáváme, že si poslechneme o životních cestách jednotlivců, samozřejmě i letos za využití formátu TED, a především o tom, co a proč je navedlo v praxi k tématu, které má vazbu na demokratické hodnoty. Mimoto věříme, že si odnesete zážitek, jak vypadá třeba dovednost zacházet s mocí. Co se publika týká, cílíme na celý kulturní sektor. Jste srdečně zváni. A může vás být sto dvacet, jak definuje kapacita sálu.

A závěrečná úvaha pro pochybovače: Proč to děláme? Je to velmi jednoduché. Chceme se podílet na změně českých knihoven v sebevědomé instituce. Takové, jež reagují na aktuální společenská témata a potřeby. A takové, které v praxi skutečně vědomě podporují demokracii i její klíčové hodnoty. ●

- 1 <https://sdruk.cz/long-story-short-ohlednuti/>
<https://www.youtube.com/watch?v=1TCax0imWlw&t=1s>
- 2 <https://www.vasquez.cz/>
- 3 TED je zkratkou ze slov „Technology, Entertainment, Design“, jež se nověji vykládá jako „Thinkers, Enablers, Doers“. TED TALKS jsou konference postavené na heslu „myšlenky hodné šíření“ (ideas worth spreading). Jde o fenomén, jehož podstatou je neformálnost, časový limit maximálně 18 minut a důraz na přitažlivé podání i na srozumitelnost pro posluchače. <https://www.ted.com>
- 4 <https://ipk.nkp.cz/docs/koncepce-rozvoje-2021-2027/koncepce-rozvoje-knihoven-2021-2027/view>
- 5 <https://osf.cz>

Mgr. IRENA ŠTASTNÁ působí od září 2022 v Knihovně města Ostravy jako ředitelka. Dlouhodobě se věnuje tématům aktivizace lokálních komunit, firemní kultuře, podpoře demokratických hodnot v praxi a leadershipu. Je členkou organizačního týmu konference *Long Story Short* v roce 2025 s podtitulem *Odvaha bránit demokracii*. Moderuje besedy se spisovateli.

Do černého

Konference o demokracii a její obraně

ZDENĚK CHALOUPKA / zdenek.chaloupka@mlp.cz

Demokracie není samozřejmost. Právě na to se zaměřil jedenáctý ročník konference „Do černého“, který proběhl 20. ledna v Městské knihovně v Praze a byl věnován knihovnám jako místům podporujícím demokracii. Experti a expertky přinesli nejen teoretické úvahy, ale i praktické návody, jak demokratické principy podporovat v každodenním životě. Jak se nakonec všichni shodli, demokracii je potřeba bránit a rozvíjet, protože je to stále ten nejméně špatný způsob vlády.

Lucia Kašiarová, zakladatelka pražského Studia ALTA a ředitelka Divadla Štúdio tanca na Slovensku, přiblížila aktuální situaci svobodné kultury na Slovensku. Ve své přednášce upozornila na politické tlaky, které ohrožují nezávislé umění a kulturu. Sdílela zkušenosti z iniciativy Otvorená Kultura O.K. a Kulturného štrajku, které se snaží vytvořit platformu pro ochranu kulturních institucí a umělců. A nastínila také rozdíly oproti Česku. „Slovenské instituce jsou už stigmatizované. Když vstupujete do nějaké instituce, tak tím vyjadřujete nějaký postoj pro nějakou stranu,“ uvedla Kašiarová a dodala, že kultura potřebuje propojení s dalšími organizacemi, aby mohla obstát v době nejistoty.

Ústavní právník Jan Kysela / Foto: Zdeněk Chaloupka

Na koncept obranyschopné demokracie, který se formoval po druhé světové válce, se ve své přednášce zaměřil ústavní právník **Jan Kysela**. Podtrhl, že demokracie není samozřejmostí a vyžaduje každodenní péči a vysvětlování její hodnoty. „Demokracie je nesamozřejmá a musíme o ni bojovat každý den,“ zdůraznil. Upozornil na rozdílné vnímání demokracie ve středoevropských zemích a varoval před oslabováním demokratických institucí, které můžeme pozorovat například v Polsku či Maďarsku.

Socioložka **Paulína Tabery** z CVVM (Centrum pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR) se zaměřila na postoje české veřejnosti k demokracii a jejím alternativám. Na základě výzkumných dat ukázala, že česká společnost má historickou zkušenost s nedemokratickými režimy, avšak zároveň se v posledních letech projevuje rostoucí skepse vůči demokratickému zřízení. Demokracie se podle ní realizuje také tím, jak se chovají jednotlivé instituce a nakolik jim na základě toho můžeme důvěřovat. „A také tím, jaké jsou běžné každodenní aktivity v našem běžném životě, tedy nakolik se můžeme na ty instituce obracet, nakolik můžeme uplatnit svůj názor, ale i svůj požadavek a nakolik jsme aktivní a demokratické aktivity zahrneme do svého běžného života,“ vysvětlila Tabery.

Historik a senátor **Martin Krsek** prezentoval příklad úspěšné spolupráce mezi institucemi na česko-ukrajinském průvodci pro děti. Kniha *Falco a já* provází malé cestovatele z Ukrajiny Ústeckým krajem a vznikla jako okamžitá reakce na ruskou agresi v roce 2022. Tento projekt ukázal, jak lze efektivně reagovat na aktuální společenské výzvy a podpořit integraci dětí z Ukrajiny v novém prostředí. „Průvodce je dokladem velmi

dobré institucionální spolupráce mezi Ústeckým krajem, který byl iniciátorem vzniku publikace, knihovnou Ústeckého kraje, Městskou knihovnou Louny, Poradnou pro integraci a Muzeem města Ústí nad Labem,“ vysvětlil Krsek a ocenil, že průvodce vznikl během rekordně krátké doby.

Analytická práce ve veřejném sektoru byla hlavním tématem přednášky **Magdaleny Klimešové**. Jako vedoucí týmu dopadových analýz na Ministerstvu práce a sociálních věcí vysvětlila, jak důležité je promýšlet vliv veřejných opatření na různé sociální skupiny. „Když veřejná správa vytváří regulace, musí se zamyslet, zda opravdu řeší ten správný problém,“ upozornila Klimešová a dodala, že její tým se věnuje i již přijatým zákonům. Zkoumají, zda opravdu způsobují to, co měly, nebo mají nečekané vedlejší efekty a zasluhují úpravu.

O participativním plánování měst hovořil **Jan Horák**, který stojí za strategickým plánem Ostravy pod značkou FajnO-VA. Zdůraznil význam zapojení veřejnosti do rozvoje města a potřebu efektivní komunikace s občany. „Když jsme dělali strategický plán, tak jsme zapojili do jeho tvorby nějakých 13 000 obyvatel, ať už v dotaznících, pocitových mapách

v rámci pracovních skupin a snažíme se získávat jejich názory na to, jakou Ostravu chtějí,“ řekl Horák s tím, že participace by měla být obousměrná a zahrnovat i zpětnou vazbu na projekty, které z různých důvodů nelze realizovat.

Vedoucí nevládní organizace Oživení **Šárka Zvěřina Trunkátová** představila vzdělávací materiály pro mladé, které podporují rozvoj demokratického myšlení. „Demokracie potřebuje hlavně demokraty – a ti se musí naučit pravidla hry,“ uvedla Zvěřina Trunkátová a představila sadu kvízů a workshopů, které pomáhají mladým lidem pochopit principy demokratického systému.

Závěrečným příspěvkem byla přednáška **Jany Smiggels Kavkové**, která se věnovala advokační práci a obhajobě demokratických hodnot. Vysvětlila, že advokacie není jen lobbying, ale i aktivní komunikace o důležitých společenských tématech. „Advokační práce je legitimní způsob, jak se podílet na zlepšení politiky a prosazovat věci ve veřejném zájmu,“ uvedla Smiggels Kavková a ukázala konkrétní příklady organizací, kterým se díky advokacii povedlo dosáhnout systémové změny. ●

Knižnice ako ostrovy demokracie

ROMAN VEČEREK / orknizdk@vuczilina.sk

Niekedy, keď posledný návštevník opustí našu knižnicu a kolegovia odídu k svojim rodinám, posadím sa do ticha medzi regálmi. Neotvorím si knihu a nečítam. Pozerám na presne zoradené knihy a počúvam. Počúvam stovky príbehov o láske a nenávisti, slobode a utrpení, nádeji a budúcnosti, o objavoch a nových poznatkoch. Tisíce slov, ktoré preveril čas a história, ktoré ktosi, kdesi napísal a veril, že budú čítané.

Inokedy len tak chodím a náhodne si vyberám knihy a čítam. Architektúra, cestopisy, teórie o všetkom, detektívky, encyklopédie, romány o láske, fantasy... Vyskúšajte to, je to ako droga. Ale nech siahnem po akomkoľvek titule, skoro všade je ukrytá túžba po pravde, slobode, ľudskosti, presných informáciách, nádeji, budúcnosti. Je toto demokracia? Je kľúč k odpovedi, čo je to demokracia, ukrytá v príbehoch a knihách? Sú knižnice stále ostrovmi demokracie? Verím, že áno.

Knižnice na križovatke

Knižnice sa nachádzajú na križovatke medzi tradičnou rolou uchovávaní informácií a potrebou reagovať na dynamické zmeny v spoločnosti. V knihách, ktoré si odnášajú naši čitatelia, ale aj za stolíkmi na náučnom oddelení, aj za obrazovkami verejných počítačov, na podujatiach, besedách... tam všade sa odohráva nenápadný, ale jeden z najdôležitejších zápasov

súčasnosti – boj o zachovanie slobody slova a demokracie. Knižnice v dnešnej dobe často vnímame ako samozrejmosť, vieme kde ich nájsť, vieme aké poskytujú služby, sporadicky ich navštevujeme. Knižnice sú dnes možno jedným z posledných skutočne verejných priestorov, ktoré patria každému a nikomu zároveň. Dnes viac ako inokedy by knižnice mali zabezpečovať cirkuláciu a zdieľanie vedomostí, slobodné, otvorené a rešpektujúce diskusie a rovnosť bez rozdielu. Základom zdravej demokracie je informovaný občan a knižnice sú obrovským zásobníkom slobodne prístupných informácií a práve tento aspekt slobody a overených informácií umožňuje občanom robiť informované a správne rozhodnutia. Podpora knižníc ako zdrojov dôveryhodných informácií je nie len kultúrnou investíciou, je to strategické rozhodnutie pre ochranu demokratickej spoločnosti.

Knižnice sa stávajú bezpečným a inkluzívnym priestorom pre všetkých a v Európe patria medzi najdôveryhodnejšie inštitúcie. Veľakrát pre ich nestrannosť, apolitickosť, prístupnosť a otvorenosť. Napriek tomu sú v poslednej dobe často pod tlakom rôznych ideologických skupín, rôznorodých konšpiračných komunít, štátnych, alebo extrémistických politikov...stávajú sa reálnou hrozbou fungovania. Niekomu sa nepáči LGBT téma, iným liberálne smerovanie, iným prekáža rasová, alebo rodová tematika, niekto chce opäť cenzurovať, prikazovať a selektovať, ktoré knihy sú vhodné a ktoré treba „spáliť“. Mnohí by do výchovy a vzdelávania zaradili miesto zvedavosti a tvorivosti edukáciu poslušnosti a dôsledný výber „vhodných“ tém.

Ak chcú ale knižnice prežiť túto digitálnu a technokratickú éru, je potrebné zabrániť ich komodifikácii. Knižnice nesmú prestať pracovať na podpore kritického myslenia, zaznamenávaní a uchovávaní príbehov, tvorivosti, aktívneho čítania, ktoré bude následne rozvíjať záujem o vzdelanie... a vzdelanie sa stane forma odporu proti manipulácii, cenzúre, dezinformáciám. Knižnice nesmú podľahnúť komercializácii poznania – kde bude prístup k informáciám podmienený predplatným, lacnou reklamou, alebo behaviorálnym profilovaním. Ak sa tak stane, knižnice sa zmenia na „platformu“, bezduchú aplikáciu, a čitateľ a používateľ sa zmení na „dátový produkt“. Stratí sa ľudskosť a príbehy o demokracii ostanú možno len v spomienkach. Preto je dôležité zamerať sa na vzdelanie, slobodný prístup k overeným informáciám, zdieľanie histórie, vedomostí a príbehov, a tak zabezpečiť budúcnosť knižníc ako ostrovov demokracie. A demokracie všeobecne. Týmto výzvam a renesancii významu knižníc je potrebné čeliť s odvahou a zodpovednosťou.

Knižnice nepodliehajú a nesmú podliehať žiadnej propagande. Nesmú sa podriaďovať momentálnym náboženským, alebo politickým dogmám. Knižnice nehodnotia, nemanipulujú. Namiesto toho inšpirujú. Musia ponúkať slobodný prístup k informáciám... a áno, klásť niekedy nepríjemné otázky. Kritické myslenie, mediálna gramotnosť, schopnosť rozlišovať fakty od manipulácií – to sú zručnosti, ktoré sú dnes piliermi občianskej slobody.

Ideál a poslanie knižníc musíme chrániť, pretože ak zlyháme a knižnice nebudú dostatočne chránené, financované a nebudeme inovatívni a inšpiratívni, môžu sa premeniť na inštitúcie nostalgie – dekoratívne, ale zbytočné. Prázdne police, ktoré si pamätajú, že kedysi slúžili ľuďom.

Knižnice sú základnou infraštruktúrou miest a občianskej spoločnosti. Prinášajú prvý kontakt s kultúrou, umením a vzdelaním. Vychovávajú na základe príbehov. Stávajú sa bezpečným ostrovom, ponúkajú odpovede, otvárajú otázky a ponúkajú možnosti diskusie na mnohé aktuálne témy. Bezpečnosť, občianske práva a sloboda, inklúzia, rodová rovnosť, polarizácia spoločnosti, udržateľný rozvoj, environmentálna a ekologická úzkosť, zdieľaná ekonomika, kvalitné vzdelanie, podpora regionálnej histórie, udržanie tradícií, otázky sociálnej nerovnosti, rodovej rovnosti, podpora ohrozených skupín, podpora menšín, občiansky aktivizmus, podpora mladých, dospelých, generačná rovnosť, budovanie kohéznej spoločnosti, podpora komunít a samozrejme udržateľnosť a rozvoj demokracie.

Možnosti knižníc sú nekonečné, stačí si vybrať. Verím, že knižnice čaká skvelá budúcnosť. Knižnice majú potenciál liečiť viaceré epidémie súčasnosti, počnúc záplavou dezinformácií, vplyvom propagandy, polarizácií, osamelosti, enviromentálnej úzkosti, generačným rozdielom. Knižnice ale nestačí len obdivovať a veriť, že sa to všetko nejako stane, lebo veď vždy to tak bolo... Musíme byť odvážni, inovatívni, nesmieme sa báť experimentovať. Môžeme si vybrať rôzne cesty, ale aj pri riešení technických a technologických inovácií by sme nemali zabúdať, že musíme byť nie len užívateľmi, ale chceme byť súčasťou zmien a zapojiť našich používateľov do spolupráce systémov, udržiavať ľudskosť a fyzický priestor ako plnohodnotnú alternatívu.

Je dôležité presadzovať legislatívnu ochranu autonómie knižníc, podobne ako nezávislosť médií. Nebáť sa verejne vystupovať pri pokusoch o akúkoľvek cenzúru, pretože každý zákaz knihy alebo podujatia je začiatok konca slobody. Je existenčne nevyhnutné hľadať, aplikovať a podporovať inovatívne projekty, nie ako luxus a módne výstrelky, ale ako investíciu do budúcnosti. Knižnice by sa mali aktívne zapájať do tvorby verejných politík, pretože vedia, čo ktorá konkrétna komunita skutočne potrebuje.

Budúcnosť moderných knižníc

Aká je budúcnosť moderných knižníc? Otvorená, plná nástrah a výziev. Knižnice majú potenciál transformovať sa na akési demokratické inkubátory – miesta, kde sa stretáva fyzické a digitálne, vedecké a ľudské, globálne a lokálne, inovatívne a tradičné. Ich úloha pri obhajobe slobody a demokracie je nikdy nekončiaci proces. Knižnice potrebujú nezávislosť a otvorenosť bez výnimiek. Odvahu čeliť tlakom, manipuláciám a dezinformáciám. Podporovať ekologickú a sociálnu rovnosť. Inovovať s empatiou dostupné a potrebné technológie.

Momentka z jednej z akcií Oravskej knižnice / Foto: archív Oravskej knižnice, Dolný Kubín

Budovať komunitnú autonómiu a rôznorodosť. Možnosti knižníc sú nekonečné.

Jedna z možných ciest k efektívnej budúcnosti knižníc, zdravého knižničného patriotizmu a budovaniu stálych a ochotných komunit je hravosť a schopnosť robiť niečo neočakávané a vedieť svojich čitateľov a návštevníkov prekvapiť. V Oravskej knižnici tomu hovoríme „WAW efekt“. Niekedy sú to maličkosti. Vtipné nálepky na oknách knižnice. Inokedy sú to prepracované a zmysluplné projekty, ktoré sa snažia spojiť rôznorodé komunity a inštitúcie. Niekedy je to systém pokus-omyl. Veľa plánovania a štúdiá. Samozrejme ako všetci máme veľké plány, ale často sme limitovaný financiami. Ale nevzdávame sa a hľadáme riešenia.

Oravská knižnica sa snaží posunúť hranice možného

Oravská knižnica Antona Habovštiaka v Dolnom Kubíne už štyri roky realizuje službu „Psychológ v podkroví“, ktorá búra stigma okolo možností knižníc, ale tiež duševného zdravia a otvára dvere dialógu. Dnešná „moderná“ doba často u ľudí spôsobuje rôzne stresové faktory, ktoré môžu ovplyvniť každodenný život. Rovnako ovplyvňuje duševné a psycho-emocionálne zdravie. Stres má za následok zmätok a môže dôjsť k hľadaniu úniku v uzatváraní sa, vyhľadávaní samoty, v užívaní alkoholu či iných návykových látok. Tento jedinečný projekt reflektuje na aktuálne a náročné životné situácie poslednej doby. V bezpečnom prostredí knižnice ponúkame osobné a bezplatné psychologické poradenstvo nielen pre mladých. Projekt je finančne nenáročný, nakoľko päť profesionálnych psychológov poskytuje raz do týždňa túto službu bezodplatne.

Sme knižnica, kde dobrovoľníctvo a inklúziu berieme naozaj vážne. Naši traja dobrovoľníci Marek, Maroš a Marek

s downovým syndrómom získali celoslovenské ocenenie Srdce na dlani v kategórii Dobrovoľnícka skupina. Títo úžasní mladí ľudia pracujú raz do týždňa v knižnici ako knihovníci. Sú v službách, vyradujú, zakladajú, informujú.

Búranie bariér a predsudkov sa nám napríklad darí pri projekte pre ohrozené skupiny „Predsudky“. Vďaka projektu zabudli ľudia bez domova na to, že sú bezdomovci a že nikoho nezaujímajú. Na tvorivých dielňach, medzi knihami tvorili vlastnými rukami keramiky, maľovali, fotografovali, zverovali sa so svojimi snami, túžbami, ale aj bolesťami a krivdami. Tvorivé stretnutia boli pripravené v spolupráci s odbornými lektormi v oblasti literárneho, výtvarného a fotografického umenia a psychológmi, ktorí účastníkov – ľudí bez domova – usmerňovali pri vyjadrovaní ich pocitov, nálad v jednotlivých umeleckých žánroch. Súčasťou projektu je living book, živá knižnica, kde ľudia bez domova našli odvahu rozpovedať svoj príbeh a podeliť sa o neho s ostatnými a pravidelne zdieľajú svoj príbeh pre študentov v našom regióne.

Každý deň sa snažíme posunúť hranice možného o krok ďalej tak, aby sa všetci stretli s knižnicou na každom kroku. Verím, že budúcnosť demokracie nezačína v parlamente, ale možno práve pri čítaní kníh v knižnici.

Niekedy tajne pozorujem návštevníkov knižnice a premýšľam, aké majú najradšej knihy. Voňajú im nové, alebo tie čítané? Majú obľúbené miesto knižnici? Ale ešte radšej sa s nimi rozprávam, veľa sa pýtam. A keď si večer opäť sadnem medzi knihy, snívam o krásnej dokonalej knižnici, kde sú knihy a príbehy a nekonečno ľudí. Občas počujem medzi regálmi spev drozda..., a to je dobre. Možnosti knižníc sú nekonečné. ●

Mgr. art. ROMAN VEČEREK je riaditeľom Oravskej knižnice Antona Habovštiaka, Dolný Kubín.

Knihovny se musí naučit, že je legitimní prosazovat své zájmy

ROMAN HÁJEK / roman.hajek@stredocesaknihovna.cz

S Milanem Štefancem z Advokačního fóra Nadace OSF o tom, v čem se knihovny mohou inspirovat od sociálních služeb, o průběhu advokačního workshopu pro manažery knihoven a o tom, jaké kroky by mohly vést k navýšení tragicky nízkých platů knihovníků.

Foto: Nadace OSF / Majda Slámová

MILAN ŠTEFÁNEK je český aktivista, spoluzakladatel organizace NESEHNUTÍ, která se zaměřuje na lidská práva a environmentální otázky, působí jako lektor, konzultant a facilitátor. Spolupracuje s organizacemi jako Advokační fórum Nadace OSF či Nadace VIA; v březnu 2025 vedl advokační workshop pro manažer(k)y knihoven.

Spojení advokační práce či advokační kampaň najdeme poslední dobou téměř v každém strategickém dokumentu, nejen v kontextu knihovnictví... A operuje se s ním poměrně volně. Jak s ním pracujete v Advokačním fóru?

Pojem advokace nebo advokační práce vychází z anglického advocate, tedy hájit. V obecném pojetí pomáhá advokační

práce hájit zájmy skupin, které jsou v klasickém demokratickém parlamentním systému buď nějak opomíjeny, nebo znevýhodněny. Mohou to být cizinci, mohou to být děti, mohou to být lidé s omezenou svéprávností, lidé s nízkým ekonomickým statusem, ale mohou to být i zvířata či příroda. Základním smyslem advokační práce je ukazovat, že znevýhodnění těchto skupin má negativní důsledky nejen pro ně samotné, ale i pro společnost jako celek. A na základě toho prosazovat konkrétní řešení a opatření směřující k systémové změně. Nešikovné je, že česká verze termínu hodně evokuje práci právníků, advokátů. Advokace může být sice často o změně zákonů, ale zahrnuje velmi široké spektrum aktivit, nástrojů a profesí.

Jakým způsobem do definice zapadají knihovny?

V řadě společností, tu českou nevyjímajíc, patří knihovny mezi podceňované instituce. S jejich fungováním se pojí řada stereotypů, mají rezervy v tom, jak je vnímán jejich společenský potenciál a dopad – a v důsledku toho jsou při rozdělování financí často až někde na chvostu, třeba daleko za školami. Takže do té definice opomíjených a znevýhodněných skupin jednoznačně patří. Za mě je velkou výzvou nabourat u klíčových lidí v rozhodovacích funkcích stereotyp, že knihovna, to jsou zaprášené knihy na regálu, protože knihovny jsou dnes instituce s širokou nabídkou služeb, mimo jiné se například zásadním způsobem podílejí na rozvoji digitální gramotnosti či kritického myšlení. Důležité je naučit se tento celospolečenský přínos správně artikulovat.

Mám pocit, že o propagaci moderních služeb se snažíme poměrně dost...

Akorát to je teprve první krok. Propagace je součástí advokační práce, ale sama o sobě nestačí. Podstatou advokační práce je to, že má jasně definovaný cíl. To znamená, že vím, jaké změny chci dosáhnout. Dám příklad. Když přesvědčím spoustu lidí, aby přišli do knihovny na nějakou akci, oni přijdou a odnesou si skvělý zážitek, je to propagace. Když ale vezmu tu akci jako příležitost návštěvníky upozornit, že knihovna má nevyhovující prostory a potřebovala by více peněz na to, aby mohla dělat podobné akce, je to základ advokace. Je pak ale potřeba mít rozmyšleno, co se má stát dál: třeba vyzvat návštěvníky, aby se obrátili na představitele místní samosprávy a požadovali pro knihovnu více peněz, lepší vybavení, vhodnější prostory. Aby aktivně pomohli prosazovat zájem knihovny.

Jak to udělat, aby to nenarušilo dobré vztahy se zřizovatelem?

To je dobrá otázka. Řada organizací funguje v modu: to nezměníme, tak budeme dělat to nejlepší, co umíme, v podmínkách, které máme. Prostředí knihoven neznám detailně, ale z toho, co jsem měl možnost navnímat, mám trochu pocit, že své služby poskytují i za cenu jistých osobních obětí. A že je určitá obava mluvit o tom, že by to mohlo být jinak, že by to mohlo být lépe anebo že knihovny mají nějaké problémy. Je ale potřeba si uvědomit, že je úplně legitimní tahle témata zvedat – samozřejmě s citem, věcně.

Že by si knihovny měly víc stěžovat?

Ne, to ne, stěžování k ničemu nevede. Respektive dlouhodobě vede k otupění a demotivaci. Proto se v advokační práci klade důraz na řešení a motivaci. Na začátku samozřejmě pojmenuji problém, ale důležité je, jak ho pojmenuji. Je potřeba vše podávat tak, aby to nebyl můj problém, ale byl vnímán jako širší, společenský problém. Je rozdíl, když řeknu: „Oni nám zas nedali peníze, takže nepořídíme nové tablety,“ nebo když to formuluju jako: „S novými tablety pomůžeme vašim dětem lépe zvládat závislost na mobilech, jen potřebujeme od města finance. Pojďte nás podpořit na příští jednání zastupitelstva...“ Jinými slovy se knihovny potřebují naučit otevřeně komunikovat, o co společnost přichází vlivem jejich nedostatečného financování. Souběžně s tím je třeba mít připravené řešení: máme plán na rekonstrukci, tohle zvládneme, když dostaneme navíc půl úvazku, a podobně. K prosazení cíle je potom klíčové hledat spojence, kteří mi pomohou řešení prosadit.

Kdo těmi spojenci může být?

To se hodně odvíjí od konkrétního cíle. Vždycky tam ale musí být veřejnost nebo nějaká její konkrétní část. Proto je právě na začátku vždy informační a aktivizační kampaň. Pak to mohou být veřejně známé osobnosti, zájmové organizace, konkrétní lidé s rozhodovacími pravomocemi – to už je velmi pestré.

Jak může vypadat advokační práce knihoven

American Library Association v reakci na zrušení federální podpory knihoven

Když administrativa Donalda Trumpa v březnu 2025 výrazně osekala činnost federálního Institutu muzejních a knihovnických služeb, reagovala ALA téměř okamžitě ukázkovou kampaní na ochranu zájmů knihoven, v níž kombinuje jednání s politiky, happeningové akce knihovníků, podporu veřejně známých osobností i výzvy směrem k veřejnosti, např. aby se ozvala svým senátorům.

Buch ist Buch: advokační kampaň za rovné podmínky pro půjčování klasických knih a e-knih

Německý svaz knihoven zareagoval v roce 2021 na sílící oblibu e-knih sérií advokačních aktivit, jejichž cílem je „zrovnoprávnit“ půjčování klasických a elektronických knih. Svaz dlouhodobě upozorňuje na komplikace, které stávající licenční systém znamená pro knihovny, čtenáře i autory a vydavatele. Podařilo se již dosáhnout srovnání výše sazby DPH; dlouhodobým cílem je změna autorského zákona.

Znamé britské osobnosti o důležitosti knihoven

Britská knihovnická organizace CILIP zapojuje v rámci své advokační práce známé osobnosti vystupující na podporu knihoven. Komunikační kampaň v různých obměnách využívá v období, kdy se rozhoduje o rozpočtu.

Ouvrons+ les bibliothèques za rozšíření otevírací doby knihoven

Kampaň organizace Bibliothèques Sans Frontières (BSF) proběhla před volbami v roce 2014. Součástí kampaně byla petice, adresné oslovování kandidátů i výzvy směrem k občanům. BSF argumentovala tím, že knihovny poskytují širokou nabídku kulturních a vzdělávacích aktivit pro nízkopříjmové skupiny obyvatel, které se do nich však kvůli brzké zavíračce nedostanou.

Víte o nějakém příkladu, kde se advokace v knihovnách nebo v kultuře daří?

Zrovna u kulturních institucí se obhajoba častokrát objevuje až v situacích, kdy dojde k nějakému zlomu. Příkladem teď může být Slovensko, kde se kulturní instituce zvládnou sešikovat a jasně pojmenovat, jakou hodnotu kultura pro společnost má. Problém je, že v podobných případech, kdy už jde o akutní ohrožení, je vše komplikovanější, než když se advokační práce dělá průběžně. Když se ale vrátím k otázce: myslím si, že určitou inspirací pro knihovny i další kulturní instituce mohou být sociální organizace. Před nějakým časem si uvědomily, že jakákoli jejich pomoc bude nedostatečná, pokud se nezmění legislativa, a poměrně úspěšně začaly odvádět spoustu advokační práce. Tam vidím paralelu i pro knihovny. Na začátku je třeba překonat ostych a uvědomit si, že je legitimní prosazovat své zájmy – protože význam knihoven pro společnost je obrovský.

Kde je hranice mezi lobbingem a advokací?

Lobbing je stejně jako propagace jednou ze součástí advokační práce. Tedy lépe řečeno lobbing otevřený, legitimní, ne ve smyslu obcházení politiků s kufříkem plným peněz, jak se někdy vnímá. Vedle toho je ale potřeba také systematicky ukazovat na význam knihoven, na hmatatelné přínosy toho, když se do nich investuje, na měřitelná zlepšení, která práce knihoven přináší.

To už ale asi není v moci jedné konkrétní knihovny...

To není, ale advokační práce se dá dělat jak na lokální úrovni, na úrovni obce, města, tak na úrovni celostátní nebo mezinárodní. Ve všech případech se prosazování zájmů děje skrze lidi, kteří mají rozhodovací pravomoc či mají na přijetí prospěšného řešení jiný vliv. Na lokální úrovni je to samozřejmě vždy jednodušší a konkrétnější – může jít třeba o změnu vyhlášky, která usnadní konání akcí ve veřejném prostoru u knihovny, o finance z obecního rozpočtu. Těhle lokální práci ale samozřejmě hodně pomůže, když zájmy oboru jako celku hájí někdo skupinově. Otázky legislativy, státních dotačních titulů, platů, celospolečenské role knihoven a další systémové problémy už jsou zejména na oborových a profesních organizacích, případně na nějakých více či méně nezávislých iniciativách.

Zejména u legislativy se ale i přes snahu řady lidí někdy změny prosadit nedaří, trojnovela knihovního zákona může být zářný příklad. Co je nejčastější příčinou neúspěchu advokační práce?

Zkusím to zobecnit, i když těch příčin může být spousta. Jednou z těch častějších je nerealistické nastavení cílů, které souvisí s nedostatečným zmapováním situací a rolí jednotlivých subjektů a jejich motivací prosazovat lepší řešení. Proto při konzultacích klademe velký důraz na analýzu výchozího

Užitečné zdroje k tématu advokace

Štěpán Drahoukoupil, Petr Machálek a Milan Štefanec: Rukověť zdánlivě bezmocných. Jak naplánovat advokační kampaň

Praha: Nadace OSF, 2020.

Praktický průvodce hlavními kroky a nástroji pro advokační kampaň včetně praktických tipů na zapojení veřejnosti, vzorově vypracované strategie i užitečných tipů z praxe. Zdroj, podle něhož se hned můžete pustit do práce.

Štěpán Drahoukoupil, Petr Machálek: Jak hlavou prorazit zeď

Praha: Nadace OSF, 2023.

Ukázka různých přístupů k advokační práci na případových studiích čtyř lokálních kampaní z různých koutů Česka. Inspirujte se, jak můžete hájit zájmy knihovny ve vaší obci či městě.

←
Rukověť zdánlivě
bezmocných
ke stažení

←
Jak hlavou
prorazit zeď
ke stažení

Alberto Alemanno: Lobbying for Change: Find Your Voice to Create a Better Society

London: Icon Books, 2017.

Velmi dobrý vhled do širšího kontextu tématu advokace. Kniha se věnuje problematice společenské frustrace z běhu věcí veřejných a potenciálu tzv. občanského lobbingu pro rozvoj demokracie. Vedle teorie ale nabízí i praktický návod, jak se občanským lobbistou stát.

stavu, jejímž cílem je zjistit, jak je konkrétní problém vnímán společností a jak ho vnímají ti, kdo o něm rozhodují. Protože někdy ta propast může být taková, že změna legislativy zkrátka není dosažitelný cíl. A druhé asi výrazně slabší místo je slabá podpora veřejnosti. I když budu mít sebelepší řešení,

bez podpory aspoň části veřejnosti mám jen malou šanci ho prosadit. A tady mají knihovny dobrou výchozí pozici – získat veřejnou podporu pro rozvoj knihoven je určitě snazší než třeba na společenskou integraci lidí po výkonu trestu.

Jak je to s časovým hlediskem advokační práce? Je spíš krátkodobá, nebo dlouhodobá?

To je opět různé, ale důležité je, že každá advokační práce nebo advokační kampaň musí mít konkrétní cíl a společně s ním musí mít stanoven termín, do kdy ho má být dosaženo. U složitých témat může být nějaký dlouhodobý cíl, u kterého se za sebe řetězí jednotlivé kampaně s výsledkem dosažitelným třeba do několika let, aby to pořád bylo motivační a lidé podílející se na advokační práci viděli výsledky své činnosti v rozumném horizontu.

Toto číslo Čtenáře je zaměřeno na téma knihoven a demokracie. Je vůbec advokační práci možné dělat i v nedemokratických režimech?

Je, ale zároveň je nutné druhým dechem dodat, že v demokratických společnostech je paleta nástrojů pro advokační práci mnohem širší než v zemích s omezenou demokracií nebo autoritářských režimech. V demokratických podmínkách můžete běžně organizovat besedy, přednášky, komunikovat s lidmi, můžete své advokační argumenty šířit skrze svobodná média, můžete se scházet s politiky, poslanci, zastupiteli, kteří o těch věcech rozhodují, můžete dělat petice, referenda, demonstrace a podobně. Mimo demokracie jsou možnosti daleko omezenější, často se ale v těchto situacích úspěšně dělají mezinárodní advokační kampaně, zejména na ochranu lidských práv, obětí politických represí a podobně.

Jak dobře jde dělat advokační práci s omezeným rozpočtem?

Pokud na advokační práci jsou finance, je to velká výhoda, ale neznamena to, že nejde dělat bez peněz. Viděl jsem spoustu úspěšných kampaní, které vedli lidé ve svém volném čase z čistého entuziasmu, anebo prostě proto, že ten problém, který řešili, byl natolik závažný, že tomu obětovali velkou část svého volného času. Je skvělé, pokud jsou k dispozici aspoň lidské kapacity, protože je potřeba věnovat hodně úsilí jak práci s informacemi, tak práci s veřejností.

Spolupracujete s Advokačním fórem Nadace OSF. Můžete trochu přiblížit jeho činnost?

Nadace OSF od svého vstupu do České republiky v 90. letech podporovala širokou škálu různých nevládních organizací, občanských iniciativ, kulturních aktivit. A dlouho fungovala převážně jako nadace, jinými slovy poskytovala finance na jejich aktivity. Časem se ale ukázalo, že řada organizací

potřebuje vedle financí také know-how, poradenství v tom, jak komunikovat s veřejností, jak vyjednávat s politiky a podobně. Proto vzniklo zhruba před pěti lety Advokační fórum, které se zaměřuje právě na tyto služby.

K aktivitám Advokačního fóra patří i školení. Začátkem března proběhl pod záštitou Sdružení knihoven v Olomouci dvoudenní workshop „Jak si vytvořit a realizovat advokační strategii“. Co se jeho účastníci dozvěděli?

Šlo o workshop zaměřený na vedoucí pracovníky knihoven a v podstatě jsme se snažili v kostce ukázat postupy při advokační práci a různé nástroje, které si pak mohli účastníci vyzkoušet. Hodně jsme se věnovali mapování současné situace knihoven; pomocí nástroje, kterému říkáme *strom problémů*, jsme hodnotili jejich postavení a vnímání společností, rozebírali dopady jejich nedostatečného financování.

Překvapilo mě, jak nízké je platové ohodnocení zaměstnanců knihoven. Sice jsem si nedělal žádné iluze, ale ta skutečná výše mi dost vyrazila dech, když si uvědomuji, jakou vlastně náročnou a odbornou a specializovanou práci musí pracovníci knihoven provádět.

To je ideální téma pro advokační práci, ne?

Určitě, pro jednotlivé knihovny, ale především pak na úrovni systému, kde je podstatná role profesních organizací a velkých knihoven. Já jsem jasným důkazem toho, že je třeba začít s tím, aby se o tomto problému lidé dozvěděli, protože jsem o něm jako čtenář využívající služby knihoven neměl ponětí. A dál je třeba vymyslet kroky, jak mohou lidé, které ten problém nenechá lhostejnými, knihovnám se změnou pomoci.

Má téma s tak velkým dopadem na veřejné rozpočty šanci na úspěch?

Když se dobře uchopí, tak ano. Je potřeba prokázat závažnost současného podfinancování knihoven, dokázat, jak knihovny přispívají k řešení společenských problémů, a vysvětlit, co celá společnost získá, když do knihoven a lidí v nich bude více investovat. A také možná začít s menšími a postupně prosazovanými změnami a cíli. ●

Pozn: V elektronické verzi na webu www.casopiscstenar.cz naleznete také anketní odpovědi, co si odnesli účastníci advokačního březnového workshopu.

ROMAN HÁJEK je ředitelem Středočeské knihovny v Kladně a předsedou redakční rady časopisu Čtenář.

Land.schafft.Demokratie: Jak knihovny posilují demokracii ve venkovských regionech

KATHRIN HARTMANN / hartmann@bibliotheksverband.de

KRISTIN BÄSSLER / baessler@bibliotheksverband.de

Knihovny v Německu jako nejnavštěvovanější vzdělávací a kulturní instituce přejímají demokratickou a společenskopolitickou funkci: jsou místy otevřenými a přístupnými pro všechny tak, aby každý mohl bezplatně čerpat informace, a to prostřednictvím knih, novin, časopisů, filmů či databází, případně během přednášek či diskusí. Se svou nestrannou nabídkou médií a informací se starají o základní informovanost všech občanů a zásadně tím přispívají k utváření názorů, k demokratické komunitě i k politickému rozhodování.

Právě první lidové knihovny v 19. století byly krokem k většímu pochopení demokracie: lidem se naskytla možnost se nezávisle informovat, dále se vzdělávat, a tím se podílet na společenském diskurzu. Dnes jsou knihovny ústředním místem k setkávání lidí různých generací. Zde tráví svůj čas čtením, vzděláváním či diskutováním. Podobná nekonzumní a nízkoprahová místa jsou zásadní pro venkovské regiony, neboť zde vlivem demografických změn dochází k uzavírání mnoha kulturních institucí. Často jsou knihovny jedinou veřejnou a vzdělávací institucí, ve které je možný bezplatný přístup k médiím a informacím. V dobách, kdy ve společnosti narůstají protidemokratické tendence, je cílem Německého svazu knihoven (Deutscher Bibliotheksverband – DBV) posilovat knihovny jako centra demokracie, informací a diskusí. Německý svaz knihoven zastupuje se svými více než 2 000 členy přes 8 000 knihoven v Německu. Jeho úkolem je posílení knihoven pro zajištění volného přístupu k médiím a informacím, a to všem občanům.

Land.schafft.Demokratie

V roce 2023 Spolková centrála pro politické vzdělávání (Bundeszentrale für Politische Bildung – BPB) a Německý svaz knihoven společně poprvé spustily program „Land.schafft. Demokratie“, který se prostřednictvím knihoven zabývá specifickými výzvami posilování demokracie ve venkovských

regionech. Svou širokou nabídkou vzdělávacích programů se Spolková centrála pro politické vzdělávání snaží zajistit, aby se občané zabývali politickými a společenskými otázkami a aktivně se účastnili politického života. Cílem tohoto projektu je dále rozvíjet přínos knihoven jako aktérů při podpoře demokracie a rozvíjet další akce pro malé knihovny.

Během pilotní fáze v roce 2023 bylo vybráno deset knihoven ve městech do 50 000 obyvatel, které společně s osobami angažovanými v oblasti politického vzdělávání připravily semináře o demokracii pro různé cílové skupiny. Kromě toho se pracovníci knihoven mohli zúčastnit bezplatných digitálních školení, která jim poskytla příležitost dozvědět se více o různých tématech souvisejících s prací knihoven při posilování demokracie, ať už o moderování debat nebo řešení nenávistných projevů na internetu. Nabízeny byly také workshopy o konspiračních ideologiích a tréninky argumentace pro pracovníky knihoven. Cílem všech vyvíjených formátů bylo vytvořit nabídky, které jsou přizpůsobené místním podmínkám a mají jasné zaměření na konkrétní cílové skupiny.

Mohlo by se jednat o psaní pro děti a mládež na daná témata, odpolední čtení s využitím série dětských politicky zaměřených knih pro politické vzdělávání, workshopy o dezinformacích, fake news a nenávistných projevech a také akce pro rodiče a mládež na téma, jak lze pedagogicky pojmut počítačové hry. Zúčastněným knihovnám Spolková centrála

pro politické vzdělávání poskytla také další materiály, jako jsou výstavní předměty a publikace.

V roce 2024 vstoupil projekt „Land.schafft.Demokratie“ do druhého kola se zaměřením na malé venkovské obce do 30 000 obyvatel. V celém Německu bylo vybráno 15 knihoven, z toho tři knihovny ze Saska, tři z Braniborska a dvě z Durynska, tedy ze tří spolkových zemí, v nichž se v roce 2024 konaly volby. (Přehled zúčastněných knihoven v roce 2024 najdete na: <https://www.bibliothekerverband.de/landschaftdemokratie#Projekt2024>.)

V roce 2025 projekt vstoupil do třetího kola. V březnu mělo být vybráno dalších 15 knihoven, tentokrát opět z měst a obcí do 50 000 obyvatel. Kromě digitálního školení a místních akcí je pro zúčastněné knihovny další přidanou hodnotou výměna zkušeností s dalšími kolegy, kteří čelí podobným otázkám. Program vytváří celostátní síť, v níž lze sdílet zkušenosti a prodiskutovat nápady, koncepty a informace. To poskytuje knihovnám konkrétní praktickou pomoc a povzbuzuje a inspiroje lidi, aby se zapojili do prosazování demokratických hodnot.

Díky účasti v programu se také posiluje místní síť spolupracovníků, neboť knihovny obvykle hledají partnery pro realizaci. Kromě osvědčených partnerů se v mnoha případech podařilo získat i nové. Tak se knihovny mohou více zviditelnit.

Zkušenosti z pilotní fáze v Ganderkesee a Brilonu

Jedna z knihoven, která se účastnila pilotní fáze v roce 2023, byla obecní knihovna Ganderkesee v Dolním Sasku. „Projekt Land.schafft.Demokratie nám dal možnost to, co děláme, dělat ještě hlasitěji,“ říká vedení dolnosaské knihovny. V rámci projektu knihovna nabídla akce pro různé cílové skupiny. Mladiství pracovali s autorem Nilsem Oskampem na workshopu o jeho grafickém románu *Tři kameny*, pojednávajícím o pravicovém extremismu. Pro dospělé publikum připravilo Odborné pracoviště pro prevenci radikalizace a angažmá v ochraně přírody (FARN) neobvyklou procházku v lese. V zavedených formátech

chce vedení knihovny pokračovat i po ukončení projektu.

V časech, kdy v důsledku krizí posledních let mizí společenská soudržnost a v politice sílí populistické strany, chtěla městská knihovna v Brilonu v Severním Porýní-Vestfálsku svou účastí v projektu Land.schafft.Demokratie svou knihovnu zviditelnit jako místo pestrosti a dialogu. Díky dodatečné nabídce mohla knihovna podpořit místní vzdělávání v oblasti demokracie a společně se stávajícími a novými partnery posílit své angažmá v oblasti politického vzdělávání. Tím se mohlo navázat na stávající aktivity, například na seminář proti fake news a konspiračním ideologiím s přednášejícím z renomované Nadace Amadeua Antonia. Pro spolupráci se školami mohla knihovna opatřit také sadu (kufřík) zaměřenou na demokracii a rozmanitost.

Výhled

Velký zájem o program Land.schafft.Demokratie ukazuje, že knihovny přebírají ve venkovských oblastech funkce, které jsou důležité pro demokratickou komunitu. Jsou veřejnými místy pro setkávání a diskuze, neboť právě zde se setkávají lidé rozdílných generací a politického smýšlení, kteří se spolu jinde do řeči nedají. Volný přístup k uceleným informacím zde nejen podporuje utváření názorů, ale také posiluje mediální a informační gramotnost, která má v dnešní době ještě důležitější význam, a to zejména vzhledem k šíření falešných zpráv.

Lidé mají k práci knihoven velkou důvěru. Knihovna je vnímána jako bezpečné místo, kde se lidé vzdělávají, setkávají a zapojují se. Německý svaz knihoven se touto komunitní rolí zasazuje o jejich posílení. ●

Překlad: Aneta Šilhová

KATHRIN HARTMANN je zástupkyní ředitele a vedoucí projektů Německého svazu knihoven.

KRISTIN BÄSSLER je vedoucí komunikace Německého svazu knihoven.

Veřejná knihovna ve Francii jako pilíř občanské společnosti

JIŘÍ HNILICA / hnilic.art@gmail.com

Knihovna je dnes součástí každé francouzské obce a její role v budování občanské společnosti se široce uznává. Jako symbol veřejné služby či přímo státu se však také stává terčem útoků.

V noci na 19. února 2025 ve čtvrti Mistral v Grenoblu, hlavním městě Alp a čtvrté největší metropoli v regionu, osvětlily ulice šlehající plameny, rozezněly se sirény hasičských vozů. Neznámý útočník napěchoval auto hořlavinami a poslal ho nekontrolovatelně přímo proti budově místní veřejné knihovny. Náměstkyně pro kulturu grenobelského zastupitelstva Lucille Lheureux tisku poskytla důrazný rozhovor. „Jsme znechuceni, rozhořčeni a tímto barbarským činem velmi dotčeni. Budeme dál nabízet veřejné služby v oblasti sportu a kultury ve všech čtvrtích města,“ dokončila větu.

„Nechápu, jak může někdo zaútočit na knihovnu, místo, kde si mohou hrát děti, číst... Naprosto tomu nerozumím, už svoje město nepoznávám,“ řekla nazítří novinářům jedna z obyvatel čtvrti. „Příští týden jsem tam měla vzít svá vnoučata, je to opravdu smutné,“ pokračovala.

Knihovna – základ občanské kultury

Před měsícem, na začátku března 2025, byla ohněm poškozena knihovna Champollion v burgundském Dijonu. Probíhající vyšetřování ukazuje podle tisku na další podobný žhářský útok. *Actualitté*, největší francouzský literární server, dává oba útoky do spojitosti s drogovou kriminalitou a faktem, že knihovny se ve Francii stávají v posledních letech systematickými cíli vandalských útoků v lidových, tzv. znevýhodněných čtvrtích. Sociolog Denis Merklen, autor hojně citované knihy *Proč pálíme knihovny?*, který otázku dlouhodobě sleduje, upozornil, že požár knihovny je vždy vysoce symbolický čin. Knihovna je vnímána jako veřejná služba, základ občanské kultury, zkrátka

Knihovna Václava Havla v Paříži, otevřená v roce 2013

Foto: archiv J. Hnilici

**Carré d'art v Nîmes
spojuje centrum
současného umění
s veřejnou městskou
knihovnou**

Foto: archiv J. Hnilici

francouzský stát. Chce-li někdo společnost rozložit, musí symbol zpochybnit a oslabit. Biblioklast, genocida páchaná na knihách, jak přesvědčivě ukázal Fernand Baez ve své publikaci *Obecné dějiny ničení knih*, kráčí dějinami ruku v ruce s vývojem naší západní společnosti. V tomto kontextu nejsou poslední útoky ničím novým, vpisují se do dlouhé historie. Neukazují na barbarizaci společnosti, ale především silnou pozitivní roli, kterou ve francouzské společnosti knihovny stále hrají.

V roce 2024 bylo ve Francii evidováno více než 15 500 knihoven. Z pohledu počtu a hustoty se jedná o nejčastěji zastoupenou veřejnou službu v celé zemi. Knihovny garantují rovný přístup ke kultuře, vzdělávání, informaci, výzkumu a zábavě pro všechny. Jejich pozice je zcela nezastupitelná především v tzv. rurální Francii. V těchto oblastech s komplikovaným přístupem k veřejným službám žije dle posledních údajů 33 % obyvatel země!

Knihovna podle francouzského knihovního zákona

Aktuální knihovní zákon ze dne 21. prosince 2021 funkce knihovny definuje jasně. Ve svých východiscích se snad neliší od českého prostředí, ale v některých oblastech je ještě důraznější. Knihovny představují jeden z hlavních nástrojů v boji proti analfabetismu a digitální negramotnosti, mají poskytovat nástroje ke zlepšení dovedností v oblasti čtení a využívání digitálních technologií. Přejímají odpovědnost za předávání kulturního dědictví, které chrání, budoucím generacím.

Stačí si jen otevřít webové stránky některé z veřejných obecních knihoven a návštěvník rychle zjistí, že program je koncipován tak, aby podporoval aktivní účast všech vrstev obyvatelstva. Vychází z logiky citovaného zákona, neboť bezplatný přístup ke kulturním, vzdělávacím a informačním zdrojům má být zaručen všem, a to bez ohledu na finanční možnosti, místo bydliště nebo úroveň vzdělání. Knihovny mají

velmi pozitivní sociální obraz. Jsou nahlíženy jako klíčový hráč při snižování nerovností v přístupu ke znalostem a v posilování sociální koheze. Mají být místem socializace. Francouzské ministerstvo kultury zdůrazňuje, že pro posílení sociální inkluze je důležité, aby měl každý občan přístup ke knihovně, která by se měla nacházet blízko jeho bydliště. Knihovny navíc podle ministerských výnosů nestojí v síti kulturních institucí osamoceně, ale spolupracují s celou paletou rozličných kulturních, vzdělávacích, sociálních i vědeckých zařízení.

Od roku 2024 spustilo ministerstvo navíc akci *Biblis en folie*. Jde o novou celonárodní událost, probíhající v září. Podobně jako *Fête de la musique* či *Dny evropského kulturního dědictví* má francouzská obdoba Noci knihoven posílit vztah mezi institucemi, jejich návštěvníky a těmi, kteří v nich pracují.

Z institucionálního pohledu se zdá být popisovaná situace velmi přívětivá, pestrá a utěšená. Je plná aktivity a pozitivního vyzářování. Knihovny jsou ve Francii obvykle plné. Čtenáři všudypřítomní. Současný vývoj je nicméně vyvrcholením téměř dvě generace trvající cesty za zkvalitněním knihovnických služeb a současně překonáváním výzev konce 20. a 21. století.

Etapy současného vývoje knihoven

Je možné odlišit tři na sebe navazující etapy, neboť velmi dobře o současném vývoji vypovídají.

Na prahu 80. let byl stav veřejných knihoven neutěšený a alarmující. V roce 1982 vyšel důležitý report „o knihách a čtení“, jenž nabízel návrhy řešení. I z tohoto důvodu se během jednoho roku zvojnásobil rozpočet centrální instituce Ředitelství knih (Service du Livre). Městským knihovnám chyběly prostředky, potýkaly se s nedostatkem personálu a s omezenými rozpočty na nákup novin. Knihy nebyly dostupné, což se mělo změnit. Díky navýšení finančních zdrojů bylo možné modernizovat vybavení a rozšířit nabídku médií.

Jean Gattégno, podporovaný agilním ministrem kultury Jackem Langem, zahájil ambiciózní politiku. Představil plán – v následujících letech postavit 1,5 milionu m² knihoven, ztrojnásobit počet knih a čtyřnásobně navýšit počet pracovníků v těchto institucích. Další důležitou změnou byla decentralizace správy veřejných knihoven, která přešla na místní samosprávy (obce a okresy). Proces, stanovený zákony o decentralizaci z let 1982–1983, probíhal po roce 1986. Stát i nadále pravidelně finančně knihovny podporoval, ale místní samosprávy získaly možnost výrazně akčnějšího rozvoje služeb. Stabilní finanční zdroje umožnily postavení celé řady nových knihoven. V roce 1981 jejich plocha představovala 0,65 milionu m², v roce 1990 to bylo již 1,26 milionu m². O další desetiletí později síť okresních knihoven pokrývala celé území francouzské republiky, včetně malých obcí, a to i mimo evropské oblasti (Mayotte). S vývojem koreloval i počet návštěvníků. V roce 1981 knihovny navštěvovalo méně než 10 % populace, v roce 1995 to bylo již téměř 20 %.

Následující dekáda přišla s dvěma zásadními novinkami. Nové knihovny měly mít kvalitní architektonické řešení a co nejbohatší měla být i jejich dokumentační nabídka. Statistické údaje z let 1980–2000 ukazují, že se zdvojnásobilo množství titulů, z 45 milionů na 95 milionů svazků knih a z 800 000 na 5 000 000 hudebních nosičů. Z 2000 na 6000 pracovníků vzrostl počet kvalifikovaných zaměstnanců knihoven.

Díky pokračující finanční podpoře, zejména díky programu Městských knihoven regionálního zaměření (BMVR), který vláda spustila v roce 1992, vzniklo několik nových ikonických medioték (Émile Zola v Montpellier, Alcazar v Marseille). Síť knihoven se modernizovala. Na přelomu 90. let se především začal klást důraz na kvalitu vlastních knihovních budov. Komfort, estetika a prostor se staly klíčovými kritérii a politici i knihovníci očekávali od architektů moderní stavby. Cílem bylo zlepšit městské prostředí, získat nová kulturní centra. Mnoho starých budov, jako byly kasárny nebo nemocnice, bylo rekonstruováno a přeměněno na moderní knihovny-mediotéky, které nabízely nový typ služeb. Renovace se staly běžnou praxí.

Architektonické časopisy upozorňovaly, že soudobá knihovna není určena pouze odborníkům přicházejícím badat. Měla se proměnit ve veřejně atraktivní, přívětivé a otevřené zařízení přístupné všem. Bývalý typ knihovny byl karikován jako budova, která zvenčí připomíná pevnost nebo chrám, a uvnitř bludiště či klausuru kláštera. Nový, vizuálně přívětivý prostor měl být „desakralizován“ a návštěvníci se uvnitř měli snadno orientovat. Příklady by bylo možné nalézt mnoho. Uvádím jeden. Vynikající architektonickou kvalitou nabízí Carré d'art v Nîmes z roku 1993, který pod jednu modernistní fasádu v srdci města zahlíhl centrum soudobého umění společně s veřejnou městskou knihovnou. Architektonický záměr byl koncipován v přímé vizuální a estetické komunikaci s vrcholnou stavbou antického chrámu. Procházku po francouzských městech s pozorností upřenou na knihovni budovu, její umístění, podobu a roli, jakou ve veřejném prostoru hraje, vřele doporučuji. Obvykle svědčí právě o popisované době.

Vývoj posledních let nicméně přidal třetí dynamiku. Knihovny stanuly čelem k novým výzvám vyplývajícím z laviny digitálních výzev. Po velkém nárůstu počtu čtenářů v letech 1980–2000 došlo k jejich setrvalému a pravidelnému poklesu. Výrazně se snížil počet zapsané mládeže, ale propad byl patrný ve všech věkových skupinách. Centrální instituce, především pak Service du Livre et de la Lecture při ministerstvu kultury, reformovaly systém dotací, které nově cílily na pomoc knihovnám při digitalizaci sbírek. Umožňovaly také další rozvoj v digitální oblasti.

Restrukturalizace sítě knihoven

Organizace místních samospráv od roku 2010 provedly restrukturalizaci sítě, a to díky vytvoření tzv. mezikomunálních sdružení, překračujících původní hranice obecní správy. V roce 2018 byla vydána nová bilanční zpráva (tzv. Zpráva Erik Orsenna – *Cesta do země knihoven, číst dnes, číst zítra*), předaná do rukou prezidenta republiky. Diskusi o budoucnosti úspěšně rozvířila. Návrhy mimo jiné vyzývaly k větší otevřenosti a přístupnosti knihoven (například v neděli), rozšířena měla být i jejich působnost. Statistika uvádí, že mezi lety 2016 a 2021 byla otevírací doba sítě knihoven prodloužena ve více než 710 obcích o 8,5 hodiny týdně. Téměř 11,5 milionu Francouzů tak těžilo z lepších služeb, zejména v nejvíce znevýhodněných venkovských oblastech. Samozřejmostí se stalo další vzdělávání odborných pracovníků.

Nový knihovní zákon, který jsem již zmiňoval výše, můžeme ve výsledku označit za další z rozhodujících mezníků. Roli knihoven na procesu budování občanské společnosti ve Francii nikdo nepochybně nezpochybňuje. Dnes je knihovna součástí každé francouzské obce. Obvykle, samozřejmě ne ve všech případech, se jedná o moderní prosvětlené prostory, s kvalitním vybavením a čtenářským komfortem. Ne náhodou jsou obvykle velmi hojně navštěvovány. Jedná se o pulsující prostory, kde probíhá nekonečná řada akcí, festivalů, čtení zaměřených na všechny věkové i sociální skupiny. Knihovny nabízejí vynikající služby včetně přístupu k online filmotékám a hudebním archivům. Francouzské veřejné knihovny jsou jedním ze symbolů občanské společnosti, jistým typem antického fóra. Jde o symbol živý, proto zpochybňovaný. Stojí za to o něj bojovat! ●

Doc. PhDr. Jiří HNILICA, PhD., vedl v letech 2018–2024 České centrum v Paříži. Roku 2023 obdržel vyznamenání za významný přínos k rozvoji česko-francouzských vztahů a francouzské kultury, insigne rytíře Řádu akademických palm. Na Univerzitě Karlově přednáší dějiny krajiny, věnuje se popularizaci a publicistické činnosti.

Foto: Jan Kamenický

Knihovní parky jako nástroj demokratizace

aneb O sociálním urbanismu v Medellínu

JAN KAMENICKÝ / jan.kamenicky@ff.cuni.cz

Medellín, druhé nejlidnatější kolumbijské město, patřilo v 90. letech k vůbec nejnebezpečnějším místům na zemi. Byly to do značné míry právě knihovny, které přispěly k tomu, že se dnes dá v Medellínu docela normálně žít a můžete ho bez problému navštívit i jako turista.

„Je zvláštní, že Kolumbie získala Nobelovu cenu za mír a za literaturu, a přitom v Kolumbii mír není a prakticky nikdo tu nečte,“ řekla mi při cestách po Kolumbii Luz, lékařka z Bogoty. Nobelovu cenu za literaturu v roce 1982 neobdržel samozřejmě nikdo jiný než Gabriel García Márquez, Kolumbijci familiérně zvaný Gabo, „za jeho romány a povídky, v nichž se fantastické a realistické snoubí v bohatě komponovaném světě imaginace, odrážejícím život a konflikty [jihoamerického] kontinentu.“¹

V Kolumbii se pravděpodobně nečte méně než v okolních zemích, ovšem s Garcíou Márquezem se tu člověk setká jednak na obřích pouličních murálech, které patří k typické výzdobě kolumbijských měst, především pak na severu země u pobřeží Karibiku, odkud spisovatel pocházel a kam situoval i fiktivní městečko Macondo. García Márquez je obvykle zobrazován

obklopen žlutými motýly, což je básnický obraz s jeho dílem neodlučně spjatý (najdeme jej i na bankovce padesáti tisíc kolumbijských pesos). Dalšími náměty takřka všudypřítomných murálů jsou boj za svobodu, mírová a protiválečná hesla a také diverzita kolumbijské přírody symbolizovaná kolibříky, tapíry či jaguáry, do kterých se dokáží vtělit šamani původních obyvatel a v obraznosti pouličního umění se tak prolíná dávná i současná historie Kolumbie a sepětí člověka s přírodou. Zároveň je po spisovateli pojmenováno vícero kolumbijských veřejných knihoven² a kulturní centrum Centro Cultural Gabriel García Márquez³ v samém centru kolumbijské metropole Bogoty.

Nobelovu cenu za mír pak v roce 2016 obdržel dvaatřicátý prezident Kolumbie Juan Manuel Santos „za jeho rozhodné úsilí o ukončení více než padesát let trvající občanské války v zemi, války, která stála životy nejméně 220 000 Kolumbijců a ze svých domovů vyhnala téměř šest milionů lidí.“⁴ Konkrétně pak za mírovou dohodu, po které složila zbraně nejznámější kolumbijská guerillová skupina FARC. Zbraně bohužel nesložili úplně všichni bojovníci a spolu s dalšími, menšími ozbrojenými skupinami stále ještě ovládají a terorizují některá území Kolumbie. Tyto guerilly, vzniklé původně z marxisticko-leninské opozice vůči pravicovému režimu, se časem staly jen těžko odlišitelnými od drogových kartelů a jejich existence je dnes do velké míry závislá na obchodu s drogami. Další ozbrojenou

Kdysi nechvalně proslulá čtvrť Comuna 13 je dnes jedním z turistických lákadel Medellín / Foto: Jan Kamenický

skupinou, která v Kolumbii dlouhá léta působila, byly soukromé pravicové armády zvané paramilitares, které původně vznikly za účelem obrany bohatých statkářů a majitelů půdy právě před levicovými guerillami, časem se ovšem také přeorientovaly na obchod s drogami. V minulosti tyto oddíly kvůli ochraně vlastních aktiv v Kolumbii financovaly i nadnárodní firmy jako Chiquita a Coca-Cola. Zejména v 80. a 90. letech 20. století pak dění v zemi výrazně ovlivnili narkobaroni a jejich drogové kartely, z nichž nejznámějším byl Medellínský kartel Pabla Escobara.

Medellín a knihovní parky

Všichni tito aktéři pak těžce poznamenali život druhého nejlidnatějšího kolumbijského města Medellín,⁵ které v 90. letech patřilo k vůbec nejnebezpečnějším místům na zemi. Díky své nadmořské výšce (okolo 1500 m n. m.) a příjemným klimatickým podmínkám bývá Medellín označován jako město věčného jara, zároveň je ale strategicky umístěný na severozápadě země se snadným přístupem jak k Pacifiku, tak k Atlantiku, a tedy na trase, kudy proudí kokain z Peru a Bolívie dál na sever až do USA. Od 70. let proto každodenní život města dramaticky ovlivnil obchod s drogami, které městem proudily. Centrum města najdeme v okolí řeky Medellín a okolní čtvrti se rozkládají ve velmi strmých svazích Aburrájského údolí. Kopce jsou tu natolik strmé, že je dnes v rámci městské hromadné dopravy obsluhují kabinové lanovky (stejně jako najdeme třeba v alpských lyžařských střediscích) či venkovní eskalátory. Tyto čtvrti založili původně chudí zemědělci a domy zde byly považovány za ilegální. Ještě v 90. letech proto tvořila až 75 % plochy města ničím neregulovaná výstavba. Zdejší obyvatelé neměli přístup ke zdravotní péči ani povinné školní docházce. I proto se tyto městské části staly ideálním působištěm pro všechny výše uvedené kriminální skupiny, které tu do svých řad verbovaly mladistvé, ukrývaly se tu a obchodovaly s drogami. Až v roce

2002 se díky masivním vojenským operacím podařilo zdejší zločinecké skupiny zpacifikovat. Nejznámějším příkladem je čtvrť Comuna 13, která je dnes turistickou atrakcí a v níž dnes působí turističtí průvodci, kteří se tu ještě v 90. letech museli při cestě do školy schovávat před prolétajícími kulkami.⁶

Možná si po tomto zdlouhavém úvodu kladete otázku, jak s tím vším souvisí knihovny? Překvapivě velice úzce, protože to byly do značné míry právě knihovny, které přispěly k tomu, že se dnes dá v Medellín docela normálně žít a že ho můžete bez problému navštívit i jako turista. Po vyhnání kartelů a demobilizaci ozbrojenců levicového i pravicového politického smýšlení přišli medellínský starosta, syn architekta a vystudovaný matematik Sergio Fajardo, a jeho poradce pro obnovu města Alejandro Echeverri se sociálně urbanistickým projektem tzv. „knihovních parků“. Ten spočíval v tom, že jako středobod pro kulturní transformaci a zvýšení bezpečnosti ve vyloučených čtvrtích vzniklo v první etapě pět knihovních parků, které zahrnovaly samozřejmě knihovnu, která poskytovala místo i pro děti a vzdělávací aktivity, a v jejím okolí pak kultivovaný veřejný prostor tvořený skutečným zeleným parkem, případně hřištěm či jiným místem vhodným k trávení volného času. Knihovny zvolili proto, že do jejich agendy spadá jak vzdělávání, tak kulturní činnost, a zároveň umožňovaly přístup do digitálního světa v době, kdy internet ještě zdaleka nebyl běžně dostupný. A cílem nebyl primárně boj proti násilí, ale boj proti chudobě a nerovnosti prostřednictvím velmi kvalitních veřejných služeb, u kterých se důsledně dbalo na to, aby byly stejně kvalitní i v těch nejchudších částech města. Starosta se řídil heslem „to nejkrásnější těm nejskromnějším“⁷ a jednotlivé knihovní parky byly záměrně vybudovány tak, aby spojovaly dříve vyloučené části se zbytkem města, takže dnes často stojí na týchž místech, kde dříve hlídkovaly ozbrojené polovojenské oddíly.

Knihovní parky či náměstí byly součástí širší výstavby další infrastruktury jako silnice, mosty, městská hromadná

doprava, školy a dětská hřiště a cílovou skupinou, které měla tato infrastruktura pomoci s návratem do veřejného prostoru, byly rodiny s dětmi. Knihovní parky byly hojně využívány také mládeží, tedy stejnou skupinou, z které ještě nedávno verbovaly nové členy drogové kartely. Jejich umístění se zároveň vybíralo tak, aby byly dostupné veřejnou dopravou a v jejich okolí byla i další občanská vybavenost. Dostupné školy a knihovny v místech, kde předtím nebylo nic, pak působí jako prevence před tím, aby se z nedostatku jiných příležitostí mladí lidé vydávali na dráhu zločinu.⁸

Park Španělské knihovny i jako symbol transformace

Na jednotlivé projekty byly vypsány veřejné soutěže, na jejich výstavbě se podílely převážně místní firmy, a na připomínkování plánů se participativně podíleli i obyvatelé v té době ještě slumů, což bylo o to nevídanější, že cílem velkých urbanistických projektů obvykle bývá gentrifikace, tedy vysídlení právě těchto obyvatel. Podle vyjádření kolumbijské ministryně kultury poskytují knihovní parky neutrální půdu, kde platí svoboda názoru, kde se konflikty řeší prostřednictvím dialogu a konstruktivní kritiky, ne násilím, a výrazný společenský dopad těchto knihoven úzce souvisí s tím, jak se ve zdejší komunitě změnilo vnímání obrazu sebe sama.⁹ Lidé žijící v sousedství knihoven si dnes jejich hodnotu uvědomují a podle toho se ke knihovním parkům chovají a jsou na ně pyšní, stejně jako jsou pyšní na městské nadzemní metro a soustavu lanovek, takže v nich nenajdeme stopy po vandalismu. Systém veřejné dopravy i knihovny jsou symbolem „transformace, inovace a inkluze“¹⁰ a příslibem bezpečnější a demokratické budoucnosti. Místní obyvatelé se za žádnou cenu nechtějí vracet k hrůzným časům, které transformaci předcházely.

V letech 2005 až 2011 vzniklo v Medellínu celkem jedenáct knihovních parků a vrcholem těchto snah se stal Park Španělské knihovny (Parque Biblioteca Santo Domingo Savio), jejíž výrazně originální budova se skládá ze tří černých monolitických bloků připomínajících skály.¹¹ V noci osvětlená velkolepá stavba ční nad stejnojmennou čtvrtí, v níž jen pár let před slavnostním otevřením knihovny za účasti španělského krále Juana Carlose I. ještě platil večerní zákaz vycházení. Zdáli viditelná a nepřehlédnutelná, dnes už ikonická a často medializovaná stavba tak symbolizuje úspěšnou transformaci města, slovy jejího architekta Manzattiho pak „čistě vizuálně vyjadřuje a propaguje jiný způsob života, který se nám podařilo prosadit“.¹² Přestože se medellínské knihovní parky záměrně budovaly jako monumentální a nepřehlédnutelné, aby plnily a symbolizovaly roli, kterou jim vedení města určilo, ozývají se v případě Španělské knihovny i kritické hlasy, že její nákladnou stavbu její sociální role tak úplně neospravedlňuje a má sloužit spíše k politické prezentaci úspěchů dosažených vedením města.¹³ Od roku 2013 bohužel knihovna bojuje

s technickými problémy spojenými s opadávající fasádou a od roku 2017 není veřejnosti přístupná, protože prochází nákladnou rekonstrukcí.

Knihovny se staly prostředkem, jak celý urbanistický projekt propagovat nejen směrem k občanům města, ale následně i mezinárodně, a ikonické knihovní parky se rychle staly symboly městem řízeného sociálního urbanismu a klíčovou součástí mýtu o proměně Medellínu.¹⁴ Díky těmto urbanistickým změnám byl Medellín jmenován organizací Urban

Portrét Gabriela Gracíi Márqueze v ulicích města Cartagena / Foto: Jan Kamenický

Land Institute nejnovativnějším městem světa pro rok 2013¹⁵ a obdržel několik dalších ocenění včetně ceny Li Kuang-jaoa v roce 2016 za obdivuhodnou transformaci z města plného zločinu a sociálních nerovností na město udržitelné a vůči svým obyvatelům přátelské během pouhých dvaceti let.¹⁶ V roce 2019 zařadil časopis *Newsweek* *Medellín* mezi nejchytřejší města světa (World's Smartest Cities) a to ve smyslu využití chytrých technologií, ovšem ne že by tu bohatí jezdili autonomními vozidly a chod města řídila umělá inteligence, ale že

tu sbírají data a na jejich základě a za spoluúčasti veřejnosti chytře implementují technologie tak, aby prospěly městu a těm jeho obyvatelům, kteří to potřebují nejvíce, tedy aby jim město usnadnilo dojíždění do práce, přístup ke vzdělání a lékařské péči či rozšířilo možnosti trávení volného času.¹⁷ Úspěchem medellínského řešení se inspirovaly i další latinskoamerické země. Za přímého přispění kolumbijských spolupracovníků tak vznikly například knihovní parky ve velmi chudých favelách Manguinhos a Rocinha brazilského Ria de Janeiro.¹⁸ ●

- 1 Nobel Prize in literature 1982. Online. NobelPrize.org. Dostupné z: <https://www.nobelprize.org/prizes/literature/1982/summary/>
- 2 Je po něm pojmenována i knihovna v Barceloně, která se zaměřuje na latinskoamerickou literaturu a otevřena byla roku 2022, viz např. BURGEN, Stephen. Barcelona honours Gabriel García Márquez with new library. Online. *The Guardian*, 17. 4. 2022. Dostupné z: <https://www.theguardian.com/books/2022/apr/17/barcelona-honours-gabriel-garcia-marquez-with-new-library>
- 3 Podrobněji viz SÁENZ, Laura. Architecture classics: Gabriel García Márquez Cultural Center / Rogelio Salmona. Online. *ArchDaily*, 22. 5. 2023. Dostupné z: <https://www.archdaily.com/1000230/architecture-classics-gabriel-garcia-marquez-cultural-center-rogelio-salmona>
- 4 Press release. Online. NobelPrize.org, 7. 10. 2016. Dostupné z: <https://www.nobelprize.org/prizes/peace/2016/press-release/>
- 5 V kolumbijské španělštině se jméno města vyslovuje poněkud nezvykle jako Medežin.
- 6 Podrobněji o této čtvrti a dopadu, jaký na ni měly urbanistické proměny a vybudování venkovního eskalátoru viz REIMERINK, Letty. Medellín made urban escalators famous, but have they had any impact? Online. *Citiscopes*, 24. 7. 2014. Internet Archive. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20160417082513/>
- 7 BULLIVANT, Lucy. Medellín, Colombia. In BULLIVANT, Lucy. *Masterplanning futures*. London, New York: Routledge, 2012, p. 117–128. S. 117.
- 8 Podle SWOPE, Christopher. How Medellín revived itself, Part 4: The road to „most innovative city“. Online. *Citiscopes*, 11. 4. 2014. Internet Archive. Dostupné z: <https://web.archive.org/web/20160415020613/>
- 9 Podle SILVA MEDEIROS, Ana Ligia; Gonçalves da Silva, Aline a OLINTO, Gilda. Public library as a safe place: Principles and experiences of Brazilian Park Libraries in Rio de Janeiro. Online. IFLA World Library and Information Congress 2018 Kuala Lumpur, 2018. Dostupné z: <https://library.ifla.org/id/eprint/2143/1/114-silva-en.pdf>
- 10 Podle WATSON, Angus. Libraries are transforming Colombia's „machine gun city“. Online. *CNN Business*, 16. 11. 2017. Dostupné z: <https://edition.cnn.com/2017/11/16/news/colombia-medellin-libraries/index.html>
- 11 Podrobněji viz España Library / Giancarlo Mazzanti. Online. *ArchDaily*, 17. 6. 2008. Dostupné z: <https://www.archdaily.com/2565/espaa-library-giancarlo-mazzanti>
- 12 Citováno podle PERAFAN DEL CAMPO, Eduardo Andrés. The aesthetics of the social rule of law: The case of Parque Biblioteca España in the city of Medellín. Online. *Novum Jus*, vol. 17 (2023), no. 2, p. 376–402. S. 395. Dostupné z: <https://novumjus.ucatolica.edu.co/article/view/5217/4805>
- 13 Viz např. DELUCHI, Christina. The politics of social architecture in Medellín: A reading of the Parque Biblioteca España. Online. *Interstices: Journal of Architecture and Related Arts*, vol. 20 (2020), s. 57–74. Dostupné z: <https://doi.org/10.24135/ijara.vi.647>
- 14 Podle LEE, Laura; ONG, Eugene a PIETRASKIEWICZ, Eric. A tale of three scales: Debunking the myth of Medellín's Parques Bibliotecas. Online. *InfraPolitics*, Student project, Center for Spatial Research, Columbia University. Dostupné z: <http://infrapolitics.c4sr.columbia.edu/studentProjects/LeeOngP/index.html>
- 15 Viz Medellín: City of the year. Online. *The Wall Street Journal* – Citi – Urban Land Institute. Dostupné z: <https://www.wsj.com/ad/cityoftheyear>
- 16 Viz 2016 Prize Laureate — Medellín. Online. Lee Kuan Yew World City Prize. Dostupné z: <https://www.leekuan-yewworldcityprize.gov.sg/medellin/>
- 17 Viz FREEDMAN, David H. How Medellín, Colombia, became the world's smartest city. Online. *Newsweek*, 18. 11. 2019. Dostupné z: <https://www.newsweek.com/2019/11/22/medellin-colombia-worlds-smartest-city-1471521.html>
- 18 Podrobněji viz SILVA MEDEIROS, Ana Ligia; Gonçalves da Silva, Aline a OLINTO, Gilda. Public library as a safe place: Principles and experiences of Brazilian Park Libraries in Rio de Janeiro. Online. IFLA World Library and Information Congress 2018 Kuala Lumpur, 2018. Dostupné z: <https://library.ifla.org/id/eprint/2143/1/114-silva-en.pdf>

Mgr. JAN KAMENICKÝ působí od roku 2013 jako vedoucí Knihovny Jana Palacha na Filozofické fakultě Univerzity Karlovy. Dříve pracoval v Knihovně města Hradce Králové. Odborně se věnuje službám a architektuře knihoven se zaměřením na vysokoškolské knihovny, v souvislosti s tím absolvoval několik zahraničních stáží.

Politika zákazů knih v USA

DENISA KRÁSNÁ / den.krasna@mail.muni.cz

Velký Gatsby, Kdo chytá v žitě, My děti ze stanice ZOO, 1984, Jako zabít ptáčka, Na cestě, Deník Anny Frankové či Hunger Games. To jsou jen některé z neoddělitelných součástí středoškolské povinné četby po celém západním světě – v USA však čelí mnohým zákazům a jsou odstraňovány ze školních knihoven. Proč? Tomu je věnován tento text.

Zákazy knih a jejich důsledky

Nejčastěji udávané důvody jsou přílišná vulgarita (*Kdo chytá v žitě, Na cestě*), sexuální motivy (*1984*), násilí (*Deník Anny Frankové*), propagace „amorálního chování“ skrze vyobrazování konzumace alkoholu či drog (*Velký Gatsby, My děti ze stanice ZOO*), či nabádání ke vzpouře proti autoritám (*Hunger Games*).

Politické motivy jsou ale ve skutečnosti tím hlavním motorem pohánějícím zákazy. Třeba román *Hrozný hněvu* z pera Johna Steinbecka je zakázán v několika školních okresech kvůli negativnímu vyobrazení velkostatkářů a chudoby. Další klasika *Barva nachu* od Alice Walker se zase zakazuje kvůli tématům rasismu, sexuálního násilí a LGBTQ+ identitě. Vedle knih pojednávajících o otroctví se ze školních osnov a knihoven odstraňuje i mnoho titulů o holokaustu, jako třeba již zmiňovaný *Deník Anny Frankové* nebo třeba hojně oceňovaný grafický román *Maus* od Arta Spiegelmana. Hlavním udávaným důvodem zákazu je násilný obsah. Jak ale psát o holokaustu bez znázornění hrůz, které obnášel? Čtenář by měl být zděšen, aby se historie neopakovala!

Zákazy knih o holokaustu navíc posilují konspirační teorie, podle nichž je holokaust mýtem a přispívají k jeho vytěšňování ze školní výuky. Průzkum Claims Conference z roku 2020 ukázal závažné mezery ve znalostech holokaustu mezi americkými Mileniály a Generací Z. Celkem 63 % respondentů nevědělo, že bylo zavražděno šest milionů Židů, a 48 % nedokázalo jmenovat jediný koncentrační tábor. Navíc 11 % věřilo, že Židé způsobili holokaust, přičemž v New Yorku toto číslo stoupl na šokujících 19 %.

Přibližně polovina mladých lidí se setkala s popíráním holokaustu online a okolo 30 % respondentů si všimá nacistických symbolů na sociálních sítích či ve svých komunitách. Naprostá většina dotázaných zastává názor, že učit o holokaustu ve školách je zásadní, aby nebyla historie překrucována. Pokud neudržíme historická fakta živá a nepředáváme je dalším

generacím, riskujeme, že je postupně nahradí předsudky a nenávistné ideologie. Zakazování knih o holokaustu tuto nevědomost jen prohlubuje a zároveň přispívá k šíření anti-semitských postojů.

Zákazy však postihují i dětskou literaturu se zdánlivě nekontroverzními tématy a nevinným obsahem. Například nedávno světem proletěla zpráva, že administrativa Donalda Trumpa se rozhodla zakázat dětskou knihu *Freckleface Strawberry* („Pihovatá Jahůdka“) z pera oscarové herečky Julianne Mooreové, a to ve školách spravovaných Ministerstvem obrany USA. Toto opatření je součástí širšího přezkoumání knih s tématy souvisejícími s genderem a rovností, které bylo iniciováno na základě nedávných exekutivních příkazů zaměřených na ukončení takzvané údajné „radikální indoktrinace“ ve školství. *Freckleface Strawberry*, publikovaná v roce 2007, je semi-autobiografický příběh o sedmileté dívce, která se učí přijmout své pihy, a má děti ujistit, že být odlišný je v pořádku. Sama Moorová totiž v dětství čelila výsměchu ze strany svých spolužáků kvůli svým pihám a zrzavým vlasům. Přesné důvody, proč byla tato konkrétní kniha zakázána, nebyly explicitně uvedeny, což rozohnilo další diskuse o cenzuře a svobodě projevu v oblasti vzdělávání.

Cenzura literatury v USA

Má sice dlouhou tradici, ale od roku 2021 zde dochází k dramatickému nárůstu počtu zakázaných knih. Podle zprávy PEN America bylo ve školním roce 2023–2024 zaznamenáno více než 10 000 případů cenzury knih, což představuje 200% nárůst oproti předchozímu roku. Tento trend je zvláště patrný v konzervativních státech, jako jsou Florida a Iowa, kde nové zákony usnadňují odstraňování knih z knihoven. Podle PEN America počet zakázaných knih za poslední tři roky dosahuje stejných čísel jako během McCarthyho éry 50. let, kdy byly perzekuováni autoři a díla spojená s levicovými ideologiemi

a kritickým pohledem na americkou vládu a společnost. Utah přijal jeden z nejextrémnějších zákonů týkajících se zákazů knih, známý jako HB 29, který stanoví, že pokud alespoň tři školní okresy shledají určitou knihu za „objektivně citlivý materiál“, musí být tato kniha stažena ze všech škol v celém státě. Zákon vyvolal silnou kritiku, zejména od organizací, jako je PEN America, která jej označila za jeden z nejextrémnějších zásahů do svobody tisku.

Většina zakázaných knih se zaměřuje na příběhy lidí z minoritních skupin. Z 4218 titulů zakázaných ve školním roce 2023–2024 mělo 36 % postavu s odlišnou než bílou barvou pleti a 25 % identitu LGBTQ+. To naznačuje, že zákazy nejsou výsledkem obav o „vhodnost“ obsahu, ale i snahou kontrolovat narativy a vymazat určité perspektivy z veřejného diskurzu. Přitom podle údajů z roku 2021 od Children's Defense Fund je v současnosti více než 50 % mladých lidí v USA jiné než bílé barvy pleti. Cenzura tak vytváří prostředí, ve kterém jsou určité zkušenosti a hlasy systematicky umlčovány a studentům z marginalizovaných skupin se upírá přístup k literatuře odrážející jejich zkušenosti a identitu. Cenzura proto neposkytuje ochranu dětem, jak tvrdí její zastánci, ale naopak je zbavuje příležitosti porozumět složitému světu kolem nich.

Cenzura knih má také dalekosáhlé důsledky pro vzdělávací systém a společnost jako celek. Omezování přístupu k různorodé literatuře brání studentům v porozumění odlišným perspektivám a zkušenostem, což je klíčové pro rozvoj kritického myšlení a empatie. Zároveň může vést k marginalizaci určitých skupin a potlačování důležitých společenských

diskusí. Literatura vždy hrála klíčovou roli v osobním rozvoji čtenářů, a to nejen z hlediska vzdělávání, ale i emocionální a psychologické podpory. Zakazování knih, které se dotýkají citlivých a složitých témat, může mít vážné důsledky, zejména pro mladé lidi, kteří v těchto příbězích nacházejí oporu a porozumění.

V podcastu *Velshi Banned Book Club*, konkrétně v epizodě z 13. prosince 2023, byl hostem Stephen Chbosky, autor knihy *Ten, kdo stojí v koutě*. Tento román se zabývá tématy dospívání, duševního zdraví a hledání identity. Chbosky v rozhovoru zmínil, že obdržel dopisy od mnoha čtenářů, kteří mu sdělili, že jeho kniha jim poskytla naději a že díky ní nespáchali sebevraždu. Čtenáři se často ztotožňují s hlavní postavou Charlieho, jehož zápas s osobními traumaty a hledáním místa ve světě rezonuje s mnoha mladými lidmi. Tato zpětná vazba od čtenářů podtrhuje význam literatury, která otevřeně a citlivě zpracovává složitá témata, jako je duševní zdraví.

Legislativa a nástup cenzury za Donalda Trumpa

S cenzurou knih vzrostl i počet právních sporů, a to především ve státech s nejvíce zákazy, tedy v Iowě, Floridě, Utahu, ale třeba i Jižní Karolině a Tennessee, kde byly podány žaloby na ochranu svobody projevu a práva na přístup k informacím. Mnoho z žalob proti zákazům podávají knižní nakladatelství, učitelé, studenti a rodiče. Třeba v Iowě došlo k právnímu sporu poté, co státní zákonodárci přijali kontroverzní zákon zakazující zejména knihy zaměřené na LGBTQ+ témata. Po žalobách, které požadovaly zrušení tohoto zákona, však federální odvolací soud zrušil dočasné nařízení, které zákon pozastavovalo, a umožnil jeho pokračující účinnost. Tento krok ukazuje, že i právní rozhodnutí jsou ovlivněna politickými tlaky a ideologickými postoji, které stojí za podobnými zákony.

Cenzura je v USA ještě intenzivnější s nástupem administrativy Donalda Trumpa, která zpřísnila opatření proti snahám o diverzitu, rovnost a inkluzi (DEI) na veřejných školách a univerzitách v USA. Trump slíbil ukončit to, co popsal jako „radikální indoktrinaci“, hrozbou odebrání federálního financování školám, které vyučují o genderové identitě, rasismu, sexismu a dalších formách útlatku. Také oznámil svůj záměr upřednostnit vlastenecké vzdělávání, ale není jasné, jak jeho plány ovlivní veřejné školy napříč jednotlivými státy.

V oblasti legislativy prosazuje zákony zaměřené na regulaci obsahu školních knihoven a omezení výuky určitých témat především krajně pravicová republikánská organizace Moms for Liberty, která se v České republice dostala do povědomí v lednu 2024, kdy plánovala přednášku v České národní budově v New Yorku. Tato akce vyvolala kontroverze a protesty ze strany některých lidskoprávních organizací a politiků, včetně těch českých (viz https://www.irozhlas.cz/zpravy-svet/moms-liberty-ceska-narodni-budova-new-york-protesty_2401172024_afo?utm_source=chatgpt.com). Plán

organizace pro rok 2025 zahrnuje snahy o zákaz distribuce materiálů považovaných za sexuálně explicitní nebo nevhodné pro nezletilé v knihovnách a rozšíření zákazu výuky LGBTQ+ obsahu. Organizace také aktivně podporuje své členy v kandidaturách na veřejné funkce.

Ačkoliv se Moms for Liberty primárně zaměřuje na otázky v oblasti vzdělávání, je také spojována se širšími konzervativními hnutími a iniciativami, které například vystupují proti právu na potrat. S tím se potom pojí zákazy knih, jako je například dystopický román *Příběh Služebnice* Margaret Atwoodové, který popisuje totalitní společnost, kde jsou ženy v podstatě redukovány na reprodukční stroje a který tak varuje před ztrátou ženských práv a kontroly nad vlastním tělem. Kniha je proto nejen silným literárním dílem, ale i důležitým politickým komentářem k nebezpečí regresivních politických směrů. Po zrušení federálního rozhodnutí Roe v. Wade v roce 2022, které zaručovalo právo na potrat na území USA, je až děsivě aktuální, a i proto figuruje v první desítce nejvíce zakazovaných knih.

Zákaz *Příběhu Služebnice* ukazuje, jak se literatura, která kritizuje autoritářské režimy a ochranu ženských práv, stává terčem cenzury ve chvíli, kdy politické síly zpochybňují práva žen na rozhodování o svých vlastních tělech. Cenzura knihy, která vysoce symbolizuje boj za rovnost a autonomii, je tedy nejenom politickým gestem, ale také signálem, jakou roli mohou knihy a umění hrát ve formování veřejného mínění a přístupu k právům. V tomto kontextu je nebezpečí cenzury jasné: pokud jsou knihy jako *Příběh služebnice* zakázány, společnost ztrácí důležitý nástroj pro kritickou reflexi o současném politickém stavu.

Literatura není jen zábavou – je to nástroj, který pomáhá lidem přežít, pochopit sebe i druhé a bojovat za spravedlivější společnost. Historie nás učí, že jakékoliv potlačení svobody projevu a přístupu k informacím může vést k dalšímu útlaku a degradaci lidských práv. Namísto cenzury bychom se proto měli zaměřit na to, jak vytvořit bezpečný prostor pro diskusi o knihách a tématech, která mohou být sice náročná, ale jsou nesmírně důležitá pro rozvoj individuální i celospolečenské. Čtení zakázaných knih se stává nejen osobní svobodou, ale i aktem odporu proti cenzuře. Podpořme proto autory, jejichž knihy byly zakázány, a diskutujme o jejich dílech, jako to dělá třeba novinář a autor Ali Velshi ve svém podcastu Velshi Banned Book Club. ●

Pozn: Seznam zakázaných knih i nejaktuálnější informace o zákazech najdete na stránkách organizace PEN America: <https://pen.org/banned-books-list-2025/>.

Mgr. DENISA KRÁSNÁ, BA (Hons), Ph.D., působí jako amerikanistka na Masarykově univerzitě a jako výzkumnice na Univerzitě Palackého v Olomouci, kde se věnuje environmentální filozofii. Hlavní oblasti jejího výzkumu jsou kolonialismus, kultura a literatura původních obyvatel Severní Ameriky. Přednášela na konferencích po Evropě a Severní Americe, pravidelně se objevuje v médiích jako expert na americká témata.

O čtenářích a knihovnách ve výzkumech CVVM mnoho není

Rozhovor s Paulínou Tabery
z Centra pro výzkum veřejného mínění
Sociologického ústavu AV ČR

JAROSLAV CÍSAŘ / cisar@stredoceskaknihovna.cz

Knihovny vytvářejí prostor, kde se lidé mohou setkávat, nejen si knihy vypůjčit, ale také si o nich promluvit a navázat širší diskusí. Jejich pracovníci se od správy knih mohou posunout ke správě informací a nakládání s nimi, navigovat a dát prostor k diskusi, přemýšlení a setkávání.

PAULÍNA TABERY pracuje jako výzkumnice v Centru pro výzkum veřejného mínění Sociologického ústavu AV ČR (CVVM). Dlouhodobě se věnuje zejména otázkám vytváření a změny názorů a také metodologii sociálněvědního výzkumu, hlavně provádění reprezentativních šetření. / Foto: archiv SOÚ AV ČR

Česká republika má nejhustší síť veřejných knihoven na světě. To je pozitivní a stále platné dědictví Masarykovy první republiky. Jaký v tom vidíte potenciál z hlediska udržení demokratických principů života v naší zemi?

V rámci diskusí o demokracii se stále více zmiňují participativní prvky. Participativní rozpočty, konzultace s občany nebo občanská shromáždění diskutující o důležitých tématech týkajících se každodenního života v obci nebo městě, ale i „velkých“ tématech jako klimatická změna. Jako cesta se často jeví e-demokracie, kdy nám technologie pomohou zprostředkovat přímou účast na rozhodování nebo hlasování. Je to však pro mnohé velmi odosobněný přístup, který nevytváří přímou diskusi a diskusní fóra nemusí vést ke konsenzu. Knihovny se tak mohou stát místem přímého setkávání a povídání nejen o knihách, ale i dalších aktuálních věcech.

Knihovny dnes už nejsou pouhými půjčovnami knih, ale své působení mají mnohdy rozprostřené od předškoláků-nečtenářů až po seniory. V řadě obcí jsou i jedinými fungujícími kulturními institucemi. Jak tuto skutečnost hodnotíte?

To je přesně to, o čem mluvím v souvislosti s posilováním demokracie. Vytvořit prostor, kde se lidé mohou setkávat, nejen si knihy vypůjčit, ale si o nich i promluvit, a pak navázat širší diskusí. A knihovna tak může získat i více návštěvníků. Do „klasické“ knihovny chodí čtenáři za výpůjčkami, do dobré knihovny i za radami knihovníků a knihovnic a promluvit si o knihách a do moderní knihovny za zajímavou akcí, která pak z nečtenářů a nečtenářek může udělat pravidelné návštěvníky, i když ne nutně čtoucí návštěvníky.

Kde a v čem spatřujete hlavní pozitiva tohoto stavu a kde ještě vidíte mezery v takto nastaveném společenském modelu?

Pozitiva tohoto stavu jsou asi jasná, ale je to model náročný. Nelze po zaměstnancích a zaměstnankyních knihoven požadovat, aby vše organizovali sami a byli odborníky na všechna témata, která mohou přijít na přetřes. Vyžaduje to tedy organizační podporu od okolí a zapojování různých lidí i mimo danou obec, město nebo region. Ale podle mého názoru to stojí za to. V době umělé inteligence si pořád více budeme klást otázku, kdo jsme a jak žijeme, a i když technologie dnes zajišťují velký díl komunikace, osobní kontakt. A zdůraznila bych, že hlavně podnětný osobní kontakt bude nesmírně důležitý.

Odrážejí se tyto skutečnosti nějakým způsobem i ve výzkumech veřejného mínění?

My v CVVM zkoumáme postoje k demokracii různými způsoby, nicméně o čtenářstvu a knihovnách toho v našich výzkumech moc není.

Spolupracuje vaše instituce také s knihovnami? Pokud ano, jak nejčastěji a jaký v tom spatřujete přínos?

Sociologický ústav AV ČR, jehož je CVVM součástí, má vlastní knihovnu, která poskytuje služby nejen zaměstnancům, ale je vlastně základní oborovou knihovnou. Máme také Knihovnu Akademie věd ČR. A jelikož jsme vědečtí pracovníci, obě knihovny intenzivně využíváme. Jen se zdroji pracujeme jinak, naše práce se týká zejména vyhledávání článků a knih v odborných databázích a probíhá elektronicky. Takže toho setkávání v knihovně, o kterém jsem nadšeně mluvila, zrovna moc není. A například v rámci projektu Sociologický ústav AV ČR spolupracoval s Národní knihovnou.

V čem očekáváte do budoucna změny a případně posun v zaměření práce našich knihoven? Technika a rozšiřující se komunikační možnosti v tomto směru hrají stále důležitější roli...

Jak jsme se bavili, knihovny stojí před otázkou, jak se transformovat v době elektronické komunikace a změněných čtenářských návyků. Dnes na internetu v okamžiku naleznete záplavu informací téměř o všem. Knihovny tak již nejsou těmi jedinými chrámy vědění a zdroji poučení a zábavy. Avšak knihovníci a knihovnice se od správy knih mohou posunout ke správě informací a nakládání s nimi. Mohou navigovat a dát prostor k diskusi, přemýšlení a setkávání. Není to lehké, ale stojí to za to. ●

Norové hledají cesty, jak vrátit dětem i dospělým radost ze čtení

BARBORA GREČNEROVÁ / b.grecnerova@centrum.cz

Kolik stránek knihy přečtete, aniž byste koukli do telefonu? Ve světě přeplněném vjemy nemáme na čtení dost času, trpělivosti ani pozornosti. Knihám konkurují seriály, filmy, Instagram i TikTok.

V minulém roce představilo Norsko ambiciózní strategii, která si klade za cíl do roku 2030 znovu vzbudit v dětech a mladých lidech radost ze čtení. Výsledky mezinárodních srovnávacích testů PISA a PIRLS totiž přinesly velmi špatné zprávy – norští žáci patří mezi nejméně nadšené čtenáře na světě. Horších

čtenářských dovedností dosahují chlapci, a ačkoli nerovnosti nejsou v Norsku tak velké jako v jiných zemích, ve čtení vynikají spíše děti s lepším socioekonomickým statusem.

Postoj čtenářské strategie k technologiím je neúprosný. Hlavním konkurentem čtení jsou v Norsku (ale pravděpodobně i ve většině evropských zemích) digitální technologie: streamovací služby, sociální sítě či online komunikace. Dokládají to i statistiky; v Norsku vlastní celých 93 % dětí ve věku 9–11 let mobilní telefon, u dětí starších 12 let jsou to už všechny. Počítač má doma 64 % dětí a mnoho z nich si některé digitální zařízení nosí denně do školy. Přibližně třetina mladých přiznává, že by chtěla trávit méně času online,

Knihovna Deichman Bjørvika v Oslu / Foto: archiv B. Grečnerové

ale zároveň se od digitálního světa nedokáže odpoutat, a to i na úkor spánku.

Norská strategie zdůrazňuje, že podpora čtení není jen otázkou kulturní politiky, nejde jen o zábavu a koníček. V době, kdy jsme obklopeni nepřebýrným množstvím textů – od smluv a reklam po příspěvky na sociálních sítích –, je schopnost porozumět psanému slovu a pracovat s ním nepostradatelná. Je předpokladem správného fungování demokratické společnosti.

Jaké kroky mají pomoci vrátit Nory ke čtení?

- **Podpora knihoven:** Veřejné i školní knihovny by měly nabízet co nejširší výběr literatury, která osloví různé typy čtenářů. Klíčovou roli hraje efektivnější využití školních knihoven – ty by se měly stát součástí výuky a života školy.
- **Čtení od útlého věku:** Strategie podporuje zakládání knihoven v předškolních zařízeních a půjčování knih domů. Důraz se klade na pravidelné, ideálně každodenní hlasité čtení ve školkách.
- **Návrat k papírovým učebnicím:** Norsko se odklání od digitálních učebnic, které v posledních letech dominovaly, a znovu sází na tištěné knihy. Ty podporují hlubší soustředění a čtení bez rušivých notifikací.

K dosažení těchto cílů poskytne stát finanční prostředky, metodickou podporu, soustředí se na vzdělávání pedagogů i knihovníků a na propojování obcí, knihoven a škol.

Jiní lidé, jiné knihy

Rovnost je Skandinávii vlastní a rovný přístup se týká i čtení. Každý z nás je jedinečný – máme různorodé zájmy, schopnosti, pocházíme z rozdílného rodinného nebo i jazykového a kulturního prostředí, a každý z nás proto chce číst něco jiného. Obrázkové knihy, komiksy, populárně-naučné tituly pro děti a mládež, audioknihy, norská i překladová beletrie napříč žánry, jazyky a kulturami – každý čtenář si zaslouží najít příběh a text, který ho osloví. Klíčem k čtenářskému probuzení je podle norské strategie pestrost a možnost volby. Knihy by měly být zrcadlem reality mladých čtenářů a přinášet odpovědi na otázky, které je trápí.

Knihovníci i učitelé musejí při výběru knih respektovat individualitu dětí a mladých lidí. Platí to i pro školní knihovny, které se mnohdy proměnily jen ve skladiště povinné četby. Ne všechny děti mají doma přístup ke knihám nebo navštěvují s rodiči veřejné knihovny. Právě pro ně je školní knihovna vstupní branou do světa čtení.

Knihovny jako centra kultury, komunity a demokracie

Veřejné knihovny staví norská strategie do středu kulturního i komunitního života. Inspirací může být ústřední městská knihovna Deichman Bjørvika v Oslu. Její moderní šestipodlažní budova se nachází v dynamicky se rozvíjející čtvrti Bjørvika,

kde vyrostla v posledních letech řada kancelářských i bytových komplexů, ale ústřední prostor tady zaujímají tři kulturní instituce. V těsném sousedství tu stojí ikonická opera se střechou svažující se do moře, muzeum Edvarda Muncha, jehož nebývale vysoká a tmavá budova vzbudila vášnivé diskuse mezi odborníky i veřejností, a právě hlavní pobočka knihovny. I ta svou architekturou návštěvníka zprvu překvapí. Vnitřnímu prostoru dominují jezdicí schody uprostřed, které nápadně připomínají spíše nákupní než kulturní centrum. Industriální nádech podporuje také umělecký objekt *Brainstorm* Larse Ø. Ramberga, který tvoří 400 metrů neonových trubic.

Když vkročíme do největší knihovny v Norsku, jsme překvapeni nejen velkolepostí stavby, ale i šíří nabídky služeb, jež dalece přesahují oblast literatury a jsou až na výjimky bezplatné. Návštěvníci si zde mohou ušít šaty, pracovat s 3D tiskárnou, natočit podcast nebo vlastní hudební album, využít profesionální grafický software. K dispozici je i kutilská dílna, laserová řezačka či zázemí pro výrobu potisku trička nebo personalizovaného obalu na mobil. Samozřejmostí jsou dětské koutky pro různě staré děti, relaxační zóny, deskové hry a kavárna s příznivými cenami. Fond knihovny čítá 450 000 titulů, včetně literatury v menšinových jazycích, jako je sámština a další jazyky minorit žijících v Norsku. S knihovni průkazkou mají uživatelé přístup do online filmotéky a k milionu hudebních skladeb, které mohou využívat i z domova.

Podobný příběh vypráví i Finsko se svou knihovnou Oodi v Helsinkách, kde si můžete vypůjčit dokonce i badmintonovou raketu, k jejímu areálu totiž patří i dvě sportovní hřiště. Ať přijdete do těchto knihoven v kterýkoli den nebo denní dobu, je tu plno. Teenageři se tu se sluchátky na uších rozvalují v cool sedačkách, senioři popíjejí kávu, rodiče s malými dětmi si kreslí

nebo prohlíží obrázkové knížky. Stěžejní je přitom lokalita v blízkosti hlavního nádraží a další infrastruktury. Vzdušné knihovny plné světla vybízejí k setkávání i k zastavení; smysuplným způsobem tu můžete strávit celé odpoledne nebo jenom chvíli mezi dvěma schůzkami.

Čtení jako politická priorita

Těžko bychom si asi vybavili jakýkoli delší projev nebo rozhovor některého českého politika na téma čtení. To se může zdát v dnešní době několika válečných konfliktů problém politicky zcela marginální. V Norsku tomu je jinak – strategii veřejně podpořil a odstartoval premiér Jonas Gahr Støre, na největším literárním festivalu Skandinávie v Lillehammeru ji prezentovaly společně ministryně školství a ministryně kultury. Podobnou váhu má čtení i ve Finsku, kde čtenářská strategie vznikla již v roce 2021. Bývalý finský prezident Sauli Niinistö byl znám jako vášnivý čtenář. Rád navštěvoval helsinský knižní veletrh, kde nevyžadoval žádné speciální zacházení a neváhal si v plném sále sednout na schody, aby si vyslechl besedu se svým oblíbeným autorem.

Norsko si uvědomuje, že podpora čtení je nutný krok k rozvoji vzdělané, kriticky myslící a demokratické společnosti. Čtení není jen dovednost – je to brána k lepší budoucnosti, a proto se vyplatí do něj investovat: finance, energii i politickou podporu. Kdo čte, ten dokáže měnit svět. ●

BARBORA GREČNEROVÁ je nordistka, působí v Knihovně Václava Havla a v redakci časopisu *iLiteratura*.

**Dětské koutky jsou
v norských knihovnách
samozřejmostí**

Foto: archiv B. Grečnerové

Mizející regionální média a role radničních periodik

ŠÁRKA ZVĚŘINA TRUNKÁTOVÁ / sarka.trunkatova@oziveni.cz

MARIE KRUTIŠOVÁ / marie.krutisova@oziveni.cz

Regionální média v Česku čelí dlouhodobému úpadku. V posledních dvaceti letech dochází k výraznému poklesu počtu nezávislých lokálních novin a redakcí, což má zásadní dopady na kvalitu informací dostupných obyvatelům regionů. S tímto úbytkem se vytváří informační vakuum, které zaplnila radniční periodika a další média, jako třeba regionální televize, kde si města a kraje kupují vysílací čas. Na první pohled se může zdát, že tím je potřeba informování o regionálních tématech naplněna, avšak skutečný charakter těchto médií je jiný.

Dlouhodobé analýzy nevládní organizace Oživení ukazují, že namísto nestranného a vyváženého informování o dění v obci či kraji slouží radniční periodika i zmíněné televize jako nástroj jednostranné propagace aktuálního vedení města. Tento trend nejenže deformuje mediální scénu, ale zároveň oslabuje demokratickou kontrolu nad veřejnou správou.

V prostředí, kde chybí nezávislá žurnalistika, se omezuje možnost veřejné diskuse a kritického pohledu na práci politiků. Bez kontroly ze strany nezávislých médií mohou místní politici snadno ovlivňovat veřejné mínění, aniž by byli vystaveni důsledné opONENTUŘE.

Problém radničních periodik

Radniční periodika jsou vydávána samosprávami a financována z veřejných peněz, což jim dává unikátní postavení mezi regionálními médii. Od roku 2013 jejich vydávání upravuje tiskový zákon. Novela zákona měla pomoci zajistit, aby obsah radničních periodik byl objektivní a vyvážený. Více než deset let praxe ukázalo, že se tento požadavek podařilo zajistit jen částečně. Většinou došlo ke zřízení názorové rubriky pro zastupitele, ale většina „informačních“ článků neobstojí ani v minimálních standardech novinářské redakční práce. Naše pravidelné analýzy ukazují, že názory opozice a kritická žurnalistika mají v periodikách minimální prostor (v roce 2023 se jednalo o jedno procento), zatímco naopak nadměrně propagují činnost starostů a radních. Místo vyvážených zpráv

a kritické žurnalistiky dominují oslavné články na adresu starosty a radních, zatímco opozice a kritické hlasy jsou často ignorovány nebo marginalizovány.

Řešení situace není jednoduché. Systémové nastavení vydávání jde přímo proti nezávislému informování, protože umožňuje politikům naprostou kontrolu nad obsahem. Tomu dokáže odolávat jen málokdo. Zároveň i tam, kde se snaží o zvýšení standardu, naráží na personální kapacity – najít novináře v každém malém městě je nelehký úkol, a proto obsah tvoří lidé, kteří novinářskou práci neumějí. Výsledkem je situace, kdy radniční periodika nepřispívají k demokratické diskusi, ale naopak ji omezují a deformují veřejnou debatu ve prospěch těch, kteří mají v rukou moc.

Deformace mediálního trhu

Expanze radničních periodik významně ovlivňuje trh s regionálními médii. Díky financování z veřejných rozpočtů, nákladům v řádu desítek tisíc až statisíců výtisků a distribuci zdarma čtenářům jsou atraktivní i pro inzerenty, což pak oslabuje inzerce jako zdroj příjmů pro nezávislá média. Na trhu se tak udržela zejména taková média, která si příliš nelámou hlavu s kvalitou obsahu a není pro ně problém žít v symbióze s vedením měst a krajů. Nejvíce to platí o regionálních televizích, jako jsou Praha TV, Morava TV a další. Z veřejných rozpočtů do nich plynou značné částky, čelní politici mají zajištěn prostor pro vyjádření, naopak opozice žádný. Tento trend přispívá k úbytku skutečně

nezávislých regionálních médií. Výzkum Lenky Waschkové Císařové ukazuje, že zatímco v roce 2009 v Česku působilo 60 nezávislých lokálních tiskovin, do roku 2019 se jejich počet snížil na 29 a tento negativní vývoj pokračuje. Částečně jde o přirozený odklon od tisku, ale ani online formám nezávislých médií se příliš nedaří. Jednou z úspěšných je *Drbna*, vznikají i nové projekty – například *Okraj* v Moravskoslezském kraji, dlouhodobě jsou úspěšné *Ohlasy* v Boskovicích.

Mnoho jiných míst se ocitá v takzvaných „zpravodajských pouštích“, kde občané nemají přístup k nezávislým informacím o dění ve svém regionu. Výzkumy ukazují, že tam, kde zaniknou nezávislá média, klesá účast občanů ve volbách, snižuje se angažovanost ve veřejném dění a roste vliv dezinformačních a bulvárních webů, které často vyplňují informační mezeru (viz např. <https://www.brookings.edu/articles/the-troubling-causes-and-consequences-of-diminished-local-news/>).

Mohou knihovny přispět ke změně a hledání řešení?

Pokud chceme zabránit dalšímu oslabování regionální žurnalistiky, je nutné hledat efektivní způsoby její podpory. Klíčovou roli by měla hrát stabilní a systematická finanční pomoc, která by nezávislá média ochránila před ekonomickými tlaky a umožnila jim fungovat bez závislosti na místních politických strukturách. Inspiraci lze hledat v zahraničí, kde státy aktivně podporují lokální žurnalistiku prostřednictvím přímých dotací, daňových úlev nebo snížené DPH na tištěná a digitální média.

K takové podpoře ale chybí politická vůle na všech úrovních vládnutí. Nejde jen o politiky ve sněmovně – mnoho představitelů radnic považuje aktuální situaci za bezproblémovou, protože je pro jejich vlastní politické fungování vlastně výhodná.

V takové situaci mohou knihovny sehrát důležitou roli – jako přirozená centra setkávání, historické paměti a vzdělávání mohou přispět k posilování mediální gramotnosti, uchovávání a šíření informací a podpoře veřejné diskuse. Už nyní mnohé z nich pořádají workshopy a školení, která pomáhají občanům porozumět potřebě nezávislého informování a naučit se rozlišovat mezi objektivní zprávou a PR článkem. Knihovny mohou také poskytovat neutrální prostor pro debaty o lokálních tématech, a přispět tak k narušení informačního monopolu. Dále mohou pomoci například kurzy pro mladé novináře, kteří se jednou mohou stát vydavateli nového místního nezávislého média.

Pokud se chceme jako společnost ubránit dominanci jednostranného pohledu a zachovat demokratickou kontrolu nad veřejnou mocí, musíme nezávislá regionální média chápat jako veřejný statek, který si zaslouží naši pozornost, ochranu i podporu. ●

ŠÁRKA ZVĚŘINA TRUNKÁTOVÁ a MARIE KRUTIŠOVÁ pracují v nevládní organizaci Oživení, která se už téměř 30 let věnuje prosazování transparentnosti ve veřejné i soukromé sféře a boji proti korupci.

Knihovny mají budoucnost jako platformy přispívající k řešení společenských výzev

ROMAN HÁJEK / roman.hajek@stredocesaknihovna.cz

**Ředitel bruselské městské knihovny Muntpunt
Roel van den Sigtenhorst hovoří o síle spolupráce, významu
knihovny pro kvalitu lokální demokracie a výhodách
strategického partnerství.**

ROEL VAN DER SIGTENHORST působí od roku 2023 jako ředitel veřejné knihovny Muntpunt v Bruselu. Profesní kariéru zahájil v letectví, úspěšně absolvoval pilotní výcvik pro komerční aerolinky, v oboru však nenašel pracovní uplatnění. Později prošel řadou manažerských pozic, v letech 2018–2021 vedl oddělení partnerství a programu v knihovně OBA v Amsterdamu, v letech 2021–2023 ve stejné knihovně působil jako manažer rozvoje, inovací a strategických partnerství.

Foto: archiv knihovny Muntpunt, Brusel

Na konferenci Knihovny současnosti 2024 v Olomouci jste říkal, že žádná veřejná organizace nemá lepší předpoklady věnovat se současným společenským výzvám než knihovna. Proč si to myslíte?

Protože knihovny mají skutečně naprosto unikátní postavení, ať se díváte na jejich roli v širším kontextu celospolečenského vývoje, nebo na způsob jejich fungování a hodnotové ukotvení. Z celospolečenské perspektivy je důležité si uvědomit, že knihovny se těší poměrně velké důvěře – a to v situaci, kdy důvěra v politické a veřejné instituce klesá. Můžeme se bavit o tom, co je příčinou tohoto trendu, ale výraznou roli jistě hraje obrovské množství a rychlost výměny informací, kterou přinesl digitální věk. Tempo společenských změn je velmi rychlé a instituce na ně nezvládají dostatečně pružně reagovat. Knihovny jsou naopak flexibilní a přizpůsobují se rychle. A tím se dostávám k vnitřním faktorům fungování knihoven. Díky svému technologickému vybavení, hodnotové ukotvenosti, otevřenosti a přístupnosti pro všechny vytvářejí veřejný prostor, kde je možné se setkávat, vyměňovat si zkušenosti, předávat znalosti. Do knihoven chodí velmi pestré spektrum návštěvníků a důležité je i to, že to není jen jedno místo, ale celá síť veřejně přístupných míst rozprostřených napříč společností. Knihovny navíc pěstují určitou kulturu – kulturu rozvoje společenských hodnot, kulturu, která neodsuze. To je základní podmínka pro vytváření bezpečného a konstruktivního prostoru pro veřejný dialog nebo rozvoj demokracie v širším slova smyslu.

Vy o knihovně uvažujete jako o platformě, která je důležitou součástí života místních komunit. V čem je podstata tohoto přístupu?

Foto: archiv knihovny Muntpunt, Brusel

Jde zejména o způsob uvažování o knihovně, o vymezení její role v konkrétní komunitě. Což má samozřejmě dopad na to, co se v knihovně odehrává, jaké služby knihovna poskytuje a jakým způsobem je doručuje.

Zkusím pojetí knihovny jako platformy vysvětlit trochu šířeji. Vzhledem k množství rychlých společenských změn musí knihovna dělat řadu strategických rozhodnutí. Jedno úplně zásadní souvisí se změnou využívání médií, nástupem digitálních zdrojů. Jaká je v těchto podmínkách role klasické knihy? A pokud zájem o půjčování knih klesá, jaký je hlavní účel knihovny? Jsem přesvědčený o tom, že z dlouhodobého hlediska dává pro knihovny smysl jediná strategie: být univerzální a vytvářet prostor a podmínky pro práci ostatním organizacím a místním komunitám. Podstatou knihovny jako platformy je, že sama nezajišťuje veškerou náplň své činnosti – místo toho buduje zázemí pro činnost ostatních. To knihovnám umožňuje pružně reagovat na měnící se potřeby společnosti, aniž by se při každé změně musely kompletně reorganizovat.

Uvedu jeden příklad. Ještě před pěti lety všichni, kdo se zabývali vzděláváním, říkali, že nejlepší investicí do budoucnosti je naučit se kódovat a programovat. O pět let později vznikly technologie, které zvládnou naučit se kódovat rychleji a lépe než člověk. To neznamena, že nemá cenu učit se kódovat, ale ukazuje to, jak mizerní jsme v předvídání budoucnosti. Pokud knihovna funguje jako platforma, nemusí s každým podobným trendem budovat nové kompetence. Zejména v metropolitních oblastech existuje řada organizací či komunit, které kompetence už mají – a díky knihovně získají možnost je předávat dál. Rozvíjet knihovnu jako platformu znamená usnadňovat ostatním tvorbu jejich obsahu.

Už jsme se bavili o tom, že knihovny mají důvěru společnosti. Co dalšího potřebují pro to, aby mohly jako platformy fungovat?

Úplně zásadní je mít prostor a vybavení. Pokud nemáte kvalitní a flexibilní prostor, který může sloužit jako zázemí pro organizaci různých typů aktivit, umožní práci s různými typy médií nebo různými formami komunikace, který bude

sloužit pro setkávání malých i velkých, tak platformu nevybudujete.

A pak potřebujete dát tomu prostoru formu a obsah. Potřebujete si budovat síť dlouhodobých partnerů v rámci veřejných institucí i na straně občanské společnosti, rozvíjet kontakty, hledat příležitosti. Důležité je také dívat se na místní kontext: jaká je demografická struktura, největší výzvy, jak může knihovna pomoci zvýšit kvalitu života v místě. To znamená vyvažovat mezi tím, co jako knihovna chceme dělat, a tím, co je v komunitě důležité dělat. Máte-li dobré zázemí, dobré kontakty a dobrou znalost místních potřeb, můžete jako platforma vytvořit jedinečnou nabídku, která upevní vaše postavení ve společnosti, protože řeší důležitá témata, reaguje na místní podmínky a poptávku. Je v místním kontextu relevantní.

Jak se tento přístup projevuje v bruselské knihovně Muntpunt, kterou vedete?

Brusel je hlavní město Evropy, její politické srdce, takže vše, co se tu děje, má politický a společenský dopad. To znamená, že nemůžeme ignorovat společenské problémy, které město má. A Brusel jich paradoxně má poměrně dost. Je tu hodně lidí bez domova, jsou tu velké společenské nerovnosti, je to neuvěřitelně mladé město s vysokým podílem nezaměstnanosti mezi mladými lidmi, jsou tu jazykové bariéry, velká kulturní rozmanitost. A také je historicky formované jak francouzsky mluvící komunitou, tak holandsky mluvící komunitou. To vše vytváří hrací pole, na němž se pohybujeme. Jeden konkrétní příklad za všechny: Muntpunt je nizozemská veřejná knihovna v centru Bruselu. Ve městě je síť jak nizozemských, tak francouzských knihoven. My jsme knihovna nizozemská, takže je jasné, na jaký fond se zaměřujeme, v jakém jazyce běží naše programy, na kterou komunitu cílíme. Řada z těchto programů je s ohledem na výše zmíněné problémy zaměřená na teenagery a mladé dospělé, kterým pomáháme plánovat jejich budoucnost, hledat si zaměstnání nebo pracovat na sebezrozvoji.

Pokud tomu tedy správně rozumím, tak u těchto programů nebudujete vlastní expertízu. Zajišťujete prostor,

propojení, zázemí, ale tu službu realizuje některý z vašich partnerů. Je to tak?

Přesně tak. To je součást naší strategie. Chceme být experty, specialisty tam, kde to dává největší smysl, což je pro nás oblast čtenářské gramotnosti, rozvoje vztahu ke čtení. Čtenářské programy zaměřené na různé cílové skupiny garantujeme a rozvíjíme sami. V ostatních oblastech podporujeme partnerské organizace ve vývoji a tvorbě jejich obsahu, který je relevantní pro rozvoj naší nabídky služeb. Možná to bude zřetelnější opět na příkladu: nedávno jsme otevřeli nové centrum pro mládež, jehož koncept vznikl ve spolupráci s našimi strategickými partnery. Všechno jsou to organizace, které už s mladými lidmi pracují, mají pro ně řadu programů a aktivit. A díky Muntpuntu můžou své služby dále škálovat a povýšit na novou úroveň.

Do jaké míry do svých strategických úvah zapojujete veřejnost? Má možnost do té nabídky aktivit promlouvat, participovat na podobě knihovny?

To je dobrá otázka. Popisoval jsem tu procesy, kdy věci vznikají shora. Dalším příkladem tohoto typu může být naše strategie rozvoje digitálních dovedností. Pro tu jsme si našli strategického partnera, organizaci, která se zaměřuje na digitální inkluzi a rozvoj digitálních kompetencí. Dali jsme jim k dispozici část veřejného prostoru v naší knihovně, aby ho využívali pro to, co umí. V tomto případě nám to dávalo smysl, protože jsme tak byli schopni zajistit vysokou kvalitu. V jiných případech je ovšem užitečnější jít participativní cestou, vtáhnout do procesu veřejnost – protože to samo o sobě je určitá hodnota. Takto vznikl třeba náš mediální makerspace De Grid, kdy jsme už od prvního kroku pracovali s mladými komunitami a kreativními mladými dospělými, zjišťovali jsme jejich potřeby a nechali je do značné míry navrhnout si prostředí, které teď sami využívají.

Několikrát jste mluvil o strategickém partnerství, strategických partnerech. Kdo je pro Muntpunt strategickým partnerem?

V rámci toho, jak Muntpunt funguje jako platforma, rozlišujeme různé úrovně a typy vztahů a partnerství. Strategičtí partneři mají zvláštní postavení – sdílejí s námi stejné hodnoty, mají podobné cíle a zaměřují se na oblasti a témata, která vnímáme jako klíčová. A také mají zázemí v knihovně. Konkrétní forma spolupráce může být různorodá. Naším strategickým partnerem je například organizace, která se zabývá dobrovolnictvím a pracovním poradenstvím pro mladé lidi a několikrát do týdne provozuje v našich veřejných prostorách svou poradenskou činnost. Stejně tak je naším strategickým partnerem evropská síť Public Libraries 2030, která se zaměřuje na výměnu know-how a advokaci práce knihoven. Ta nevyužívá naše veřejné prostory, ale naše zázemí, což na nás klade úplně jiné nároky. Je rozdíl v tom, jestli s někým spolupracujete, nebo žijete. Můžete mít partnera, s kterým se vám skvěle spolupracuje,

ale to neznamena, že jste kompatibilní pro to, abyste spolu sdíleli pracovní prostor.

Bavíme se tady o příkladu velké knihovny ve velkém městě. Jde jako platformu rozvíjet i malou venkovskou knihovnu?

Určitě, jen to bude vypadat jinak. Ale v principu je to stejné – zaměřit se na lokální kontext, místní potřeby, potenciál lidí, kteří v místě žijí. Jakmile máte vhodný prostor, což mají i venkovské knihovny, je na každé knihovně či obci, jak ho co nejefektivněji využít pro službu komunitě.

Když se vrátím k aktivitám Muntpuntu a k myšlence, že knihovny mohou pomáhat řešit společenské problémy. V podstatě to vede k určité společenské angažovanosti knihoven. Jak to jde dohromady s poměrně častým názorem, že knihovny by měly být neutrálními shromažďovateli a zprostředkovateli informací?

Tohle je téma, o němž se vedou diskuse po celou dobu existence knihoven. A jsou to diskuse, které mají mnoho velmi jemných odstínů. Obecně si myslím, že není reálné být neutrální, protože každé rozhodnutí, každá volba je vedená určitými hodnotami, standardy, strategickými úvahami. Už na úrovni úvahy, co koupit a co nekoupit do knihovního fondu, přestáváte být neutrální. Neutralita mi dává smysl jako určité vodítko našich aktivit, ne jako cíl. Jako pracovníci knihoven bychom měli usilovat o blaho celé společnosti, je proto potřeba být inkluzivní, nevylučovat určité demografické skupiny či lidi s různými formami znevýhodnění. Například tady v Bruselu je hodně mladých lidí, kteří mají velké životní problémy: nemají síť přátel, nemají kontakty, jsou v sociální izolaci. Je třeba, aby jim společnost věnovala náležitou pozornost. A když to neudělají knihovny? Obávám se, že nemáme dost jiných veřejných institucí, které by se téhle výzvě mohly věnovat a aspoň nějak situaci zlepšit. Co by se stalo, pokud by neudělal nikdo nic, nechci raději domýšlet. Pokud se knihovny angažují ve prospěch kolektivu, je to z mého pohledu v pořádku. A ta pomoc bude samozřejmě v každé lokalitě vypadat jinak.

Brusel asi jako hlavní město Evropy výrazně prožívá současnou geopolitickou situaci. Jak jste sám říkal, důvěra v instituce klesá, nyní se navíc otřásají v základech pilířů, na kterých stojí demokratický svět v euroatlantickém prostoru. Co mohou knihovny dělat pro to, aby se dál těšily minimálně stejné společenské důvěře?

Nepochybně jsou před námi velké výzvy, protože společnost se vyvíjí velmi rychle. Považuji za důležité, aby se knihovny ve všem, co dělají, držely svých hodnot – otevřenosti, solidarity, přístupnosti, diverzity atd. Ale nemám kouzelnou hůlku! Riziko narušení důvěry tu samozřejmě je a vždycky bylo. To nejlepší, o co se můžeme snažit, je podle mě jasně zacílená a poctivá práce se silnou vazbou na společnost a její potřeby. ●

Jak hravě dostat téma demokracie do knihoven? Volte zvířata!

Metodika k workshopu, který dětem přibližuje mechanismus voleb

BARBORA ČERNOHORSKÁ / cernohorska@stredoceskaknihovna.cz

Politika je součástí našeho života a v roce parlamentních voleb to platí dvojnásob – ať už proto, že veřejný prostor ovládnou billboardy, meetingy a další výstupy kampaně, nebo prostě proto, že se o ní daleko víc mluví. Přestože ještě nemají volební právo, prožívají atmosféru intenzivně také děti.

Před komunálními volbami v roce 2022 jsme se s kolegyní Zuzanou Brychtovou Horeckou ze statenické knihovny rozhodly kandidovat za uskupení Sousedství. Chtěly jsme náš tým na volby patřičně naladit, a tak jsme se rozhodly pro malé „předvolební divadlo s plyšáky“. Akce se povedla a nás napadlo, že z toho uděláme program pro děti z okolních škol, a tak jsme před prezidentskými volbami 2023 v knihovně přivítaly postupně čtyři třídy, které dostaly za úkol zorganizovat předvolební kampaň pro vybrané plyšové zvíře.

Příběh ze zvířecí říše dobře fungoval, děti se rychle dostaly do děje. Také s plyšáky se lehce ztotožnily. Nepřekvapilo mě, co vše si děti dokázaly vymyslet při vytváření předvolební kampaně a co vše naslibovaly, ale zajímavé byly hlavně kritické dotazy a jejich ostražitost. Zajímaly se o podrobnosti a u předvolebních slibů chtěly často vědět, jak přesně jejich splnění chtějí dosáhnout. Velmi dobře se pracovalo s dětmi ze třetího ročníku základní školy.

Pokud máte chuť pustit se do politiky s dětmi v knihovně, můžete začít třeba právě workshopem Volte zvířata. V následujících řádcích najdete podrobnou metodiku. Jde o aktivitu, která je zcela v souladu s *Koncepcí rozvoje knihoven v České republice na léta 2021–2027*, v níž se mimo jiné píše, že

„knihovna patří k pilířům fungování demokratické společnosti a je symbolem svobodného myšlení. Je přirozenou součástí komunit. Síť knihoven představuje tisíce míst v celé ČR, která slouží přímému naplňování principů demokracie poskytováním rovného přístupu k informacím i prostoru pro diskuse a setkávání.“ Přejí podnětnou práci s dětmi.

VOLTE ZVÍŘATA Volební workshop pro děti

Workshop obsahově vychází z knihy *Volte zvířata!*, která seznamuje děti s tím, jak fungují demokratické volby. Autoři knihy při její tvorbě vycházeli z rozhovorů s dětmi.

Anotace (nakladatelství Paseka)

Politika bývá mnohdy nesrozumitelná i dospělým, s touto knihou ji však pochopí každé malé dítě.

Lev je král džungle. Vládne ostatním zvířatům, která už ho ale mají plné zuby. Navíc se právě ukázalo, že odvedl vodu z řeky, aby si vybudoval bazén jenom sám pro sebe. Tak to je ta poslední kapka! Zvířata se rozhodnou, že takhle to dál nejde, a uspořádají volby, aby si zvolila nového krále. Jako kandidáti se přihlásili Opice, Lenochod, Had a sám Lev. Jenomže jak se vlastně takové hlasování organizuje? A jak se má vybrat vítěz? Demokratické volby se nám mohou zdát složité, ale když to zvládnou zvířata v džungli, zvládneme to taky. Kolektiv čtyř ilustrátorů a grafických designérů napsal a nakreslil knihu během workshopů společně s dětmi v brazilském Sao Paulu.

Autorky programu:

Zuzana Brychtová Horecká (Středočeská knihovna v Kladně)
Barbora Černohorská (Knihovna J. M. Hovorky ve Statenicích)

Ukázka předvolebních plakátů, které vznikly ve Statenicích v rámci workshopů Volte zvířata

Foto: archiv Knihovny
J. M. Hovorky

Délka trvání programu: 90–120 minut

Věková skupina: Děti 6–12 let (1.– 5. třída základní školy)

Cíl:

Aktivita pomáhá seznámit děti hravou formou s úskalími předvolebních kampaní a manipulativním chováním politiků. Děti si osvojí, jak fungují demokratické volby. Workshop si klade za cíl pomoci jim stát se odolnějšími vůči dezinformacím a planým slibům a zapojit kritické myšlení. Učí se rozpoznat populistickou politiku. Děti v bezpečném prostředí zdokonalují své prezentační a výtvarné dovednosti, učí se udělat rozhodnutí. Pro mnoho dětí je zajímavou zkušeností také práce ve skupinách. K té se ve školách nedostanou tak často.

Co budeme potřebovat:

Knihu *Volte zvířata!*, plyšáky (had, opice, lev a lenochod a cca 10–15 libovolných plyšových zvířat), vodovky, tempery nebo fixy, štětce, kelímky na vodu, 4x papír formátu A3, kartónovou krabici s nápisem volební urna, lepidlo, barevné papíry, obyčejné papíry a tužky, stopky nebo přesýpací hodiny, malé papírky.

Personální zajištění:

Ideálně dva knihovníci/knihovnice nebo jeden knihovník/knihovnice a učitel/učitelka.

Průběh:

Příprava místnosti před začátkem workshopu: Na viditelné místo přichytíme barevné volební plakáty okopírované z knihy (č. 1 Lev, č. 2 Opice, č. 3 Had a č. 4 Lenochod). Ty na

děti působí po celou dobu workshopu a zároveň je inspirují při jejich vlastní tvorbě předvolebního plakátu.

Podle počtu skupin dětí vytvoříme výtvarná hnízda, kde nachystáme čtvrtku formátu A3, několik bílých a barevných papírů formátu A4, tužky, tempery/vodovky, fixy, pastelky, lepidlo, nůžky, štětce, kelímek na vodu. V případě, že nechcete v knihovně pracovat s barvami, postačí fixy a pastelky.

10 min – Úvod: Příchod dětí do knihovny, naladění dětí na téma volby. Zjišťujeme, zda děti vědí, že budou volby, a podle čeho to poznaly. Můžeme se zastavit u volebních plakátů zvířat. Děti si mohou promyslet, jestli by se dokázaly podle plakátů rozhodnout, koho volit. Proč si myslí, že jsou volby důležité. Byly někdy s rodiči u voleb? Baví se doma o politice? Co politici dělají a o čem rozhodují? Proč je dobré jít k volbám? apod.

15 min – Příběh: Lektoři/lektorky si vezmou k ruce plyšáky čtyř zvířat, která v knize kandidují. Každý na sebe vezme v průběhu čtení roli vypravěče a dvou kandidujících zvířat (Lev/Had a Opice/Lenochod). Začnou dětem číst společně příběh, přičemž se střídají v roli vypravěče, aby udrželi lépe jejich pozornost. Provedou tak děti volbami ve zvířecí říši.

Je vhodné se zastavit u sekce „Volební pravidla“ a vysvětlit si, jaká jsou pravidla u nás. (Např. prezident se volí přímou volbou na 5 let, na prezidenta může kandidovat občan ČR starší 40 let, každý občan ČR, který dosáhl 18 let věku, má volební právo. Volba se koná ve dvou kolech, pokud v prvním kole žádný kandidát nezíská nad 50 % hlasů. Do druhého kola postupují dva nejúspěšnější kandidáti z prvního kola. Vítězem se stává kandidát s nejvyšším počtem hlasů ve druhém kole. Volba je tajná. Lze upravit i pro parlamentní volby.)

Při čtení narazíme na důležité pojmy: předvolební kampaň, kandidát, volič, hlasy, prezident, předvolební shromáždění, volební urna, hlasovací lístek. Je dobré se ujistit, že děti pojům rozumí – případně je dovysvětlit.

Než dětem oznámíme, kdo ve zvířecí říši vyhrál volby, necháme je tipovat. Můžeme je nechat jejich volbu i zdůvodnit. Krátce se s nimi o jejich rozhodnutí pobavíme. Nakonec knihu dočteme a děti zjistí, kdo bude příštím vládcem zvířecí říše.

5 min – Rozdělení do skupin: Přineseme ostatní plyšáky a zadáme dětem skupinovou práci. Ve spolupráci s vyučujícím rozdělíme děti do 4–5 skupin cca po 4–7 žácích. Každá skupina má za úkol vybrat si svého plyšového kandidáta na prezidenta nebo prezidentku zvířecí říše a vymyslet předvolební kampaň.

25 min – Skupinová výtvarná práce: Součástí úkolu je vytvoření předvolebního plakátu a jeho následná prezentace na veřejném shromáždění s argumenty, proč právě jejich zvíře by mělo vyhrát. Je dobré dětem připomenout, že se při výběru plyšáka mohou zaměřit nejen na jeho roztomilost, ale zohlednit konkrétní vlastnosti zvířete, které se dají v kampani dobře využít. (Úspěch ve volbách měl například velbloud, protože slíbil vyřešit zničující sucho, nebo krtek, který vybudoval podzemní hromadnou dopravu pro všechny a samozřejmě zdarma.) Každá skupina si vylosuje svoje číslo, které zároveň určí i pořadí prezentací.

30 min – Prezentace kampaní: Skupiny postupně prezentují svoje kandidáty a kandidátky a přesvědčují voliče a voličky, aby jim ve volbách dali svůj hlas. Lektori/lektorky hlídají čas, každému nechají tři minuty na prezentaci a pak tři minuty

na dotazy z publika. Je možné si dělat během prezentování poznámky ohledně různých populistických slibů, ke kterým se pak s dětmi společně vrátí v závěrečném kolečku.

10 min – Volba: Pro potřeby workshopu stačí jednokolová volba. (Ke druhému kolu bychom přistoupili pouze v případě, že by dva nebo více kandidátů/kandidátek mělo shodný počet hlasů.) Po prezentacích si děti vezmou lístečky a každý může dát jeden hlas vybranému zvířeti, přičemž nesmí hlasovat pro svůj tým. Toto pravidlo je nutné, aby volba mohla proběhnout. Jinak lze předpokládat, že by děti volily samozřejmě samy sebe. Děti se tak setkávají s tím, že musí udělat kompromis a zvolit třeba někoho, s kým se ve všem neshodnou. Lístky se postupně házejí do urny. Po hlasování vybereme z každého týmu jednoho žáka do volební komise, která sečte hlasy a vyhlásí výsledek voleb. Vítězný tým dostane jednu minutu na povolební řeč voličům.

15 min – Reflexe: Zeptáme se dětí, jak se cítily v roli kandidátů a kandidátek na vládcu zvířecí říše, co pro ně bylo nejtěžší (vymyslet kampaň, vytvořit plakát, prezentovat svůj program a odpovídat na dotazy z publika), co se jim líbilo/nelíbilo. Jak těžké bylo přijmout neúspěch u voleb? Můžeme také zdůraznit, že vítěz voleb by měl mít na paměti, že nyní je vládcem i pro ty, kteří ho nevolili. Kdo z dětí chce, může říct všem, koho volil a proč.

Je vhodné se zastavit u konkrétních slibů, které v kampaních zazní (např. Velbloud – zařídím, aby nebylo sucho a všichni měli přístup k vodě zdarma; Krtek – vyhloubím podzemní tunely pro metro, které bude jezdit pro všechny zdarma apod.). Jsou sliby vůbec splnitelné a za jakých okolností? Při této příležitosti můžeme dětem vysvětlit, co je to populismus. Pokud máme k dispozici techniku, můžeme pustit krátké video na téma populismus (<https://edu.ceskatelevize.cz/video/17542-populismus>).

Nakonec se s dětmi rozloučíme. ●

Mgr. BARBORA ČERNOHORSKÁ je vedoucí knihovnicí v Knihovně J. M. Hovorky ve Statenicích (Knihovna roku 2021) a edukátorkou ve Středočeské knihovně v Kladně.

Obrázkové knihy pro děti: TOP knihy k tématu

Výběr knih do tohoto čísla byl skutečně náročný, protože krásných knih nesoucích zajímavá poselství je TOLIK! Zde alespoň několik z nich, které si získaly srdce nejednoho čtenáře, který je dostal do rukou a které pohladily po duši nejen děti, ale i dospělé. Ať se líbí i vám!

FROST, Maddie
Medvěd v županu

Brno: Host, 2025. 35 nečísl. s.

Medvěd miluje svůj klid a pohodlí domova a kamarádi ho nemůžou dostat ven. Jednoho dne přijdou všichni v barevných huňatých župancích, aby mu pomohli překonat strach z ne-

známa. Okouzující příběh o tom, jaké to je, když má někdo potíže s překročením své komfortní zóny, a o síle pomoci od přátel.

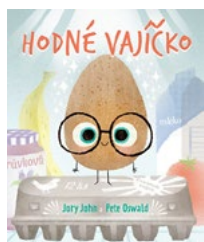

DIECKMANN, Sandra
Kouzelné pírkó

Praha: Práh, 2022. 30 nečísl. s.

Existuje jakési nepsané pravidlo, že o medvědech si všichni automaticky myslí, že jsou stateční a silní. Miška si ale takový vůbec nepřipadá. Pírkó od fénixe, který jej jednou v noci navštíví, mu ale odvahu dodá. Co se však bude

dít, když o pírkó nešťastnou náhodou přijde? Příběh o tom, že každý z nás má v sobě víc odvahy a síly, než si sám myslí.

JOHN, Jory
Hodné vajíčko

Brno: Lingea, 2023. 34 nečísl. s.

Hodné vajíčko žije spolu s dalšími vejci v krabici, jenže ono je jediné je opravdu hodné, všechny

ostatní dělají spoustu lumpáren. Hodnému vajíčku je z toho hrozné a jednou se tak rozčílí, že se rozhodne odejít ze svého domova... Poselstvím této knihy je potřeba péče o mezilidské vztahy a hlavně o vlastní duševní zdraví, kdy není třeba nést tíhu odpovědnosti i za jednání druhých, ale hlavně sám za svou vnitřní vyrovnanost a pohodu. Ve volné sérii jsou pak další knihy: *Zlé semínko*, *Líný brambor* a *Šikovná sušenka*.

SAUNDERS, Chris
Cesta je cíl!

Praha: Euromedia Group – Pikola, 2024. 32 nečísl. s.

Každý z nás i každý hrdina v této knize má nějaký cíl. Ovšem je nasnadě, že někdy ten splněný cíl není to hlavní. Někdy je to právě ta příslovečná cesta

k němu a společné chvíle s těmi, kteří s námi po ní jdou.

BRECH, Nora
Vlčí les

Praha: Malvern, 2023. 55 nečísl. s.

Holčička Heda má pocit, že ji v lese někdo sleduje. Jednou se odváží do lesa vydá sama a najde tam právě to, před čím ji varoval dědeček – vlka! Jenže tento vlk nevypadá, že by měl sílu komukoliv ublížit, naopak

sám potřebuje pomoc. A Heda má dobré srdce, ale dědeček je plný předsudků... Nesmírně laskavá kniha o tom, že přátelství může vzniknout i mezi těmi, do kterých by to nikdo neřekl, a že na první dojem se někdy nemá člověk spoléhat.

OZIEWICZ, Tina
Co dělají pocity v noci?

Brno: Host, 2024. 65 nečísl. s.

Pokračování laskavé knihy o lidských (po)citech a emocích, které jsou v podobě rozkošných příšerek zachyceny během noci, kde každá tu svou emoci, již nese,

prožívá: některá spí spravedlivým spánkem, jiná nemůže oka zamhouřit, někdo sní, některá zase činorodě pracuje... Obrazky i kratičké texty podněcují zvědavost, otázky a pobízejí k povídání si a hledání odpovědí.

PAGLIA, Isabella

Krabička

Praha: Portál, 2023. 28 nečísl. s.

Uprostřed lesa se objeví kra-
bička a podle všeho uvnitř ní
někdo je. Zvířátka krabičku oku-
kují, tvorovi v ní ale dávají čas,
aby se osmělil a přišel mezi ně,
až na to bude připravený. Opět
laskavý příběh o tom, že každý
z nás potřebuje jinak dlouhý čas
na adaptaci na nové podmínky.

Vybrala PAVLÍNA LIŠOVSKÁ / cdc@kjm.cz

Tipy na deskové hry

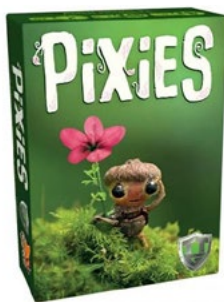

Na Louce

Sbírání setů karet, vrstvení, lze
sólo, středně náročná;
1–4 hráči, 60–90 minut, 10+ let

Mezi lesy, kamenitou cestou,
s větrem v duši a životem pod
nohama i nad hlavou. *Na Louce*,

moje největší, nejkrásnější srdcovka. Do základu hráčského
území patří karty půdy, na ty karty rostlin, stromů, zvířat... a cest.
Pozor! Do fondu doporučuji pouze základní hru. Ta samotná
má 184 karet, s rozšířeními se jejich počet navýší.

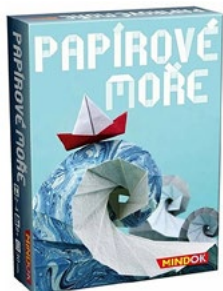

Pixies

Sběr setů karet, vytváření
mřížky, rodinná, méně
náročná, rychlá, na cesty;
2–5 hráčů, 15 minut, 8+ let

Roztomilá záležitost do kapsy.
Karty zobrazují ručně vytvořené
figurky skřítků z přírodních ma-
teriálů (na styl Dubánků). Tyto karty hráči skládají do mřížky, tím

sbírají body (plusové i minusové). Hraje se na tři kola, zkušeni
zvládnou do deseti minut.

Papírové moře

Sběr setů karet, karty s efekty,
rodinná, méně náročná;
2–4 hráči, 45 minut, 8+ let

Šumění moře a šustění papíru.
Herní sourozenec Pixies, nyní
však tvůrci pro zobrazení světa

pod hladinou zvolili origami styl. I zde hráči sbírají sety karet,
některé vykládají během hry, jiné drží v ruce. Karty spouští
efekty, což nabízí možnost škodit.

Mlem

Rodinná, volitelná obtížnost,
kostky (náhoda); 2–5 hráčů,
30–60 minut, 8+ let

Kočičí astronauti vyrazili dobý-
vat vesmír! Kočkonauti společ-
ně nasedají do rakety a doufají,
že neztroskotají. Pohyb probíhá

pomocí hodu kostkou. Tedy spolupracujte, dokud při plnění
úkolů nevytáhnete drápky! Hra, mimo jiné, obsahuje 64 bo-
dovacích žetonů, ty však nejsou důležité, mají jen vypadat
hezky a dotvářet atmosféru. Po vynechání úkolů lze hrát také
s malými hráči jako „Člověče“.

Drači v práci

Středně náročná, rodinná,
worker placement (pohyb
„pracovníka“ po desce), plnění
úkolů, sběr surovin; 1–5 hráčů,
45–60 minut, 12+

Crème brûlée ožehnuté dráč-
kem na paži číšníka? Šperk vy-

tvarovaný dračím dechem? Do obchodů i kaváren se hledají
dračí pomocníci! Skrze figurku draka se hráči pohybují po
plánu, sbírají suroviny a očarovávají obchody (čímž sbírají
body). Obsahuje 210 žetonů zboží, ty však lze zapsat jako
sadu, nutné je počítat karty a figurky dračů.

Život na dlani

Méně náročná, rodinná;
2–8 hráčů, 30 minut, 10+ let

Vytvářejte vzpomínky na dlani
pomocí předmětů, jenž dává
hra k dispozici. „Dědeček“ (há-
dající hráč) zavře oči, nastaví
ruku. Ostatní vyberou obrázků

na kartě a zkusí vytvořit např. moře – položí kousek látky na
dlaň (plážová deka), naznačí pohyb vln... Dědeček poté mezi
kartami vybírá tu, na niž pocítil vzpomínku.

Vybrala a doporučuje TEREZA HŘIBOVÁ / hribova@kjm.cz
Zdroje obrázků a e-shop:

www.planetaher.cz, www.svet-her.cz

Ohlédnutí za Festivalem Krajinou příběhů

PAVLÍNA LIŠOVSKÁ / cdc@kjm.cz

Festival literatury pro děti a mládež v Brně? Ano, v letošním roce se to stalo skutečností a ve dnech 13.–15. března 2025 se konal první ročník Festivalu Krajinou příběhů. Festival si klade za cíl mezigeneračně propojit čtenáře a milovníky literatury pro děti a mládež, (po)ukázat na její pestrost a široké tematické rozpětí i možnosti, jak lze s příběhy pracovat a jak je lze uchopit.

Ve čtvrtek a v pátek dopoledne hostila Knihovna Jiřího Mahena v Brně vždy několik vzdělávacích lekcí pro děti a mládež, které s příběhy velmi rozmanitým způsobem pracovaly – mateřská škola prožila svou lekci o emocích s knihou *Barevná příšerka*, několik tříd prvního stupně ZŠ navštívilo lekci Dobrodružství v Zemi příběhů, jež je inspirovaná sérií knih Chrise Colfera *Země příběhů*. Druhostupňoví žáci se pak seznámili s příběhem *Malého prince* v netradičním spojení s moderními technologiemi a AI.

Odpoledne ve čtvrtek, v pátek i celá sobotní otevírací doba knihovny pak patřily široké veřejnosti, která měla k dispozici velmi pestrý program. Čtvrteční odpoledne zahajoval mezigenerační workshop inspirovaný knihou *Babi: Síla obrazů*, jehož průvodkyní byla sama autorka knihy Martina Trchová. Další část programu byla věnována komiksu a na otázku Jak se dělá komiks? odpovídal renomovaný komiksový kreslíř Nikkarin, jehož komiksy jsou známy mj. i z časopisu *Čtyřlístek* či *Raketa*. Následovalo také vyhlášení Čtenáře roku za Jihomoravský kraj, kterým se stala teprve devítiletá Mia Bejčková z Brna, která si za předcházející rok vypůjčila v knihovně neuvěřitelných 522 dokumentů! Čtvrteční program završil duši hladící koncert již zmíněné Martiny Trchové, která se tentokrát představila v roli písničkářky a zpěvačky a v komorním pojetí představila své křehké, naléhavé i razantní písně, kterými naplnila prostor atria knihovny i přiléhajících ochozů.

Páteční odpolední program otevřela svým energickým, laskavým, moudrým a hlavně kultivovaným povídáním o dobru a zlu v literatuře pro děti a mládež renomovaná spisovatelka Daniela Fischerová, která dokázala publikum „rozeznít“ na základě básně Muzeum starých hodin, pobavit rozhodováním o vině a nevině v pohádce o Karkulce, ale i nechat přemýšlet

o tom, kde je hranice dobra a zla v pohádkách a příbězích. Na toto povídání z úplně jiného literárního kruhu navázal Vojtěch Rabyniuk, literární publicista, který se zaměřil na fenomén manga komiksu a představil nám průřez japonskou komiksovou tvorbou, největšími trendy v tomto žánru i úskalími neznalosti obsahu těchto komiksů při doporučování dětem a mládeži. Vrcholem pátečního večera pak bylo storytellingové vystoupení vypravěče Martina Haka, který si absolutně podmanil dětské i dospělé publikum svým příběhem Na bílé pláni, jenž byl zasazen do prostředí zemí věčného sněhu a ledu, kde vyprávění příběhů je jediným zpestřením jinak stejných dnů.

Sobotní den byl zahájen vyhlášením vítěze pilotního ročníku soutěže Čtenářský (k)rok, což je soutěž vyhlašovaná Klubem dětských knihoven ve SKIP Regionu Velká Morava. Vyhrála Agáta Valihrachová, jedenáctiletá čtenářka z Městské knihovny Kyjov, která během půlročního zapojení se do soutěže udělala „krok“ dlouhý 86,7 cm. Cílem soutěže je totiž měřit krok pomocí zapisováním šířky hřbetů přečtených knih. Poté již následoval výtvarný workshop pro děti a jejich dospělé doprovody, který připravily autorky knihy *Výkladový slovník* – spisovatelka Olga Stehlíková a ilustrátorka Michaela Casková. Tato kniha byla v loňském roce oceněna Zlatou stuhou v kategorii Nakladatelský počín. Workshop s názvem Nevýslovník pak vycházel přímo z knihy a cílem účastníků bylo vytvořit další „stránky“ do knihy, kde by představovali něco, co nemá být lidskou pamětí zapomenuto. K tvoření pak mohli využít mj. zbytky akvarelových maleb, které nebyly použity při vzniku knížky, o to bylo propojení s knihou intenzivnější.

Milovníci příběhů zpracovaných v divadelním pojetí pak mohli navštívit další část programu, kterou formou literárního salónu na základě knihy *Pohádky a Maléhry* připravily Barbora

Seidlová a Nikola Zbytovská z divadla Maléhry. Jejich divadelní mistrovský přednes čteného slova, autorské pohádky s ponaučením, zpěv i zapojení publika do aktivit rozproudily nadšenou atmosféru celé akce ještě více. Celý festival vyvrcholil posledním vystoupením, které patřilo známému brněnskému ilustrátorovi, malíři a laskavému člověku Pavlu Čechovi, který provedl účastníky svou krajinou příběhů a povídal jim, jak sám říkal, o malování, o snech a o životě. Účastníky v průběhu vyprávění dojal příběhem o svém bývalém ateliéru, pobavil je historkami o svém literárním idolu Jaroslavu Foglarovi a zkoumáním jeho propojení s E. T. Setonem, a v neposlední řadě nadchnul všechny přítomné ukázkou svého bloku, kde jeho příběhy a ilustrace získávají první obrisy.

Paralelně s těmito sobotními vystoupeními probíhaly také dva workshopy – první vedla výtvarnice a pedagožka Hana Voříšková, která připravila pro účastníky workshop Šití knih, druhý workshop v podání teoretičky a kritičky současného umění Silvie Šeborové nesl název Hlas lesa a byl inspirován jednak její poslední vydanou stejnojmennou knihou, jednak poutavými obrazy umělkyně Toyen, které účastníci všech generací mohli převést do kreseb akvarelovými pastelkami.

Jsmo moc rádi, že naším partnerem bylo i Knihkupectví Dlouhá punčocha, které po dobu čtvrtku a pátku bylo přítomno i s prodejním stánkem a nabídkou těch nejzajímavějších na literárním trhu dostupných knih pro děti a mládež. Přineslo další „krajiny“, do kterých se mohou čtenáři vydat a začít.

Festival má za sebou první ročník, velmi pozitivní odezvy a my doufáme, že se potkáme s dalšími zajímavými osobnostmi, které nás provedou svými krajinami příběhů i v příštím roce. ●

Festival vznikl za finanční podpory Státního fondu kultury ČR, Statutárního města Brna a Knihovny Jiřího Mahena v Brně. Nad akcí převzala záštitu také Česká sekce IBBY.

Mgr. PAVLÍNA LIŠOVSKÁ je vedoucí Centra dětského čtenářství v KJM v Brně. Zaměřuje se na práci s dětmi a mládeží a metody práce s nimi, podporu dětského čtenářství i metodickou práci s knihovníky a pedagogy a literaturu pro děti a mládež.

Využití nových technologií

Cesta do budoucnosti hybridních knih: Příběh Publi

PAVEL HANOUSEK / obchod@publi.cz

Co kdybychom spojili výhody tištěných knih, e-knih a multimédií v jednu multifunkční platformu? Tenhle nápad stál za vznikem ryze českého systému – Publi. V roce 2014 brněnská firma dala IT hlavy dohromady a společně s Masarykovou Univerzitou vytvořili jedinečný projekt. Od té doby se už Publi značně rozrostlo a dnes ho využívá téměř 20 českých a slovenských univerzit a má více než 20 000 pravidelných čtenářů.

V čem je Publi tak speciální? Dělá ze čtení zážitek. Nejde jen o text – platforma umožňuje do knih vkládat interaktivní prvky a čtenář může s textem snadno pracovat, jeho části zvýrazňovat, třídit či citovat. Samozřejmostí je plná responzibilita, takže se mKnihy přizpůsobí každému zařízení.

mKniha, těší mě

Na Publi najdete texty ve formátu PDF, EPUB, ale i v jednom zcela novém – mKniha. Jedná se o formát elektronických knih, který šel ještě o velký kus dál. Kromě textu a obrázků v mKnihách totiž najdete i videa, audia, 3D objekty, obrázkové vrstvy, interaktivní testy, virtuální prohlídky nebo Google Street View. Čtenář si pak může knihu upravit po svém: změnit druh nebo

velikost písma, barvu pozadí, psát poznámky, zvýrazňovat části textu nebo dělat výtahy a citace, což ocení především studenti. Můžete si je stáhnout přímo do mobilu, tabletu, iPadu... a číst je offline v aplikaci Publi.

Jak vidíte, knihy na platformě nejsou „obyčejné e-knihy“. Díky všem svým funkcím si zasloužily vlastní název – mKnihy. Protože jsou to knihy: Multimediální. Multifunkční. Moderní. A pro každého především Moje.

Jak Publi vzniklo a kde je dnes?

Publi bylo založeno s cílem tvořit modernější interaktivní knihy. Za jeho vznikem stojí tým odborníků na IT, digitalizaci i školství, kteří díky své expertize platformu dále vyvíjeli a zdokonalovali. První interaktivní knihy publikovali v červnu 2014, hned rok nato spatřila světlo světa aplikace, v říjnu 2016 mohli čtenáři otevřít nový formát mKnihy a roku 2020 se platforma osvědčila jako podpora při milované i nenáviděné distanční výuce.

Dnes můžeme platformu Publi využívat mnoha způsoby. Kromě tvorby a vydávání vlastních knih poskytuje Publi prostor pro školy, knihovny, firmy i další instituce. Firma může díky platformě své materiály a data jednoduše zpřístupnit zákazníkům, partnerům i zaměstnancům, a všechny dokumenty tak uchovávat bezpečně šifrované na jednom místě. Školy a knihovny mohou přímo na platformě vytvářet vlastní mKnihy, přidávat interaktivní prvky na pár kliknutí a řídit distribuci materiálů. Většinu mKnih, které vznikají ve spolupráci s našimi klienty, publikujeme ve vlastní e-knihovně. Jako čtenář si na ní můžete vybrat z více než 1000 publikací, z nichž jsou dvě třetiny dostupné zdarma pro všechny.

Jak to celé funguje?

Publi se od tradičních vydavatelství liší tím, že umožňuje autorům (čtete spisovatelům, učitelům, univerzitám, firmám...), aby měli plnou kontrolu nad procesem publikace i knihou samotnou. Autor nahraje své materiály přímo na platformu, kde si může nastavit veškeré parametry: od interaktivních prvků přes cenu mKnihy až po možnost zpřístupnění a distribuce. Publikování je tak oproti běžným vydavatelstvím rychlé, snadné, intuitivní a levnější. Pokud naopak nechce mít klient s publikací žádné starosti, celým procesem ho tým Publi provede a o vše podstatné se postará.

Hotové mKnihy jsou pak čtenářům přístupné jak na samotné platformě Publi, tak ve vlastních e-knihovnách jednotlivých univerzit. Publi spolupracuje s předními českými vysokými školami, jako jsou Karlova, Masarykova či Mendelova univerzita. Školy tak mohou snadno vytvářet a distribuovat digitální učebnice a skripta ve svých e-knihovnách, za jejichž tvorbou i správou stojí vývojářský tým z Publi. Studenti mají učebnice neustále k dispozici a nemusí řešit otevírací dobu školní

Foto: archiv Publi

knihovny. Mohou si tak vypůjčit mKnihu klidně o půlnoci před zkouškou. Systém také umožňuje kontrolu průchodu knihou. Učitelé snadno poznají, kdo učebnici opravdu otevřel, a kdo se u testu nejspíš inspiroval u spolusedícího kolegy. Interaktivní funkce (především audio) také fungují jako skvělý pomocník pro znevýhodněné uživatele. Sečteno, podtrženo: mKnihy zjednodušují a zpříjemňují výuku jak studentům, učitelům, tak celým institucím.

Bezpečnost nad zlato

Ochrana autorských práv a citlivých informací je v dnešní době naprosto klíčová, a proto v Publi nastavili vysoké bezpečnostní standardy. Veškerý obsah na platformě je chráněn šifrováním, které zajišťuje, že se k materiálům dostanou pouze oprávnění uživatelé. Tato opatření se osvědčila například v univerzitních e-knihovnách, kde je třeba chránit nejen autorská práva, ale i přístup ke studijním materiálům. Autoři mohou v centralizovaném systému nastavit čtenářská práva a zároveň mohou monitorovat práci čtenářů s výukovým materiálem. Studenti a akademici tak mohou využívat digitální knihovnu efektivně, aniž by bylo nutné se obávat nežádoucí redistribuce.

A co dál?

Publi umožňuje školám i jednotlivým lektorům tvorbu moderních interaktivních materiálů, autorům vydání jejich vlastního rukopisu za zlomek ceny i úsilí oproti klasickým nakladatelstvím a čtenářům zase multimediální a personalizovaný zážitek. Přestože ušlo Publi od svého založení velký kus cesty, neusíná na vavřínech. Brněnský IT tým každý den kouzlí se svými nulami a jedničkami, aby se platforma i mKnihy neustále posouvaly kupředu. Publi podporuje české autory, navazuje nové spolupráce s univerzitami a pomáhá modernizovat výuku na českých školách. Přidáte se? ●

PaedDr. PAVEL HANOUSEK je majitelem společnosti Code Creator, s.r.o., a provozuje platformu Publi.cz.

Tvorba – list pro literaturu a kritiku

KATEŘINA SPURNÁ
katerina.spurna@nm.cz

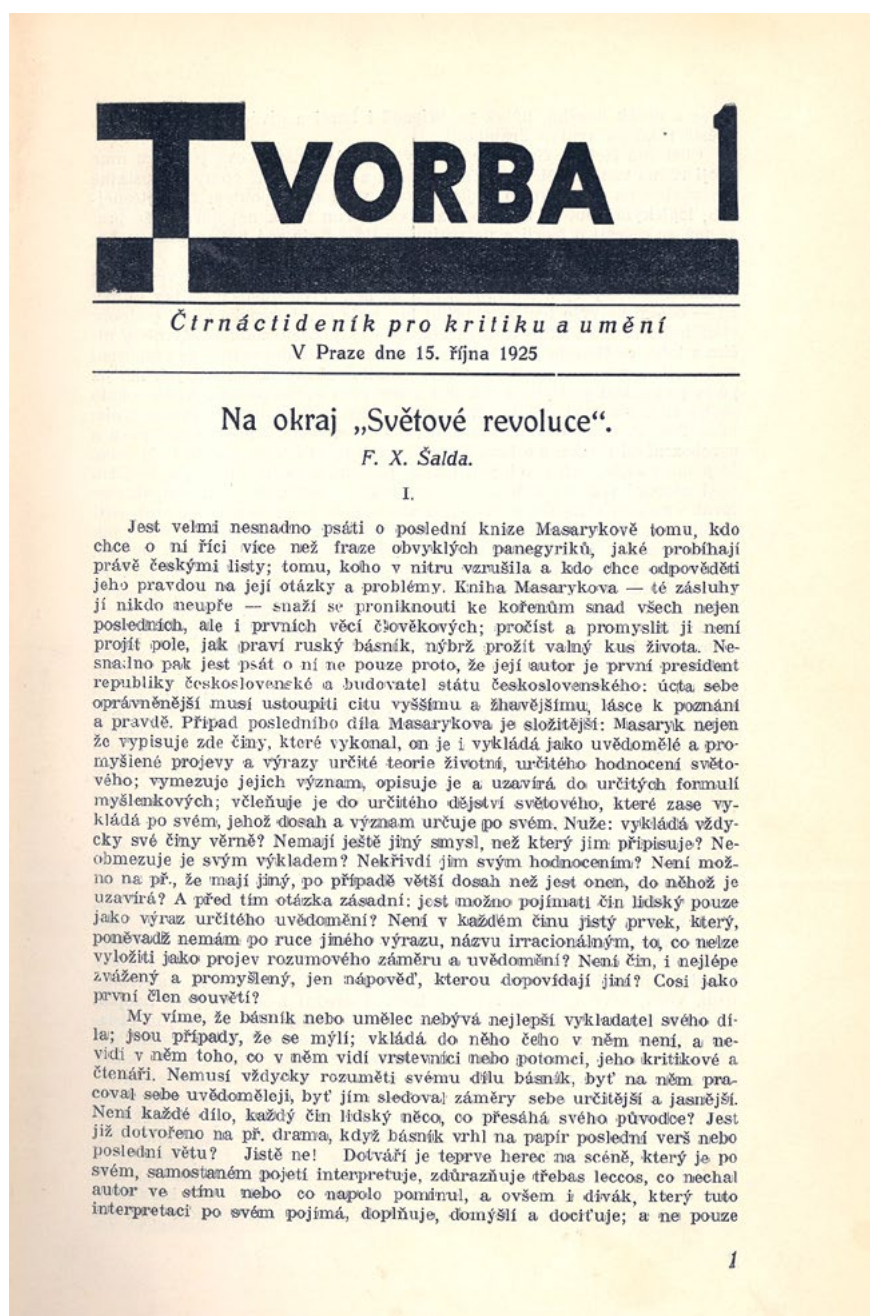
Časopis *Tvorba* založili literární kritik F. X. Šalda (1867–1937) a literární historik Otokar Fischer (1883–1938). První číslo nového levicového periodika, zaměřeného primárně na otázky národní identity a kultury, vyšlo 15. října 1925. Z výrazných autorů tohoto prvního, šaldovského období lze jmenovat např. teoretika umění a překladatele Karla Teigehe (1900–1951) či spisovatele a divadelního kritika Vladislava Vančuru (1891–1942). Autorem karikatur byl výtvarník Adolf Hoffmeister (1902–1973). V červnu 1928 došlo k úřednímu zastavení komunistického tisku v Československu na dobu jednoho měsíce. Šalda začal v této době vydávat *Šaldův zápisník* a následně předal *Tvorbu* levicovým umělcům a redaktorům.

Od roku 1929 se vedení listu ujal novinář a kritik Julius Fučík (1903–1943), který předtím vedl časopis *Kmen* (1927–1928) a působil rovněž v redakční radě *Tvorby*. Po 5. sjezdu Komunistické strany Československa, na němž došlo k rozkolu a k odchodu těch, kteří nesouhlasili se stalinistickou orientací strany (tzv. *Manifest sedmi*, který podepsali J. Hora, H. Malířová, M. Majerová, S. K. Neumann, I. Olbracht, J. Seifert, V. Vančura) se majitelem časopisu *Tvorba* definitivně stává J. Fučík a list se mění v komunistický týdeník, orientovaný důrazně proti tehdejší vládě. První číslo pod Fučíkovým vedením vyšlo 17. července 1929. Na počátku 30. let docházelo vzhledem k tehdejší politické a hospodářské situaci k četným konfiskacím jednotlivých čísel. V tomto období se v *Tvorbě* střídali různí redaktori, např.

historik Závěš Kalandra (1902–1950), spisovatel a novinář Jiří Weil (1900–1959) nebo novinářka a překladatelka Milena Jesenská (1896–1944) a další. Pod vedením marxistického kritika Vladislava Štolla (1902–1981) se časopis radikalizoval a nadále vycházel z kritiky umění z pozice „třídního boje“. Dostával se do sporů s liberálním týdeníkem *Přítomnost* a jeho redaktorem Ferdinandem Peroutkou, ale také s československými úřady, podobně jako příbuzné tiskoviny *Rudé právo* nebo *Haló noviny*.

Pozornost byla věnována aktuálním společenským tématům, ale i vnitřní a mezinárodní politice. V roce 1936 odešli z redakce časopisu z důvodu nesouhlasu s jeho prosovětskou orientací J. Weil, Z. Kalandra a K. Teige. Po Mnichovské dohodě v roce 1938 byla *Tvorba* spolu se zákazem KSČ zastavena.

V roce 1945 byl titul obnoven a svou radikální levicovou orientací, přihlášením se k odkazu Julia Fučíka a ostatně i čísllováním ročníků navázal na *Tvorbu* z let 1929–1938. Po roce 1948 pokračovala

další radikalizace listu, nicméně v únoru 1952 byl list zřejmě z důvodů vnitrostranických bojů uvnitř KSČ opět zastaven, ovšem jen do roku 1957, kdy znovu došlo k jeho obnově. Ani to však nemělo dlouhého trvání, k dalšímu přerušení ve vydávání došlo již v roce 1962, přičemž podobný osud postihl i týdeník ministerstva informací *Kultura*. Oba časopisy byly následně sloučeny do nového listu nazvaného *Kulturní tvorba*. Poslední kapitola *Tvorby* se začala psát v roce 1969, kdy byl titul opět obnoven a znovu se přihlásil k tradici svého předchůdce z let 1929–1938. Jeho orientace byla stále identická, časopis se stal oficiální „tribunou“ normalizace. Po roce 1989

vycházela *Tvorba* pouhé dva roky. Opět se zaměřila na kulturní levice, ale navzdory kompletní změně redakční rady byla definitivně zastavena. ●

MERHAUT, Luboš (ed.) et al. *Lexikon české literatury. Osobnosti, díla, instituce 4. S–Ž, Dodatky k LČL 1–3, A–Ř. Svazek I, S–T*. Praha: Academia, 2008, s. 1057–1065 (heslo *Tvorba*, autoři Michael Špirit a Eva Taxová); OSVALDOVÁ, Barbora a Jana ČEŇKOVÁ. *Česká publicistika mezi světovými válkami*. Praha: Academia, 2017, s. 136–137.

Mgr. KATEŘINA SPURNÁ, Ph.D., působí v oddělení časopisů Knihovny Národního muzea. Věnuje se dějinám periodik, výzkumu slovanských fondů a podílí se na vydávání Spisů Ferdinanda Peroutky.

Osvěta lidu a její pestrá životní dráha

MARTINA OPRŠALOVÁ DAŠKOVÁ
/ m.oprsalova.daskova@muzeumhk.cz

„Co chceme? Chceme osvětu lidu, poněvadž víme, že osvícený a vzdělaný lid si vše, čeho potřebuje, vydobude, vymůže i vynutí sám.“ Tímto citátem z prvního čísla královéhradeckého časopisu *Osvěta lidu* (1896–1941) je řečeno mnohé o původní ideové náplni nového periodika. Jeho zakladatelé si tehdy uvědomovali nutnost založit opoziční platformu zejména ke konzervativnímu katolickému listu *Obnova*.

První léta fungování časopisu byla nicméně velmi strastiplná, plná finančních těžkostí, ale nakonec se zdárně přehoupala k prosperitě.

Mnoho článků se zaměřovalo na regionální a zhusta i klerikální témata, ale záběr časopisu přesto tihnul k politické agendě. Ostatně už od roku 1897 jeho podtitul zněl „Politický týdeník pro severovýchodní Čechy“. Časopis byl nejprve orgánem České strany radikálně pokrokové a poté České strany pokrokové, tj. realistické.

Podstatným rysem listu se stala neustálá změna. Mnohokrát se změnil majitel i vydavatel, podtitul časopisu i jeho periodicitu, tiskař i působíště redakce a její složení. Nejvýraznější postavou se jevil Alois Hajn, jenž ve svých rukou soustředil na několik let více funkcí.

Na přelomu století redakce přesídlila do Pardubic a list se začal více věnovat pardubickým tématům. Současně stále

přinášel informace o královéhradeckém dění, o politice a celozemských tématech. Znovu se změnil podtitul, tentokrát na „Pokrokové noviny pro český severovýchod a východ“.

Nicméně již po vydání prvních dvou „pardubických“ čísel, ve kterých se redaktor Hajn dopustil srovnání Pardubic s Hradcem, „v němž ukázal, jak a v čem jsou pozadu“, nastal konflikt se čtenáři. A zdá se, že určité pobouření následovalo velmi často, „...vždy kdykoli *Osvěta lidu* zavadila svým kritickým pérem o nějaký bolák společenského, mravního, politického nebo komunálního života pardubického“.

Na počátku první světové války se v *Osvěte lidu* začaly objevovat články kritické k válečnému úsilí, s nimiž měla dobová cenzura značné potíže. V roce 1916 činnost periodika zastavilo vojenské velitelství, které shledalo jeho další působení nepřijatelným.

Po znovuoobnovení časopisu v roce 1919 a přesídlení redakce do Hradce Králové se *Osvěta lidu* stala orgánem Československé národní demokracie, což deklarovala i podtitulem. V tom byla zajedno i s politickou reprezentací města, zejména se starostou Františkem Ulrichem. Jedním z hlavních témat, kterými se časopis tehdy zabýval, bylo sloučení okolních obcí v rámci tzv. Velkého Hradce. Vydávala se také speciální čísla, věnující se konkrétním obcím královéhradeckého kraje. V turbulentních třicátých letech se měnilo politické zaměření časopisu, v roce 1939 přijal v závislosti na politickém dění podtitul „Orgán Národního souručenství“. Nějakou dobu časopis ještě odolával těžkým časům v podobě druhé světové války, ale v roce 1941 dospěl k zániku. ●

NYČ, Václav. *Periodikum Osvěta lidu z let 1896–1941 v dobovém kontextu*. Hradec Králové: FF UHK, 2015. 84 s.

HAJN, Alois. *Život novinářův: 1894–1930: výběr článků, feuilletonů, řečí a projevů. I*. Praha: Svaz národního osvobození, 1930. 307 s.

Mgr. MARTINA OPRŠALOVÁ DAŠKOVÁ, odborná knihovnice a kurátorka sbírek starých tisků Muzea východních Čech v Hradci Králové.

Jak lidi zaujmout?

LIBUŠE VONTOROVÁ / l.vontorova@seznam.cz

Pracovala jsem v knihovně městyse Besednice; sídlí v okrese Český Krumlov a má cca 840 obyvatel. Zaujmout lidi v malé obci není vždycky úplně jednoduché. Zkoušela jsem kdeco, někdy se to nepovedlo, ale nakonec jsem cíle dosáhla.

Historik Jan Šimánek v knihovně v Besednici

Foto: L. Vontorová

Nejdříve mě napadlo, že by mohla být zajímavá historie nejstarších domů či statků v obci... Většinou nesly jména po původních majitelích. Znáte to – „to je Ježkův statek, ale už tam bydlí někdo jiný“, ale přesto se stále říká Ježkův statek. Nebo dům u Nováků, tam se dělaly dračky, každý věděl, kde to bylo a je. Také hospoda byla v každé obci, větší či menší, třeba i několik. Rovněž měly svou historii. Bohužel jsem nepřiměla vlastníky (většinou starousedlíky) k tomu, aby si udělali čas a povyprávěli své příběhy. Měli i staré fotografie, které by se daly promítat. Bylo by to určitě velmi zajímavé, přizvat třeba i kronikáře a nahlédnout o nějaký ten rok zpět. No, nevyšlo to. A tak jsem to zkoušela jinak.

Poptávala jsem se čtenářů a ty více zajímaly pověsti, lidové zvyky, zábavy a tradice. Tak jsem šla na konzultaci do Jihočeské vědecké knihovny v Českých Budějovicích a dostala tip. Oslovila jsem Jana Šimánka, administrátora Jihočeské univerzity a historika, který si oblíbil historii Doudlebska. Tato národopisná oblast se rozprostírá mezi Českými Budějovicemi

a Českým Krumlovem (Borovany, Trhové Sviny, Velešín, Besednice, Kaplice), takže se týká i nás. A to bylo to pravé!

Pan Šimánek posbíral a nahrával po celé oblasti od pamětníků zvyky, slavnosti a pověsti a sepsal je v knize *Doudlebsko od jara do zimy*. Měli jsme vždy dvakrát do roka besedu a pokračovali několik let. Zvyky, tradice, obyčej se tak oživovaly a připomínaly i v konkrétních ročních obdobích. Lidi to bavilo, chodili, zapojovali se a mnohokrát sami doplňovali vlastními poznatky a zkušenostmi. V knihovně už nepracuji, ale jsem ráda, že se v této tradici pokračuje. Myslím, že tradiční minulá lidová kultura obohacuje i tu současnou. Mimochodem Jan Šimánek vydal i další knihy týkající se této tematiky, například o dřívějším stravování (*Doudlebsko v kuchyni a u stolu*), o písmácích (*Putování Doudlebskem za jeho písmáky*), dění na farnostech a v kostelích apod. I na těchto přednáškách je vždy plno. Myslím, že takové regionální historiky najde každý kraj – a lidi to opravdu zajímá a baví.

A moc se „chytlo“ i další téma: krajinná historie. Měli jsme vždy roční besedování o okolní krajině – u nás to znamená o Novohradských horách od západu k východu, od severu na jih. Oslovila jsem tedy historika a kronikáře Jiřího Cukra ze Státního oblastního archivu v Českých Budějovicích, který se rád toulal po jihočeském kraji a také své poznatky publikoval. Jeho knihy (*Novohradské hory*, *Netradiční turistické cíle Českobudějovicka*, *Procházka po jihočeských hradech a jejich zříceninách*, *To nejlepší z Blanského lesa*) jsem zakoupila do knihovny – a už to bylo. Zaujal čtenáře i ostatní místní obyvatele zajímavým vyprávěním o bývalých tvrzích, hradech a dalších zajímavých místech v okolí.

Takže popřemýšlet, poradit se (třeba s metodicky nadřazenou knihovnou), sehnat lidi, kteří to umějí – a úspěch je – když ne zaručen, tak velmi pravděpodobný! ●

LIBUŠE VONTOROVÁ pracovala 20 let na úřadu městyse Besednice a současně se věnovala knihovně, kterou zrenovovala a vybudovala z ní komunitní centrum obce. Rubriku řídí ZLATA HLOUŠKOVÁ.

Česká knihovna a české knihy v Paříži

JIŘÍ HNILICA / hnilic.art@gmail.com

Nová knihovna Českého centra v Paříži otevřela po rekonstrukci v roce 2021. Na tomto místě chci bilancovat poslední roky její činnosti a ukázat na směr úvah, jež mne inspirovaly obecně v koncipování místa knihy a literatury v dramaturgii Českého centra, které jsem mezi lety 2018–2024 vedl.

Knihovny v zahraničí bývají často spojeny s krajany. Platí to i v případě Paříže, kde se navíc České centrum nachází na historické adrese 18 rue Bonaparte. Od roku 1916 tu měla své sídlo Československá národní rada, jak připomíná pamětní deska na budově. Československý stát objekt zakoupil v roce 1937, český konzulát a zmiňovaný kulturní institut zde sídlí dodnes. Jde tedy o výjimečné místo paměti a jeho dědictví (a rozvoj) patří k důležitým přidaným hodnotám instituce. Krajanský prvek je přítomný v působení sobotní České školy bez hranic, ale například i v tom, že na dvoře je dnes umístěna skříňka, která nabízí příležitost k recyklaci knih v češtině. Návštěvníci si vyměňují tituly, o něž knihovna nemůže mít z kapacitních a koncepčních důvodů zájem či jimi již disponuje.

Mise Českých center, jež jsou sítí 26 poboček po světě, však na krajany necílí primárně. Prezентuje současnou českou kulturu zahraničnímu publiku, které neumí ve většině případů česky. Velmi důležitá je v jejich aktivitách podpora překladu a obecně vydavatelské činnosti. (Pro překlady dětské knihy z češtiny je ve Francii klíčové nakladatelství Memo.) Kniha v tomto kontextu už není jen text, ale i kulturní dědictví a most mezi národy či obchodní artikl. Z tohoto důvodu České centrum provozovalo knihkupectví, pořádalo tradiční zářijové knižní burzy, iniciovalo kampaně na podporu renomé české literatury. V současném světě pak knihovna Českého centra nemůže plnit pouze roli shromažďovatele informací, ale musí se stát kulturním prostorem otevřeným všem.

V Paříži byla v Českém centru knihovna otevřena již v roce 1997. Její původní design byl v těžkém, masivním stylu s dřevěným nábytkem a studijní atmosférou. Po dvaceti letech již nebyla v dobrém stavu a potřebovala renovaci. V té době obsahovala více než 10 000 titulů, včetně dlouhých řad shodných vydání Boženy Němcové, Aloise Jiráska, Karla Čapka. Velmi malé místo připadalo na současnou literaturu.

Knihovna byla transformována s cílem oživit prostor a vdechnout jí nový, vstřícnější charakter. Návrhy vzešly od výtvarníků kolem Divadla bratří Formanů (především A. a J. Sodomkovi).

Renovace se soustředila na zachování původních materiálů a na zlepšení estetiky i funkčnosti. Prostor byl rozdělen na tři části: centrální část pro čtení, dětskou literaturu, ozdobenou dřevorezby od Terezy Komárkové. Dále byla instalována dvě pódia. Jedno pro literární setkání a druhé pro snadnou přeměnu na divadelní scénu. Díky novému uspořádání prostor je nyní knihovna schopna hostit pestré kulturní akce. Kromě pravidelných literárních čtení a kurzů češtiny tu probíhají výstavy, scénická čtení i divadelní představení. V roce 2021 knihovna otevřela výstavou unikátních kreseb Milana Kundery, následovaly expozice věnované českým překladům francouzské poezie (Appolinaire, Verlaine, Villon, Valéry, Baudelaire). V roce 2023 se uskutečnily tři výstavy současných českých ilustrátorů a ilustrátorek (Rutová, Trakal, Zemanová, Plachý, Valoušek a Kukovičová). Místo ale patří i komiksu (Pavel Čech, Vojtěch Mašek). V současnosti zde probíhá výstava českého kresleného vtipu.

Kulturní program knihovny zahrnuje i literární akce. Četli tu spisovatelé jako Topol, Horáková, Mornštajnová a básníci Hruška, Fridrich, Sojka, Riedelbauchová a další. Knihovna rovněž hostí scénická čtení textů, mj. Bohumila Hrabala.

Za velmi důležité považuji, že v knihovně vznikla malá divadelní scéna přezdívaná „Bibliotéatr“, rozvíjející především loutkové divadlo. V květnu 2025 bude v rámci pařížského Bienále loutkařských umění hostit českou inscenaci.

Knižní fond je tvořen čtyřmi hlavními okruhy. První zahrnuje českou literaturu (prózu i poezii) druhé poloviny 20. století a současnost. Druhá oblast se zaměřuje na překlady z češtiny do francouzštiny. Sbírka překladů se stále rozšiřuje a dnes

obsahuje asi jednu třetinu všech knih přeložených do francouzštiny. Třetí oblastí je paměťový fond, který tematizuje český exil a samizdat. Tento fond obsahuje téměř kompletní edice Konfrontace, Index, Revue K a další. Čtvrtou a poslední oblastí jsou knihy o umění. Katalog knihovny je dostupný na webových stránkách <https://paris.czechcentres.cz/knihovna>.

Díky nové knihovně v Českém centru v Paříži byla vytvořena unikátní platforma pro prezentaci české kultury. Knihovna je nejen místem pro čtení, ale i pro kreativní a kulturní setkávání. Je důkazem, že kniha má i dnes svůj význam v kulturně-diplomatickém působení v zahraničí.

Otevřenou otázkou zůstává, zda se její dynamika udrží i v následujících letech. Patří aktivní podpora knižní kultury do strategie české kulturní diplomacie? Soustředí budoucí ředitelé pozornost spíše na tvorbu sebestačujícího úředního materiálu či budou živit iluzi tzv. kulturního managementu? Nebo budou knize i nadále věřit? ●

Doc. PhDr. JIŘÍ HNILICA, PhD., vedl v letech 2018–2024 České centrum v Paříži. Roku 2023 obdržel vyznamenání za významný přínos k rozvoji česko-francouzských vztahů a francouzské kultury, insigne rytíře Řádu akademických palem. Na Univerzitě Karlově přednáší dějiny krajiny, věnuje se popularizaci a publicistické činnosti.

Medailonky nadějných

Představy měnící se v realitu

PAVLÍNA LENGHARTOVÁ / pavli2000@seznam.cz

Anežka Plívová pracuje od roku 2020 v Místní lidové knihovně Libštát. Získala ocenění MARK za rok 2024 za Liberecký kraj. Nominována byla za realizaci projektu Barevná knihovna pro děti, inovativní a inspirativní přístup a komunitní propojení Libštátu.

Co vás přivedlo ke knihovnictví a do knihovny v Libštátu?

Vztah ke knihovně v Libštátu jsem si vytvořila už v dětství, kdy jsem tam pravidelně chodila se sestřenicí. Začínaly jsme

půjčováním knih, ale postupně se z návštěv stala naše páteční tradice. Díky tomu jsme se také seznámily s panem knihovníkem, kterému jsme rády pomáhaly. Dokonce jsme snily o tom, že bychom tam jednou mohly mít brigádu, ale to se nakonec nikdy neuskutečnilo.

S postupem času se naše zájmy změnily – šly jsme na střední a následně na vysokou školu. Na knihovnu jsme trochu zapomněly. V roce 2019 jsem se ale dozvěděla, že pan starosta hledá někoho, kdo by převzal péči o knihovnu a vnesl do ní nový život. Bylo to, jako kdyby se mi splnil dětský sen. Sešla jsem se s panem starostou a zjistili jsme, že naše představy o fungování knihovny se shodují. Od roku 2020 mi tak byla správa knihovny svěřena.

Váš projekt Barevná knihovna pro děti měl velký úspěch. Jednalo se o váš první větší projekt? Co bylo nejnáročnější, a co vás naopak nejvíce potěšilo?

Největším krokem bylo samotné převzetí knihovny. Nacházela se ve stavu, kdy připomínala spíš sklad – zastaralý knižní fond, knihy seřazené pouze abecedně, bez rozdělení podle žánrů. Prvním úkolem bylo fond protřídit, knihy přeorganizovat, všechny označit štítky a rozdělit podle žánrů. Díky získané dotaci jsme mohli zavést moderní knihovní systém, do kterého jsme knihy nahráli, a začít tak registrovat čtenáře. Postupně jsme knihovnu dostali do současného stavu. I když jsme regály přestavěli a prostor zmodernizovali, chyběl tam dětský koutek, což působilo ponuře. Z toho vznikla myšlenka projektu Barevná knihovna, která měla přinést útulné a hravé místo pro děti.

Mám spoustu nápadů, ale nejnáročnější pro mě bývá jejich realizace – konkrétně poskládat si jasný plán a rozhodnout, na co se zaměřit. Nejtěžší bylo vybrat jeden konkrétní záměr, zjednodušit ho, osekát další myšlenky a vytvořit smysluplný projekt s jasně definovaným cílem. Když jsem zvládla sepsat žádost o podporu a sehnala potřebné dokumenty od zřizovatele, samotná realizace už proběhla hladce, přesně podle plánu. To mě na celém procesu nejvíce potěšilo – vidět, jak se naše představa mění v realitu.

Plánujete nějaké další projekty do budoucna? Pokud ano, máte představu, jak byste je chtěla uchopit a přizpůsobit své komunitě?

Jak už jsem zmínila, mám spoustu nápadů, které mi víří hlavou, ale samotná realizace bývá složitější. V knihovně nyní pracujeme ve dvou, což se ukázalo jako nutnost. Původně jsem ji měla mít na starosti sama, ale brzy jsme zjistili, že pro zajištění jejího současného fungování je potřeba více lidí. I tak je pro nás někdy náročné realizovat další projekty nad rámec běžného provozu.

Chci se zaměřit na prohloubení spolupráce s mateřskou školou, základní školou a domem s pečovatelskou službou. Mojí prioritou je vytvořit pravidelné aktivity především se zmiňovanými školami.

Mým dalším cílem je dostat knihovnu více „ven“ – zapojit ji do dění ve městě. To se samozřejmě odvíjí od aktuálních událostí v Libštátě. Například letos by mělo vzniknout nové hřiště, což bych chtěla využít k pořádání venkovních programů.

Jaký je podle vás v dnešní době hlavní význam knihoven menších obcí a jakým výzvám tyto knihovny čelí?

V dnešní době vnímám knihovnu jako prostor, který nabízí oživení života z jiného úhlu pohledu. Zatímco různé zábavy, poutě a podobné akce jsou zaměřené na okamžité prožitky, knihovna je spíše místem, které uchovává a přináší kulturní hodnoty i do menších obcí. Je to klidné a pohodové místo pro všechny generace, kde by si každý měl najít to své – od nejmenších po nejstarší.

Jednou z největších výzev je, že malé knihovny, jako je ta naše, fungují s minimem zaměstnanců. Obvykle jsme na vše jen dva lidé s malým úvazkem. Naše knihovna je otevřena jen v pátek odpoledne, což stačí pokrýt především běžný provoz – registraci čtenářů, půjčování a vracení knih, nahrávání nových titulů do systému a zařazování knih zpět do regálů. Vše, co dělá knihovnu skutečně výjimečnou, však děláme ve svém volném čase. I přesto je pro nás prioritou udržovat knihovnu jako místo, kde se lidé cítí dobře a kam se rádi vrací.

Můžete říct, jak vypadá váš den (či týden) v knihovně? Je něco, co byste chtěla v budoucnu změnit? Jakým směrem chcete knihovnu vést?

Páteční provozní dny v knihovně věnujeme běžným úkolům, jako je zařazování knih, registrace čtenářů nebo správa knižního fondu. To nejdůležitější a nejzajímavější se však odehrává mimo tyto dny.

Momentálně jsem doma s dětmi, což mi umožňuje pracovat na rodičovské dovolené. Této možnosti si velmi cením, protože práce v knihovně je pro mě zároveň způsobem, jak si odpočinout a najít psychickou rovnováhu. Mateřství je pro mě ale stále prioritou, a tak se oba světy často prolínají. Když jsou děti nemocné nebo je doma náročné období, odrazí se to i na knihovně – v takových chvílích tam jednoduše nic nového nevzniká. Je to balancování mezi mateřstvím a prací, ale oba tyto světy mě naplňují. Mým cílem je, aby knihovna nebyla jen místem, kam si lidé přijdou půjčit knihu, ale také prostorem, který obohacuje život v obci a přináší kulturní a vzdělávací hodnoty. ●

Bc. PAVLÍNA LENGHARTOVÁ, studentka Ústavu informačních studií a knihovnictví Filozofické fakulty Univerzity Karlovy.

Proč jsme to neudělali nové?

Využití principu upcyclace při rekonstrukci Středočeské knihovny

ROMAN HÁJEK / roman.hajek@stredoceskaknihovna.cz

Udržitelnost je v knihovnách často skloňovaná v souvislosti se službami nebo doprovodným programem. Příklad nedávné proměny interiérů Středočeské vědecké knihovny v Kladně ukazuje, jak se s ní dá pracovat při rekonstrukci nebo výstavbě knihovny.

Nejprve několik vstupních parametrů: Středočeská knihovna v Kladně v historickém secesním domě z roku 1909, který byl postaven původně jako administrativní budova pro okresní samosprávu, a z hlediska prostor přístupných pro veřejnost je se svými 810 m² druhou nejmenší krajskou knihovnou v Česku.

Prostoru je tedy v knihovně méně, než kolik by pro plnohodnotný rozvoj služeb i doprovodných aktivit potřebovala.

Potřeby

Abychom dokázali požadavky veřejnosti i knihovníků aspoň zčásti naplnit, potřebovali jsme udělat několik funkčních změn:

- vyčlenit samostatné prostory pro vzdělávací a další doprovodné akce;
- vymezit zóny s různými režimy fungování (tichá zóna, konverzační zóna, zóna pro rodiče s dětmi);
- posílit pobytovou funkci knihovny;
- zvýšit flexibilitu a možnosti multifunkčního využití jednotlivých prostor;
- zlepšit návaznosti služeb z pohledu uživatele;
- zatraktivnit volný výběr.

A to všechno za pochodu a ideálně za co nejnížší náklady. Zároveň jsme k rekonstrukci přistoupili jako k dílčímu kroku v rámci komplexnějšího procesu. Vzhledem ke stavu naší hlavní budovy víme, že dříve či později bude vyžadovat větší investice, v rámci kterých je možné uvažovat o výraznějších zásazích. Čekat, než se k této koncepční a důkladně promyšlené přestavbě dostaneme, by ale znamenalo několik dalších let stagnace. Dílčí změna nám přišla lepší než žádná změna, byť tato cesta měla řadu konsekvencí. Podstatné nicméně je, že v zadání pro stávající úpravy byla silně přítomná myšlenka dočasnosti a důraz na flexibilitu tak, aby prostory bylo případně možné znovu snadno předělat.

Foto: Simona Horáková

Foto: Simona Horáková

Čistota, jednoduchost, syrovost

Ke spolupráci jsme přizvali architekty z pražského Ateliéru Emil vedeného Janem Žalským, za nímž stojí řada oceňovaných realizací (mj. pardubické sídlo firmy Elklima, nominované na prestižní Mies van der Rohe Award). Na začátku byla rámcová představa o tom, kam chceme knihovnu posunout; plánování a realizace byly nicméně rozdělené do tří, do určité míry na sobě nezávislých samostatných etap.

Tou první byla proměna místnosti v přízemí knihovny, kde se původně nacházel pult pro návrat knih a galerie. Naším přáním bylo dostat na poměrně omezenou plochu něco přes 50 běžných metrů regálů tak, aby mohl prostor sloužit také pro výdej knih objednaných po internetu. Dosud totiž návštěvník, který přišel vrátit knížky a vyzvednout si objednávky, musel v knihovně na dvě místa – vracel v přízemí, půjčoval si v patře.

Architekti nakonec zvolili velmi elegantní řešení nízkých regálů po celém obvodu místnosti, které umně spojilo výdej knih se stávající galerií. Návštěvníci se nově zcela přirozeně dostávají do kontaktu s vystavenými díly. Nové regály jsou maximálně jednoduché, konstrukčně jde o kombinaci běžných latí a překližky, odkazující k dílu slavného italského designéra Enza Mariho, a z pohledu knihovny je jejich nespornou výhodou snadná opravitelnost. Pravda, pro některé návštěvníky je řešení poměrně nezvyklé (některým připomíná police na zavařovačky), do secesního kontextu ale velmi dobře zapadá a zároveň do něj vnáší jistou svěžest. A knihovna díky němu získala funkční prostor pro „rychlé odbavení“ uživatelů v části, která je bezbariérově přístupná (do patra výtah zatím nemáme).

V podobném duchu byla vedena i další etapa proměny někdejší čítárny časopisů. Největší, reprezentativní prostor knihovny byl dosud vyčleněn pro studium časopisů, čím dál

častěji jej ale zaplňoval doprovodný program, což přinášelo mnohé provozní komplikace. Rozhodli jsme se proto přeměnit jej na multifunkční sál. Během rekonstrukce jsme se vrátili k původní logice výmalby, doplnili zastínění, moderní promítací technologie. A v rámci požadavku na flexibilitu a odlehčenost doplnili skládací stoly a židle, které se v případě potřeby dají schovat do upravené elevace.

Nevyhazovat, upcyklovat

Poslední etapu představovala proměna volného výběru. V tomto případě bylo hlavním požadavkem z naší strany doplnění různých typů pobytových míst a vytvoření nové čítárny časopisů. S ohledem na naše zadání i požadavek na cenově rozumné řešení přišli architekti se silným, v českém (a tím spíš v knihovnickém) kontextu unikátním konceptem. Namísto nového interiérového vybavení navrhli přemístění a úpravu velké části stávajícího regálového mobiliáře, jeho obohacení, zlepšení jeho kvality a funkce – či pokud bychom se chtěli držet odbornější terminologie, jeho upcyclaci.

Regály rozestavěné po obvodu trojice místností se přesunuly do jedné, jejich uspořádání drží pravidelný rytmus navazující na rozmístění oken, v rovině materiálů doplnila tmavou dýhu světlá překližka, na zadní straně regálů vznikl nový systém pro atraktivní prezentaci fondu. Zásah je zcela přiznaný, včetně různých nedotažeností či nepravidelností, které prostoru dodávají lidský rozměr. U oken mezi regály vzniklo několik poměrně komfortních individuálních pracovních míst, a až se podaří dořešit orientační systém, měl by být volný výběr pro uživatele přehlednější. Jistě, regály svou výškou neodpovídají doporučením – jenže to neodpovídaly

ani před změnou a aspekt udržitelnosti (nebo chcete-li nízké ekologické stopy) byl pro nás směrodatnější.

Ještě o něco krystaličtěji se princip upcyclace projevil u nového způsobu prezentace časopisů. Doplněním jednoduchého prezentačního systému (dvířka s rastrovými záložkami) vznikl funkční celek, který dodává místnosti nový, modernější výraz. Při rekonstrukci se důsledně pracovalo s přírodními materiály (masivní dřevo, překližka) v kombinaci s ocelí, podstatná je i barevná uměřenost, která pomáhá zviditelnit to nejpodstatnější – knihy a historickou architekturu domu.

Díky koncentraci volného výběru se nám podařilo uvolnit dvě menší místnosti – v jedné postupně vzniká prostor pro práci s rodiči a jejich dětmi (zatím mu říkáme dětská čítárna; ve skutečnosti je ale stejnou měrou i pro dospělé, protože systematickou práci s dětským čtenářem přenecháváme kolegům z městské knihovny), v druhé jsme opět podle návrhu Ateliéru Emil vytvořili tichou studovnu s pěti studijními místy, v nichž pocit soukromí podporuje využití drátoskla.

Podobný přístup je samozřejmě vhodný jen pro určité situace. Pravdou je, že cesta upcyclace zvláště u knihoven v historických objektech umožňuje zachovat starší vývojové vrstvy a přitom držet krok s neustále se měnícími potřebami i „dobovou estetickou normou“. A zajímavá může být i úspora na materiálu. V případě Středočeské knihovny vyšla rekonstrukce nějakých 750 m² prostor s výmalbami (a seškrábáním desítek vrstev starých nátěrů), renovací parket, částečně novým mobiliářem, částečně upcyklovaným mobiliářem, kompletně novou elektroinstalací a technickým vybavením sálu, včetně studií a potřebné projektové dokumentace, na cca šest milionů korun. ●

Foto: Simona Horáková

Vyjádření Metodického centra pro výstavbu a rekonstrukci knihoven

Knihovny často čelí finančním omezením a nejistému časovému horizontu pro získání nových prostor. Místo čekání na ideální podmínky je možné využít upcyclaci, tedy kreativní přetváření prostoru a znovuvyužití stávajícího mobiliáře a materiálů. Tento přístup umožňuje modernizovat interiér s minimálními náklady, ale maximálním efektem. Skvělým příkladem je Středočeská knihovna v Kladně, kde se podařilo efektivně renovovat prostory i při omezeném rozpočtu a prostorových možnostech.

Upcyclace je běžnou praxí v zahraničí: například pobočka Biblo Tøyen knihovny Deichman Bjørvika v Oslu, univerzitní knihovna ve Stavangeru či místní knihovna v norském Haramu, veřejná knihovna Verrières-le-Buisson nedaleko Paříže, Městská knihovna Hubland ve Würzburgu, komunitní projekt Knihovny pod širým nebem v německém Magdeburgu nebo projekty Aat Vose v holandských knihovnách.

Udržitelnost při výstavbě a rekonstrukci knihoven je klíčovým tématem, kterému se věnuje i sekce Library Buildings and Equipment mezinárodní organizace IFLA. Tuto problematiku detailně zpracovala ve své publikaci *New Libraries in Old Buildings: Creative Reuse*, kde se zaměřuje na inovativní způsoby využití stávajících prostor a konverzí různých objektů na knihovny.

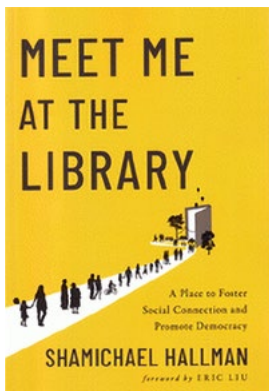
Pět důvodů, proč upcyclace v knihovnách dává smysl:

- šetří rozpočet – namísto drahých rekonstrukcí lze využít dostupné materiály a vybavení;
- umožňuje rychlou proměnu;
- podporuje udržitelnost, snižuje odpad a dává nový život starým věcem;
- přizpůsobuje prostor aktuálním trendům a potřebám uživatelů bez nutnosti velkých investic;
- vytváří inspirativní prostředí.

LENKA DOSTÁLOVÁ / lenka.dostalova@mzk.cz

ROMAN HÁJEK je ředitelem Středočeské knihovny v Kladně a předsedou redakční rady *Čtenáře*.

Zajímavé zahraniční novinky

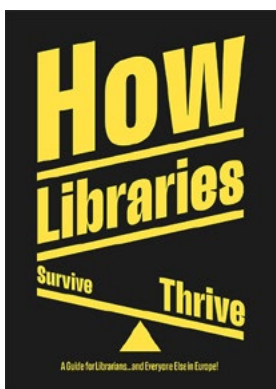
HALLMAN, Shamichael
**Meet me at the library:
 a place to foster social
 connection and promote
 democracy**

Washington: Island Press, 2024.
 xxiii, 180 s.

Žijeme v době, která lidi rozděljuje. Většinou se setkáváme s lidmi, kteří sdílejí naše myšlenky a zájmy, ale nemáme

možnost přijít do kontaktu s lidmi z jiné socioekonomické skupiny. Navíc lidé jsou v Americe často izolovaní a osamocení, což má dopady na duševní i fyzické zdraví. Podle autora knihy S. Hallmana může být veřejná knihovna největší nadějí na překonání těchto propastí. Může vytvářet silné komunity podporující inkluzi, sociální soudržnost a zároveň prosazovat ideály zdravé demokracie. Knihovny se dnes stávají důležitými institucemi v občanské společnosti.

Autor čerpá ze svých životních zkušeností, z působení ve veřejné knihovně v Memphisu, z výzkumů a rozhovorů a snaží se zdůraznit roli knihovny ve společnosti, její hodnoty a potenciál. Současně kniha slouží k inspiraci, a to všem knihovníkům a knihovním profesionálům, kteří se chtějí dozvědět, jak jiné knihovny slouží své komunitě. Mnoho lidí si totiž neuvědomuje, co vše knihovny dělají, s kým spolupracují a co nabízejí. Tato kniha je toho důkazem.

**How libraries survive/thrive:
 a guide for librarians and
 everyone else in Europe!**

Amsterdam: European Cultural
 Foundation, 2024. 191 s.

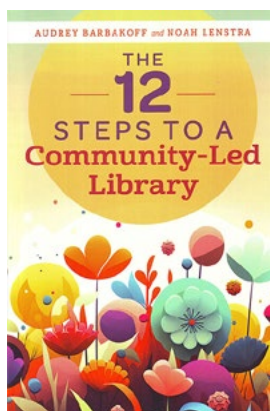
Dostupné také [zde](#):

Sbírka rozhovorů, esejů, případových studií, příběhů, ale i básní od autorů zapojených do každoročně pořádaného programu *The Europe challenge*. Jedná se o program, který sdružuje knihovny a komunity napříč Evropou a řeší problémy jako

sociální izolace, nerovnost, dezinformace nebo klimatické změny. Za pomoci *European Cultural Foundations* podporuje program evropské knihovny, které spolupracují na posílení demokracie a sociální a environmentální pohody.

Knihovna jako místo podporující demokracii, knihovna jako bezpečné a veřejné místo, knihovna podporující životní prostředí, knihovna podporující inkluzi a místní komunity, knihovna jako lék na duševní zdraví a osobní pohodu – to vše jsou témata, kterými publikace čtenáře provází. Setkat se lze s příspěvky od knihovní architektky Francine Houbenové, klimatické aktivistky Mikaely Loachové či sociologa Erica Klinenberga. Součástí jsou i tipy vycházející z případových studií, které poslouží hlavně knihovníkům, i když je kniha určena všem.

**BARBAKOFF, Audrey
 a Noah LENSTRA**
**The 12 steps to
 a community-led library**

Chicago: ALA Editions, 2024.
 xiv, 201 s.

Spravedlnost, rozmanitost, začlenění a sociální spravedlnost jsou hodnoty, které jsou základem pro každou komunitní knihovnu (Community-Led Library). Veřejná knihovna je

srdцем své komunity a komunita je srdcem knihovny – avšak pouze tehdy, když se každý člověk cítí vítaný a zastoupený. Vydavatelství ALA Editions přichází s praktickým průvodcem, který má pomoci knihovnám se transformovat tak, aby efektivně sloužily své komunitě.

Klíčovým je pro knihu dvanáctistupňový model, CoLaB (Community-Led Capacity-Building) Model, rozdělený do tří fází: inspirační změna, transformační změna a provozní změna. Model vzešel z disertační práce Audrey Barbakoffové, která se v ní zabývala integrací hodnot komunitních knihoven do knihoven veřejných, a to prostřednictvím komunitního plánování (Community-Led Planning). Model lze využít v knihovnách různé velikosti, s různým rozpočtem a v jakémkoli typu komunity. Ukazuje vhodné strategie, možná úskalí, poučení z případových studií, ale i vhodné nástroje a hodnocení pokroku. ●

Tituly jsou dostupné v Knihovně knihovnické literatury Národní knihovny ČR, v databázi knihovnické literatury KKL:

<https://aleph.nkp.cz/cze/kkl>.

Připravila:

BARBORA PROCHÁZKOVÁ / barbora.prochazkova@nkp.cz

Mezinárodní program advokacie knihoven IFLA

Významnou rolí knihoven v současné společnosti je demokraticky zajistit práva všech cílových skupin na rovný přístup. Ústřední rolí pak je zajistit přístup k informacím, zapojit co nejširší veřejnost do svých služeb a zpřístupnit znalosti v celosvětovém měřítku. Jeden z nejúčinnějších způsobů, jak toho dosáhnout, je advokacie. Termín pochází ze slovesa „obhajovat“, argumentovat ve prospěch věci, hájit svoji pozici obvykle s politickým tlakem. Veřejné knihovny se snaží v legislativní sféře umocnit diskuse o cenzuře, zajistit přístup k informacím a respektovat autorská práva. Cílem profesních knihovnických sdružení je zajistit obhajobu knihoven a knihovnické profese. Vizí mezinárodní organizace knihovnických asociací a institucí IFLA je vytvoření silného a sjednoceného světa knihovnictví, posilování gramotných, informovaných a participativních společností. V poslední době se v rámci své strategické snahy o propagaci knihoven připojila k agendě OSN 2030 pro udržitelný rozvoj. Role IFLA v globální hegemonii ekonomické, sociální, kulturní a politické je velmi důležitá, je považována za „globální hlas knihoven“. IFLA se dlouhodobě snaží minimalizovat rozdílné přístupy k bohatým a chudým zemím s ohledem na svůj Mezinárodní program advokacie. Od roku 2020 proces nazvaný Globální vize IFLA strukturoval nový způsob řízení, kdy není možné mít více než dva zástupce ze stejné země ve stejné regionální divizi. Nicméně toto rozhodnutí samo o sobě nebrání tomu, aby určité sekce měly převahu pouze jednoho regionu, nejčastější případ je Evropa. Blíží se 100. výročí IFLA a její budoucnost bude závislá na aktivitě jejích členů. Obhajoba knihoven přesahuje hranice a musí být chápána jako příležitost a povinnost pro všechny knihovníky.

IFLA Journal – Volume 50, Number 4, June, 2024, s. 838–850

Publikační etika

Neoddělitelnou součástí vědeckého výzkumu a publikování je dodržování základních etických standardů, které musí respektovat všichni účastníci publikačního procesu – autoři, recenzenti, vydavatelé i členové redakčních rad. Termín publikační etika označuje etické zásady tvorby a zveřejňování vědeckých a odborných textů. Zavazuje k dodržování etických principů a osvědčených postupů při publikování. Publikační etikou, jejími otázkami a šířením dobré vydavatelské praxe se kompletně zabývá nezávislá organizace Komise pro publikační etiku, která vznikla v roce 1997. Původně malá skupina editorů britských vědeckých časopisů má dnes více než 14 000 členů z 97 zemí, kteří zastupují všechny vědecké oblasti. Tato organizace poskytuje podporu vydavatelům a redakcím ve všech aspektech publikační etiky. Na webových stránkách sdružení jsou k dispozici základní postupy, pravidla dobré praxe pro vědecké časopisy a také série doporučení pro autory, editory, recenzenty a redakční rady časopisů. Vedle doporučení tu najdete i aktuální informace a zdroje k etice publikování, diskusní fórum a konkrétní příklady z praxe, jak postupovat v případě porušování standardů vedení výzkumu a publikování. Dalším důležitým doporučením je komplexní příručka etických postupů ve vědeckém publikování, určená redakcím časopisů – *Ethics tool-kit for a successful editorial office*. Poskytuje návod na tvorbu etických kodexů. Na etickou stránku výzkumu dohlíží v první řadě samotný vědec, který je v souladu s etickým kodexem své instituce a je zároveň odpovědný za dodržování etických norem. Dodržování publikační etiky je nevyhnutelné pro zachování integrity vědeckého výzkumu a důvěryhodnost vědecké komunity. Transparentnost, čestnost a zodpovědnost jsou klíčové hodnoty, kterými se musí řídit každý

autor. Podporováním etických principů v publikování přispíváme k rozvoji vědeckého poznání v demokratické společnosti.

Bibliotheca Universitatis – ročník 20, č. 2, 2024/2025, s. 23–24

O cenzuře

Cenzura ohrožuje demokracii jako součást lidského života a v současné době narůstá její frekvence a vykazuje nebývalou aktivitu. V rámci kritiky současné cenzury a zákazu knih si musíme položit tři základní otázky. Kdo cenzuru provádí? Co se cenzuruje a zpochybňuje? Proč se některá díla dostávají do hledáčku cenzury? Tento současný stav lze analyzovat podle etického díla Emmanuela Kanta. I když Kant není jediným etikem, kterého lze použít jako protikandidáta cenzury a zákazu knih, jeho myšlenky poskytují návod, jak bojovat proti současným trendům cenzury. Co je cenzura? Americká asociace knihoven ALA se to snaží definovat jako omezení nebo odebrání přístupu ke slovům, obrázkům nebo myšlenkám. Rozhodnutí o omezení nebo odepření přístupu přijímá řídicí orgán. Může to být osoba, skupina osob nebo organizace. ALA dále definuje intelektuální svobodu, která dává lidem právo myslet za sebe. Respektuje individuální důstojnost a sebevládu. Tato svoboda umožňuje lidem utvářet si vlastní myšlenky a názory tím, že se ptají na svět kolem sebe. Jednou z prominentních skupin, které chtějí omezit přístup k informacím v USA, je „Moms for Liberty“. Organizace se prý věnuje boji za přežití Ameriky tím, že sjednocuje, vzdělává a dává rodičům možnost bránit svá rodičovská práva na všech úrovních vlády. Rétorika skupiny volá po svobodě a nabádá k občanské angažovanosti, v níž jsou školy a knihovny vyzývány k tomu, aby revidovaly dostupné vzdělávací materiály. Chtějí přimět vedení těchto organizací k odpovědnosti za svá rozhodnutí a nabádají k cenzuře konkrétních knih. Tato skupina má mezi

politiky mnoho sympatizantů, kteří pak zavádějí do knihoven zákazy vybraných knih.

*The Library Quarterly – Volume 95,
Number. 1, 2025, s. 42–47*

Výzva k podpoře demokracie pro knihovny v Německu

Německé sdružení knihoven BIB (Berufsverband Information Bibliothek) se veřejně zapojilo do boje proti extremismu a vyzvalo všechny pracovníky knihoven k podpoře demokracie. V roce 2019 se BIB vymezilo proti extremistickým stranám při evropských i celostátních volbách. BIB zastává demokracii a rozmanitost jako profesní sdružení zaměstnanců knihoven a informačních institucí má odpovědnost zaujmout jasný postoj proti pravicovým, radikálním a extremistickým hnutím, skupinám a také pokukovat na strany, které neodpovídají základnímu svobodnému a demokratickému řádu. I v roce 2024 BIB připomenul svůj poziční dokument s výzvou netolerovat protidemokratické akce. BIB se vymezuje proti politickému programu strany AfD, která se jasně profiluje svým extremismem a ohrožuje demokratické hodnoty Německa. Útoky na demokratické organizace, včetně knihoven, v posledních letech sílí. Neonacisté vystřihují stránky knih, rozšiřují extremistické letáky a narušují veřejné akce knihoven. Takové příklady nejsou okrajovým jevem a nemohou být marginalizovány. AfD se snaží pracovníky knihoven zastrašovat a demonstrovat před jejich budovami. Akce knihoven často probíhají pod policejní ochranou a AfD se snaží podkopat jejich demokratické cíle. Vedle nutnosti bezpečnostních opatření na akcích nechybí ani sociální a emoční stres. Knihovníky je nutné vzdělávat v rozpoznávání dezinformací a v aktivním prosazování demokratických principů.

*BuB Forum Bibliothek und Information,
Jahrgang 76, Nr. 10, 2024, s. 476–477*

Audiovýstava o bojích za demokracii v Rakousku

Rakouská národní knihovna ve Vídni připravila novou speciální výstavu s názvem „To jiskří! Rakousko mezi propagandou a protestem“, která mapuje formování demokratické společnosti v Rakousku. Tato výstava předkládá vybrané historické audioobrazy – poslední projev Kurta Schuschnigga ve funkci spolkového kancléře, oslavy gólu rakouského týmu v Cordobě v roce 1978 nebo rozhlasová referenda a podcasty na různá témata. Zhruba před 100 lety se rádiové vlny a zvukové přenosy zapsaly do historie. Výstavu mohou návštěvníci vidět až do 6. ledna 2026 a je složena ze šesti klíčových momentů historie Rakouska. V průběhu uplynulých 100 let se výrazně měnily možnosti získávání a šíření informací a tento proces značně ovlivnil stav demokracie v určité době. Pomocí pečlivě vybraných, vzrušujících zvukových ukázek je dokumentováno, jak se rozhlasové příspěvky staly momenty kolektivní paměti a jakou roli hrály při formování rakouské společnosti. Dům dějin Rakouska objevil nové zvukové dokumenty k 80. výročí tzv. Druhé republiky, který svědčí o problematické době v dějinách Rakouska a složitých sociálních konfliktech. Na této výstavě její návštěvníci zažijí jiskry prvních rádiových vln a také jiskry rozhlasu jako masového média a dnešní podcastové revoluce. Dozví se o dopadech postupující globální digitalizace a problematice dezinformací. Výstava se snaží nalézt odpověď na otázku – Jak je relevantní rádiové vysílání v době internetu? Výstavu připravili zkušení kurátoři Stefan Benedik a Johannes Pötzlberger ve spolupráci s výzkumným programem ACONTRA a Vysokou školou múzických umění ve Vídni.

*Österreichischen Nationalbibliothek
Magazin – Nr.1, 2025, s. 22*

Trans i nebinární zaměstnanci knihoven

Knihovny jako demokratické instituce zaměstnávají i trans a nebinární zaměstnance, kteří ovšem často čelí agresím ze strany veřejnosti, a to vede k výraznému emočnímu vyčerpání, frustraci, depresi a vyhoření. Mnoho trans a nebinárních knihovníků v tichosti trpí a chybí jim podpora od jejich zaměstnavatele. To často vede tyto pracovníky k tomu, že opustí svoji knihovnu nebo i profesí. Zkušenosti se zkoumají v antologii *Trans and Gender Diverse Voices in Libraries*, kterou editovali Kalani Keahi Adolpho, Stephen G. Krueger a Krista McCracken. Obsahuje sedm sekcí: osobní zkušenosti, vzdělávání, veřejné knihovny, akademické knihovny, archivy a speciální fondy, odborné úvahy a odcházení z knihoven. Zatímco autoři prezentují řadu genderových identit, je pozoruhodné, že většina těchto knihovníků pracuje v USA a Kanadě. V knize jsou uvedeny různé zkušenosti sdílené přispěvateli s ohledem na širší systémové problémy společnosti, kterým čelí trans a nebinární knihovníci. Hrubá zranitelnost zobrazená přispěvateli je jedním z nejpřesvědčivějších aspektů antologie. Příběhy také popisují břemeno být viditelně trans v rolích čelících veřejnosti, kde jsou pracovníci konfrontováni s invazivním dotazováním. Některé eseje ukazují nedostatek péče a obhajoby ze strany vedení a administrativy knihovny. Navzdory problémům a potížím přispěvatelů antologie také zdůrazňuje úspěchy v práci trans a nebinárních knihovníků.

*Access Services – Volume 1, Issue 3,
2024, s. 199–200*

Zdroje jsou dostupné v Knihovně knihovnícké literatury Národní knihovny ČR.

Připravil ROMAN GIEBISCH

Červen

Před 185 lety, 2. 6. 1840, se narodil anglický spisovatel **Thomas Hardy** († 1928), autor románů *Daleko od hlučícího davu*, *Rodákův návrat*, *Starosta Casterbridge*, *Tess z d'Urbervillů* či *Neblahý Juda*.

Před 150 lety, 5. 6. 1875, se narodil **Stanislav Kostka Neumann** († 28. 6. 1947), český básník, novinář, kritik a překladatel.

Před 150 lety, 6. 6. 1875, se narodil německý spisovatel **Thomas Mann** († 1955), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1929), jeden z největších romanopisců 20. století, autor románů *Buddenbrookovi*, *Královská Výsost*, *Kouzelný vrch*, *Josef a bratři jeho* (tetralogie), *Lotta ve Výmaru*, *Doktor Faustus*, *Vyvolený a Zpověď hochštaplera Felixe Krulla* a novel *Tristan*, *Tonio Kröger*, *Smrt v Benátkách* či *Mario a kouzelník*; od roku 1933 žil v exilu ve Švýcarsku a v USA, po válce opět ve Švýcarsku; jeho starší bratr Heinrich a syn Klaus byli také spisovatelé, syn Golo významný historik.

Před 80 lety, 8. 6. 1945, zemřel v Terezíně francouzský básník **Robert Desnos** (* 1900), spjatý se surrealismem; v češtině vyšly mj. výběry *Zpěvobajky a květomluva*, *Prostory spánku*, *Zítka se bude mluvit řečí květin* či *Nedopitá láhev*.

Před 110 lety, 10. 6. 1915, se narodil americký židovský spisovatel **Saul Bellow** († 2005), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1976); jako jediný získal třikrát Národní knižní cenu za romány *Dobrodružství Augieho Marche*, *Herzog* a *Planeta pana*

Sammlera a dále Pulitzerovu cenu za román *Humboldtův dar*; v češtině dále vyšly romány či novely *Oběť*, *Ani den!*, *Henderson*, *král deště*, *Děkanův prosinec*, *Oběti zlomeného srdce*, *Krádež*, *Spojka Bellarosa*, *Realista* a *Ravelstein* a komplet povídek. Bellow je považován za jednoho z největších amerických romanopisců.

Před 100 lety, 11. 6. 1925, se narodil americký spisovatel **William Styron**

(† 2006), autor románů *Ulehni v temnotách*, *Zapal tento dům*, *Doznání Nata Turnera* (Pulitzerova cena 1968), světoznámé *Sophiiny volby* (zfilmované s Meryl Streepovou v hlavní roli, za niž získala Oscara) či novely *Dlouhý pochod* a autobiografie *Viditelná temnota*.

Před 160 lety, 13. 6. 1865, se narodil irský básník, dramatik a esejista **William Butler Yeats** († 1939), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1923); česky vyšel např. výbor z básní *Slova snad pro hudbu*.

Před 120 lety, 19. 6. 1905, se narodil **Jiří Voskovec** († 1981),

česko-americký herec, spisovatel, dramatik a textař nerozlučně spojený s Janem Werichem a Jaroslavem Ježkem – pracovali spolu ve 20. a 30. letech 20. století v Osvobozeném divadle. Od roku 1950 žil v USA, kde hrál na Broadwayi a zahrál si i v několika filmech. Je spoluautorem řady her napsaných s Janem Werichem, např. *Vest pocket revue*, *Golem*, *Caesar*, *Osel a stín*, *Kat a blázen*, *Rub a líc*, *Balada z hadrů*, *Těžká Barbora* aj. S Werichem vedl rozsáhlou korespondenci, která později vyšla s velkým ohlasem i knižně.

Před 120 lety, 20. 6. 1905, se narodila americká spisovatelka **Lillian**

Hellmanová († 1984), autorka dramatu *Dětská hodinka*, *Lištičky* nebo *Podzimní zahrada*.

Před 120 lety, 21. 6. 1905, se narodil francouzský spisovatel, dramatik a filozof **Jean-Paul Sartre** († 1980), který v roce 1964 odmítl Nobelovu cenu za literaturu; autor románů *Nevolnost*, sbírky povídek *Zed'*, autobiografie *Slova*, filozofického spisu *Bytí a nicota*, nedokončené tetralogie *Cesty svobody* a her *S vyloučením veřejnosti*, *Đábel* a *Pánbůh*, *Mouchy* a dalších.

Před 90 lety, 21. 6. 1935, se narodila francouzská spisovatelka **Françoise Saganová** († 2004), autorka románů *Dobry den, smutku*, *Máte ráda Brahmsa*, *Jeden úsměv*, *Za měsíc, za rok* a dalších.

Před 80 lety, 21. 6. 1945, se narodil polský básník, prozaik, esejista a literární kritik **Adam Zagajewski** († 2021), považovaný za jednu z nejvýznamnějších literárních osobností Polska; v češtině vyšly výběry z básní *Vítr ve větvích* a *Neviditelné věci*.

Před 80 lety, 26. 6. 1945, se narodil český spisovatel a novinář **Ondřej Neff**, úspěšný autor žánru sci-fi (např. román *Tma*) či knihy *Jules Verne a jeho svět*.

Před 40 lety, 29. 6. 1985, zemřel **Jaroslav Dietl** (* 1929), český televizní a filmový scenárista, dramaturg a dramatik, který proslul především svými četnými seriály (*Eliška a její rod*, *Alexandr Dumas*, *Byli jednou dva písaři*, *Nejmladší z rodu Hamrů*, *Muž na radnici*, *Žena za pultem*, *Nemocnice na kraji města*, *Inženýrská odysea*, *Okres na severu*, *Doktor z vejminku*, *Rozpaky kuchaře Svatopluka*, *Synové a dcery Jakuba skláře*, *Teta*, *Velké sedlo*, *Válka volů* aj.); některé z nich jsou poplatné době svého vzniku, jiné však i po letech zůstávají příkladem kvalitní a dobře napsané televizní produkce.

Před 70 lety, 5. 7. 1955, se narodil irský prozaik, básník a dramatik **Sebastian Barry**, který vzbudil dosud největší pozornost také česky vydaným románem *Tajný deník*.

Před 490 lety, 6. 7. 1535, zemřel **Thomas More** (* 1478), anglický právník, politik a spisovatel, blízký spolupracovník (lord kancléř) a přítel krále Jindřicha VIII. Roku 1532 se s králem rozešel kvůli Jindřichově roztržce s katolickou církví a rezignoval na svůj úřad. Později odmítl složit přísahu podle zákona o následnictví, byl uvězněn a posléze popraven. V roce 1935 byl prohlášen za svatého a mučedníka. Jeho nejznámějším dílem je *Utopie*, která dala název celému žánru.

Před 90 lety, 8. 7. 1935, zemřel český spisovatel a humorista **Ignát Herrmann** (* 1854), autor románů *U snědeného krámu*, *Otec Kondelík* a *ženich Vejvara*, *Tchán Kondelík* a *zeť Vejvara* a dalších.

Před 40 lety, 13. 7. 1985, zemřel český básník **Oldřich Mikulášek** (* 1910), autor sbírek *Ortely a milosti*, *Šokovaná růže*, *Agogh*, *Žebro Adamovo* a dalších.

Před 170 lety, 16. 7. 1855, se narodil belgický symbolistický básník a prozaik **Georges Rodenbach** († 1898), autor románu *Mrtvé Bruggy*, podle něhož vznikla známá opera E. W. Korngolda *Mrtvé město*.

Před 40 lety, 16. 7. 1985, zemřel německý spisovatel **Heinrich Böll** (* 1917), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1972), autor románů a novel *A anděl mlčel*, *Dům bez pána*, *Kdes byl, Adame?*, *A neřekl jediné slovo*, *Biliár o půl desáté*, *Klaunovy názory*, *Vlak dojel přesně*, *Ztracená čest*

Kateřiny Blumové, *Skupinový snímek s dámou*, *Ženy v krajině s řekou* a jiných.

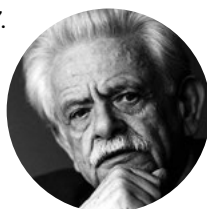
Před 180 lety, 18. 7. 1845, se narodil francouzský básník **Tristan Corbière** († 1875), Verlainem zařazený mezi tzv. prokleté básníky, autor sbírky *Žluté lásky*.

Před 125 lety, 18. 7. 1900, se narodila francouzská spisovatelka **Nathalie Sarrautová** († 1999), představitelka tzv. nového románu, autorka románů *Tropismy*, *Zlaté plody*, *Mezi životem a smrtí* nebo esejů *Věk podezírání*.

Před 125 lety, 22. 7. 1900, se narodil **Zdeněk Kalista** († 1982), český historik, básník, literární kritik, editor a překladatel; zabýval se mj. barokním obdobím (*České baroko*, *Tvář baroka* aj.).

Před 130 lety, 24. 7. 1895, se narodil anglický spisovatel a literární badatel **Robert Graves** († 1985), jehož nejproslulejším dílem je dvojice historických románů *Já, Claudius* a *Claudius bůh a jeho žena Messalina*, podle nichž vznikl i známý britský televizní seriál; oblíbené jsou i jeho *Řecké mýty* nebo román *Zlaté rouno*; česky vyšel také výběr z básní *Příznaky lásky*.

Před 120 lety, 25. 7. 1905, se narodil německy píšící spisovatel a esejista **Elias Canetti** († 1994), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1981), autor románu *Zaslepení*, esejů *Masa a moc* a *Svědomy slov* či autobiografické trilogie *Zachráněný jazyk*, *Pochodeň v uchu* a *Hra očí*.

Před 150 lety, 26. 7. 1875, se narodil španělský básník **Antonio Machado** († 1939), autor sbírky *Kastilské pláně*.

Před 150 lety, 26. 7. 1875, se narodil **Carl Gustav Jung** († 1961), švýcarský psychiatr a spisovatel, zakladatel analytické psychologie, autor rozsáhlého díla odborného a esejistického, v němž se

vedle psychologie zabýval též uměním, mytologií, náboženstvím a filozofií.

Před 140 lety, 26. 7. 1885, se narodil **André Maurois** († 1967), francouzský spisovatel, esejista, historik, kritik a publicista, mj. autor mnoha románových biografií, např. Balzaka, Byrona, Chopina, Huga, Sandové, Voltaira a dalších.

Před 190 lety, 27. 7. 1835, se narodil italský básník **Giosuè Carducci** († 1907), první italský nositel Nobelovy ceny za literaturu (1906); z jeho díla vyšly česky např. výběry *Hrozny v sloupovíči* *Hněvy a smutky*.

Před 370 lety, 28. 7. 1655, zemřel **Savi-nien de Cyrano de Bergerac** (* 1619), francouzský spisovatel a dramatik, jehož život inspiroval Edmonda

Rostanda k slavné veršované hře *Cyrano z Bergeracu*; jeho nejznámější díly jsou romány *Cesta na Měsíc* a *Cesta do Sluneční říše*.

Před 125 lety, 29. 7. 1900, se narodil švédský spisovatel **Eyvind Johnson** († 1976), nositel Nobelovy ceny za literaturu (1974), autor historických románů *Za časů Jeho Milosti* nebo *Sny o růžích a ohni*.

Před 60 lety, 30. 7. 1965, zemřel jeden z největších japonských spisovatelů 20. století **Džuničiró Tanizaki** (* 24. 7. 1886), autor románů a novel *Sestry Ma-kiokovy*, *Deník bláznivého starce*, *Klíč*, *Most snů* a dalších.

Sestavil MILAN VALDEN

Ceiba[®]

...největší výběr knihovných vozíků

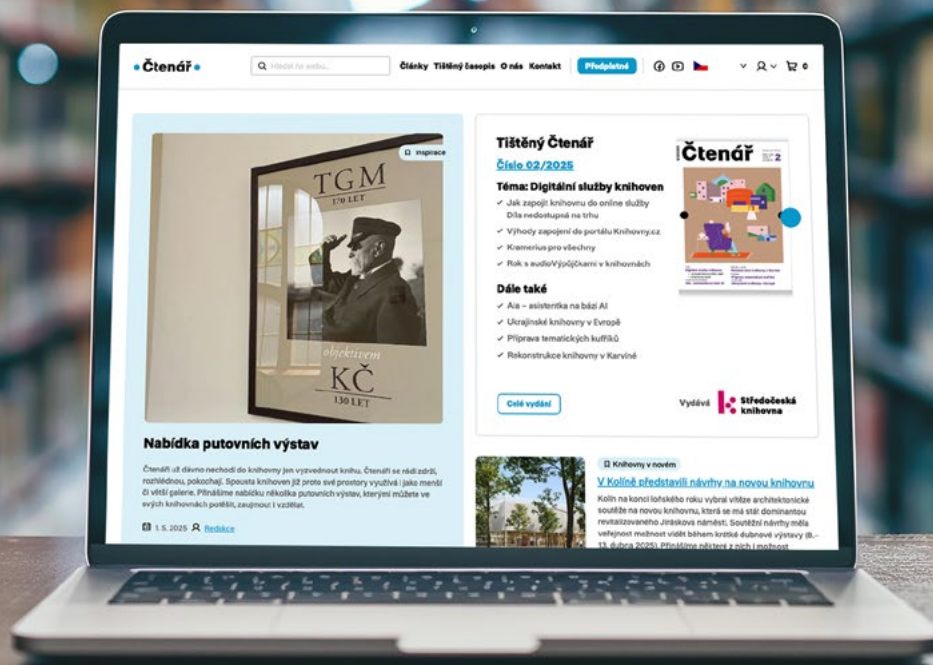
Ceiba s.r.o.
Jana Opletala 1265
Brandýs nad Labem - St.Boleslav
tel.: 777 345 002
email: info@ceiba.cz

www.ceiba.cz

Sledujte nás
na Facebooku

Nový web Čtenáře

s ještě více informacemi ze světa knihoven

- **kompletní obsah tištěných čísel**
- **bonusové materiály**
- **řada dalších článků o aktuálním dění v knihovnách**

Sledujte

www.casopisctenar.cz

casopis.ctenar

casopis_ctenar